

Ко-финансирано од
Европската Унија

Sweden
Sverige

Ко-финансирано од Шведската агенција
за меѓународна развојна соработка

Родова статистика и вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем на Северна Македонија

Родова анализа

Северна Македонија

2022

PEAK-OP
истражување во акција

Ко-финансирано од
Европската Унија

Sweden
Sverige

Ко-финансирано од Шведската агенција
за меѓународна развојна соработка

Родова статистика и вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем на Северна Македонија

Родова анализа

Скопје, 2022

Наслов на оригиналот:

Gender Statistics and Gender Mainstreaming of the Statistical System of North Macedonia - Gender Analysis

Издавач:

Реактор - Истражување во акција

За издавачот:

Тања Иванова

Автори:

Тања Иванова

Васка Лешоска

Ирина Јолевска

Превод од англиски јазик:

Роберт Раман

Бесплатна/некомерцијална копија

Оваа публикација е изработена со финансиска поддршка на Европската Унија и кофинансирана од Шведската агенција за меѓународен развој и соработка (Сида). Нејзината содржина е единствена одговорност на Реактор – Истражување во акција и не ги одразува ставовите на Европската Унија или Ко-финансирано од Шведската агенција за меѓународен развој и соработка.

Имплементирано од:

REACTOR
research in action

KVINNA
KVINNA

PRAVA
ZASVE

WOMEN'S RIGHTS CENTER
CENTAR ZA ŽENSKA PRAVA

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

305(497.7)"2020/22"(047.31)
314.177.1:305(497.7)"2020/22"(047.31)

ИВАНОВА, Тања

Родова статистика и вклучување на родовата перспектива во
статистичкиот систем на Северна Македонија [Електронски извор]
: родова анализа / [автори Тања Иванова, Васка Лешоска, Ирина
Јолевска ; превод од англиски јазик Роберт Раман]. - Скопје : Реактор –
Истражување во акција, 2022

Начин на пристапување (URL): <http://www.reactor.org.mk>. - Превод на
делото: Gender statistics and gender mainstreaming of the statistical
system of North Macedonia : gender analysis. - Текст во PDF формат,
содржи 101 стр., илустр. - Фусноти кон текстот. - Наслов преземен од
екранот. - Опис на изворот на ден 24.08.2022

ISBN 978-608-4684-44-2

а) Родови студии -- Статистика -- Македонија -- 2020-2022 --
Истражувања

COBISS.MK-ID 58027013

Скопје, 2022

Содржина

Извршно резиме	8
Вклучување на родовата перспектива во националниот статистички систем.....	8
Достапна родова статистика	10
Индекс на родова еднаквост	12
Вовед	14
Проценка на потребите за родова анализа и мапирање на знаењето.....	14
Истражувачки прашања, рамка на анализа и методи за собирање податоци	16
Правна и анализа на политики	18
Државна статистика и родова статистика – национална правна рамка	18
Закон за државна статистика	18
Петгодишна статистичка програма 2018-2022 година.....	19
Стратешки план 2021-2023 година.....	21
Организациска структура на националниот статистички систем.....	21
Државен завод за статистика.....	22
Совет за статистика.....	23
Совет за статистика.....	24
Друго национално законодавство релевантно за родова статистика.....	25
Закон за еднакви можности на жените и мажите	25
Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство.....	27
Национална програма за усвојување на Acquis Communautaire (NPAА).....	32
Краток преглед на законодавството на ЕУ, стратешките и политичките документи поврзани со родовата статистика	33
Меѓународни конвенции и инструменти за меко право	37
Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција).....	37
Пекингшка декларација и платформа за акција за еднаквост, развој и мир.....	38
Трансформирање на нашиот свет: Агенда 2030 за одржлив развој	40
Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем.....	41
Во дијалог со Државниот завод за статистика на Северна Македонија: Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем.....	44
Зошто не постои посебна единица за родова статистика?	45
Недостаток на ресурси.....	45
Недостаток на институционална волја.....	46
Дали водиме родова статистика за да ги оцениме политиките за родова еднаквост?.....	46
ДЗС обезбедува родова статистика, но не ги оценува родовите (не)еднаквости	47
Дали ДЗС може да ги предвиди празнините во родовата статистика?.....	47
Дали Програмата за статистички истражувања го вклучува родот?	48

Достапни родови показатели и статистики.....	48
Жените и мажите во Северна Македонија	49
Родови индикатори – База на податоци на МакСтат	53
Родова статистика од новообјавениот Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, 2021 година.....	57
Индексот за родова еднаквост	59
Клучни родови индикатори кои недостасуваат	65
Родов јаз во платите	65
Родов пензиски јаз.....	66
Неплатен труд за неа.....	67
Преваленца на родово базирано насилство.....	67
Достапни административни податоци од овластени тела за државна статистика.....	68
Министерство за финансии.....	70
Министерство за внатрешни работи.....	71
Министерство за правда	71
Агенција за вработување	71
Институт за јавно здравје.....	72
Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на СМ.....	72
Народна банка.....	73
Достапни административни податоци од друга национална институција што би можеле да се користат за информирање на родовата статистика	73
Шведскиот пример	76
Шведска политика за родова еднаквост	76
Статистика Шведска	78
Родовата статистика како императив на политиката	78
Статистика Шведска.....	78
Жени и мажи во Шведска	79
Онлајн бази на податоци за родова статистика – Интегрирање на целите на политиката за родова еднаквост со статистиката.....	81
Родова статистика за окрузи и општини	85
Препораки	87
Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем.....	87
Достапни родови индикатори	89
Достапни административни податоци од национални институции кои би можеле да се користат за информирање на политиката за родова еднаквост	90
Родовата еднаквост на прв поглед	91
Еднаква распределба на моќта и влијанието.....	92
Финансиска еднаквост меѓу жените и мажите	93
Рамноправна распределба на неплатената неа и работа во домаќинството	96
Еднакво образование.....	98
Машкото насилство врз жените мора да престане	101

Кратенки

ACCMIS	Автоматизиран информациски систем за управување со судски предмети
Попис 2021	Попис на населението, домаќинствата и домовите во Република Северна Македонија, 2021 година
НПИ	Национален план за имплементација
КРЕС	Кодекс за работа на европската статистика
ГО	Граѓанска организација
ЕИГЕ	Европски институт за родова еднаквост
ЕИКЖ	Европско истражување за квалитетот на животот
ЕСС	Европски статистички систем
ЕУ	Европска Унија
ЕУ ГАП	Родов акционен план на Европската унија
Еврофонд	Европска фондација за подобрување на условите за живот и работа
ЕИРУ	Европско истражување за работните услови
ФРА	Агенцијата за фундаментални права на Европската унија
РН	родово засновано насилство
Закон за РН	Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство
ГРЕВИО	Група експерти за акција против насилството врз жените и семејното насилство
ИПА	Инструмент за претпристапување
Истанбулска конвенција	Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство
ЗИЦ	Здружен истражувачки центар
ИРС	Истражување на работната сила
ЗСС	Закон за државна статистика
МИМ	Македонски информативен магистрал
МТСП	Министерство за труд и социјална политика
НПАА	Национална програма за усвојување на правото на Европската унија

НСС	Национален статистички систем
ОЕЦД	Европска комисија и Организација за економска соработка и развој
ССА	Спогодба за стабилизација и асоцијација
ЦОР	Цели за одржлив развој
АПУЖ	Анкета за приходи и услови за живеење
ДЗС	Државен завод за статистика на Северна Македонија
ДФЕУ	Договор за функционирање на Европската унија
ОН	Обединети нации
ЖГО	Женска граѓанска организација
БПМЖ	База на податоци за мажи и жени во донесување одлуки

Извршно резиме

Вклучување на родовата перспектива во националниот статистички систем

1. Државниот завод за статистика на Северна Македонија како координативен орган на официјалниот статистички систем ја препознава потребата од родова статистика и ја изрази својата посветеност да прави и дисеминира родова статистика. И покрај вложените напори, вклучувањето на родовите аспекти во главните политики во целокупната национална статистика останува фрагментирана и сè уште не е целосно формализирана или призната како посебна одговорност од страна на сите официјални даватели на податоци во националниот статистички систем; сè уште недостасува централизиран координативен механизам за националната родова статистика.
2. Различни извори, вклучувајќи го и Стратешкиот план на Државниот завод за статистика (2021-2023)¹, потврдуваат дека Државниот завод за статистика на Северна Македонија (ДЗС) се соочува со недоволно кадар. Ова главно се должи на недостатокот на финансиски ресурси за да се задржи висококвалификуван и обучен кадар и исто така претставува значаен предизвик за изгледите за формирање посебна единица или посветена фокусна точка која ќе биде целосно одговорна за координација и усогласување на родовите статистики на национално ниво.
3. Тековните национални практики тесно ги препознаваат родовите статистики како податоци што се групирани² по пол. Потребни се натамошни напори и систематски размислувања за официјалната статистика да ги одрази акутните родови проблеми, интерсекционалноста, различноста и сознанието за потенцијалните родови предрасуди во процесите на собирање, обработка, складирање и презентирање статистички податоци.
4. Веќе е воспоставен дијалогот помеѓу ДЗС, како производител на статистички податоци, и националните креатори на политики, како корисници на

1 Државен завод за статистика. Стратешки план 2021-2023 година. Достапно на: <https://bit.ly/3zFvQYS>

2 Во текот на анализата користиме „податоци разделени по пол“ за да го разграничиме она што обично се нарекува „податоци разделени по пол“.

статистиката, и ваквиот дијалог се вреднува во рамките на постојните политички процеси; сепак, овој дијалог производител-корисник е обележан и со институционална асиметрија на моќ помеѓу различните тела во рамките на официјалниот статистички систем, односно моменталната позиција на ДЗС во владината хиерархија обезбедува простор за критични препреки и бариери и претставува предизвик за ДЗС кога станува збор за координирање и следење на националната статистика и релевантните практики. Ова може да влијае на напорите на ДЗС да го координира производството на родова статистика од различни административни извори или да гарантира кохерентност, навременост и точност на податоците. Токму затоа се потребни дополнителни напори за попроактивен дијалог, како и подобро донесување одлуки и развој на политики за родова еднаквост кои се потпираат на систематска и навремена родова статистика и сеопфатни цели за родова еднаквост.

5. Официјалните родови статистики се користат за информирање на националните политики за родова еднаквост и до одреден степен се вклучени во официјалните стратешки документи. Сепак, има потреба од покохерентна национална структура на јасно дефинирани цели на политиката за родова еднаквост за систематско информирање на потребите за родова статистика и поттикнување на напорите на ДЗС да ги следи и оценува важните трендови и промени со текот на времето. Дополнително, сите политики и донесување одлуки треба да се приспособат на веќе достапните статистики.
6. Исто така, тековната Програма за статистички истражувања³ (Програмата), подзаконски акт со кој се утврдуваат статистичките истражувања што се спроведуваат во период од пет години и се определуваат овластените тела кои собираат, обработуваат и дистрибуираат статистика користејќи статистички стандарди, методи и техники, пропушта да ги рефлектира потребите за родова статистика на севкупно и специфично ниво. Следната програма за периодот 2023 – 2028 година е во процес на подготовка и постои потенцијал за вклучување на родот во целиот документ и зајакнување на консултативните процеси зад себе. Програмата за статистички истражувања ги набројува сите статистички истражувања кои произведуваат официјална статистика, па затоа е од суштинско значење: да се вклучат потребните родови индикатори низ веќе постоечките национални истражувања (на пр. во областа на земјоделството, индустријата, вработувањето, заработувачката итн...) како и воведување задолжителни национални истражувања што ги истражуваат родовите нееднаквости и обезбедуваат свежи докази за родовата одговорност на виталните политики и програми.

3 Државниот завод за статистика. Петгодишна статистичка програма, 2018-2022 година. Достапно на: <https://www.stat.gov.mk/pdf/FiveYearProgramme2018-2022.pdf>

7. Во согласност со горенаведеното, треба да обрнеме внимание на ограничената достапност на групирани родови статистики на ниво на статистички региони и општини, кои се клучни за поквалитетно донесување одлуки и родово информирани локални политики. Затоа, треба да се направат дополнителни размислувања за да се утврди што е технички изводливо за да се подобри достапноста на родовата статистика за помалите административни единици, како општините.
8. Анализирајќи ја пошироката поставеност на националниот статистички систем и овластените тела што го сочинуваат, можеме да заклучиме дека, со исклучок на ДЗС, родовите статистики не се препознаваат како поширок и важен концепт во рамките на оперативните практики на одговорните национални тела кои собираат, обработуваат и дисеминираат различни статистички податоци. „Каталогот“ на достапни податоци родови разделени податоци од други овластени тела за државна статистика, собрани и составени во текот на оваа анализа, укажува на ограничен опсег на достапни варијабли и недостаток на систематско (интра и меѓуинституционално) собирање податоци што наметнува значителен предизвик за важни споредби и анализа на податоци воопшто.
9. Покрај тоа, некои од овластените тела што собираат, обработуваат и дисеминираат статистика, често не ги исполнуваат своите обврски и објавуваат ажурирани јавно достапни записи за родово групирани статистики и на тој начин не само што ги попречуваат третите страни да ги искористат своите права на јавно достапни информации, туку имаат влијание врз квалитетот на процесите на донесување одлуки и подготвување политики, особено кога станува збор за решавање на родовите нееднаквости во различни сектори.

Достапна родова статистика

1. Посветеноста на Државниот завод за статистика кон родовата статистика е отелотворена во годишната публикација *Жените и мажите во Северна Македонија*.⁴ Досега редовно се објавени дванаесет изданија целосно фокусирани на родовата статистика врз основа на податоците собрани од ДЗС. Преку оваа публикација, ДЗС се обидува да даде увид во демографските карактеристики на жените и мажите во Република Северна Македонија и нивното учество во општествениот и економскиот живот на земјата. Сепак, постои солиден потенцијал за да се прошири прегледот на расположливите родови статистики во публикацијата и

⁴ Државен завод за статистика. Жените и мажите во Северна Македонија, 2020 година. Достапно на: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=23

да се одговори на недостатокот на податоци во клучните сфери, како на пример родово разделени податоци за неплатен труд или родови нееднаквости во користењето на времето, моќта и одлучувањето и, како последно, но не и најмалку важно, родово засновано насилство. Во моментов економските нееднаквости се претставени само во однос на учеството на работната сила и вработеноста, а недостигаат податоци за клучните родови јазови, поконкретно за родовиот јаз во платите, родовиот јаз во пензиите и јазовите во сопственоста.

2. *Жените и мажите во Северна Македонија* се потпира на статистички истражувања спроведени во рамките на мандатот на ДЗС, како што потврдуваат и воведните белешки од последната публикација.⁵ Наведените извори го спомнуваат Институтот за јавно здравје (кај стапките на абортуси), но ниту еден од другите овластени носители на статистичка дејност. Силно препорачуваме да се вклучат други овластени тела како можни извори за дополнително збогатување на содржината на оваа публикација, во согласност со преовладувачката заложба на ДЗС за „постојано развивање родови статистики“ споменати во истата публикација и во официјалната програма.
3. *Жените и мажите во Северна Македонија* нуди преглед на достапните родови статистики; сепак, толкувањата за имплицирање на родовите нееднаквости се ограничени и постои недостаток на корелација помеѓу политиките за родова еднаквост и самата публикација бидејќи таа не ги одразува промените со текот на времето. Ова може да се припише на недостатокот на поширока институционална грижа за родовото влијание или родовата евалуација заснована на официјални статистички податоци и недостатокот на јасно дефинирани и мерливи цели за родова еднаквост во рамките на јавните политики. Треба да се направат напори за да се интерпретираат достапните родови статистики и промени со текот на времето во поблиска мера на актуелната рамка на политиките.
4. Понатаму, во изданијата на *Жените и мажите во Северна Македонија* се содржани табели со податоци групирани по возраст, тип на населено место, образовно достигнување, родителски статус итн. Сепак, наративот не го препознава концептот на меѓусекциски нееднаквости како таков.
5. Базата на податоци на МакСтат на ДЗС содржи посветена папка за родова статистика со вкупно 70 родови индикатори. Податоците од временските серии неодамна беа ажурирани за да ги покријат податоците до 2020 година и силно го охрабруваме ДЗС да продолжи со редовното

⁵ Државен завод за статистика. *Жените и мажите во Северна Македонија, 2020 година*. Достапно на: <https://www.stat.gov.mk/publikacii/2021/Gender%202021.WEB.pdf>

ажурирање, во согласност со календарот за објавување на релевантните истражувања. Папката со родови индикатори на МакСтат базата им овозможува на корисниците фокусиран, но ограничен преглед на достапните родови статистики. Дополнително на листата на индикатори недостига организација по тематски области. Достапноста на родовата статистика на ниво на општини е подобрена со податоците од Пописот на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, 2021 година (Попис, 2021) објавени на базата на податоци на МакСтат. Во моментот на пишување на оваа анализа, ДЗС објави вкупно 34 збирки на податоци од Пописот во 2021 година, кои содржат податоци групирани по пол, од кои 32 содржат податоци по пол на ниво на општини.

Индекс на родова еднаквост

1. Државниот завод за статистика и Министерството за труд и социјална политика го објавија првиот национален Индекс за родова еднаквост за Северна Македонија во 2019 година. Индексот е пресметан врз основа на методологијата и рамката на Индексот за родова еднаквост за 2017 година, развиен од Европскиот институт за родова еднаквост (EIGE). Индексот ја операционализира сложената реалност на родовата еднаквост како мултидимензионална конструкција. Составен е од 31 индикатор, кои ги сочинуваат шесте домени – работа, пари, знаење, време, моќ и здравје. Оригиналната рамка на Индексот вклучува сателитски домени за насилство и интерсекциски нееднаквости, но во македонското издание недостигаат податоци за насилство и интерсекционалност.
2. На ниво на ЕУ, Индексот досега има 6 изданија, а последното мерење ја опфаќа 2021 година. За Северна Македонија, оваа година се очекува да биде објавено ново, второ издание на Индексот за родова еднаквост. Сеопфатната концептуална и методолошка рамка на Индексот за родова еднаквост, приспособена да биде составен дел на целите на политиката за родова еднаквост на ЕУ и да понуди споредливо следење на напредокот, може да биде добар почеток за да се види каде сме и да се поврзат родовите статистики со целите на политиката за родова еднаквост. Достапни административни податоци од националните институции кои би можеле да се користат за информирање на политиките за родова еднаквост.

3. Достапноста на родово разделени административни податоци произведени од други национални институции при вршењето на нивните овластувања (член 5) е ограничена.
4. Централниот каталог на податоци од државните институции кој треба да ги наведе сите податоци собрани во рамките на вршењето на овластувањата на овластените јавни институции моментално има само две збирки податоци кои содржат податоци поделени по род.
5. Официјалните ИТ системи за управување со случаи на судството и обвинителството можеби не се доволно приспособени за да овозможат групирање на податоците по род.

Вовед

Регионалната ЕУ Акција *Унапредување на родовата еднаквост во процесот на пристапување*, финансирана од ЕУ и Сида, а предводена од Реактор – Истражување во акција и имплементирана со партнерските организации Kvinna till Kvinna Foundation (канцеларија во Северна Македонија), Мрежа на жени на Косово (Косово), AWEN (Албанија), Права за сите (Босна и Херцеговина) и Центарот за женски права (Црна Гора), има за цел да ја зајакне и прошири постоечката регионална соработка за да ги зајакне партиципативните демократии и да донесе инклузивен и родово чувствителен процес на пристапување. Нејзините специфични цели се: да ги зајакне капацитетите на ЖГО за ефективно ангажирање со владите, делегациите и канцелариите на ЕУ (EUD/EUO), локални (женски) граѓански организации ((Ж)ГО) и други ((Ж)ГО) во регионот и да ги направи свесни сите за родовите димензии на процесот на пристапување во ЕУ, но и да се подобри одговорноста на владите и EUD/EUO во спроведувањето на обврските за родова еднаквост и правата на жените за време на процесот на пристапување во ЕУ. Како дел од планираните резултати, оваа Акција предвидува три секторски родови анализи што ќе се објавуваат во текот на неговото времетраење (2020 – 2024 година) во секоја земја-партнер, а овој документ е прв од овие анализи во Северна Македонија.

Во моментов на Северна Македонија ѝ недостасува специфична, ажурирана и сеопфатна родова анализа за тематските области и сектори поврзани со Спогодбата за стабилизација и асоцијација (ССА) и севкупните национални процеси за пристапување во ЕУ, вклучително и прозорците за финансирање од ИПА III. Затоа, оваа анализа има за цел да придонесе за овие процеси и да го намали постоечкиот јаз во расположливите докази за ставот на родовата еднаквост, како и да придонесе за целта на ГАП III да обезбеди родово знаење и експертиза преку истражување што ќе го продолжи вклучувањето на родовата перспектива и имплементацијата на овој стратешки документ и поврзаниот Националниот план за имплементација (НПИ).⁶

Проценка на потребите за родова анализа и мапирање на знаењето

По одржаните консултации со клучните национални чинители, односно Делегацијата на ЕУ, Секретаријатот за европски прашања и Министерството за труд и социјална политика на Северна Македонија, во периодот од декември

6 Европска комисија. Родов акционен план на ЕУ (ГАП) III. Достапно на: https://ec.europa.eu/international-partnerships/topics/empowering-women-and-girls_en#header-5139

2020 до март 2021 година, едногласно беше заклучено дека статистиката е витална област кога станува збор за вклучување на родовите аспекти во главните политики на национално ниво и дека родово сензитивните статистики и поделените податоци се многу потребни и во исто време честопати недостасуваат.

„Родовите статистики и индикатори ја интегрираат родовата перспектива во собирањето, анализата и презентацијата на статистички податоци. Родовата статистика игра клучна улога во мерењето на родовите јазови врз основа на договорените индикатори кои се релевантни за животот на жените и мажите“.⁷ Статистиките добиени на овој начин може да се користат за мерење на празнините во различни области на политиката, како што се пазарот на труд, образованието, здравството итн. на ниво на сектори.

Државниот завод за статистика на Северна Македонија редовно изработува податоци поделени според полот за околу 70 показатели и поврзани потпоказатели. Тие вклучуваат општи податоци за населението, образованието, технологијата, пазарот на труд, правдата и политиката. Произведените податоци главно се усогласени со показателите на Евростат бидејќи Северна Македонија е земја-кандидатка и како таква е обврзана да ги следи рамковните основи на Европската регулатива (ЕЗ) бр.223/2009⁸ и принципите утврдени со Кодексот на практика на европската статистика.⁹ Дополнително, Државниот завод за статистика објавува извештаи на годишна и повеќегодишна основа, кои на посистематски начин вклучуваат однапред дефиниран опсег на податоци за жените и мажите. Меѓутоа, иако овие податоци генерално се претставени според полот, тие не се поделени по род; со други зборови, честопати не се разгледува родовата перспектива која обезбедува директен и лесно мерлив увид во родовите празнини зад собраните и објавените податоци.

Исто така, земјата е обврзана да собира административни податоци за конкретни прашања кои исто така често се поврзани со националните обврски кон меѓународните правни документи. Таков пример е барањето за собирање и анализа на податоци кои се подразбираат со ратификацијата на Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното

7 ЕИГЕ, „Што се родови статистики?“ Достапно на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/methods-tools/gender-statistics-indicators>

8 Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R0223&from=EN>

9 Достапно на: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/8971242/KS-02-18-142-EN-N.pdf/e7f85f07-91db-4312-8118-f729c75878c70404>

насилство (CETS бр.210).¹⁰ Ваквиот тип на податоци вообичаено ги обезбедуваат административните единици на национално ниво кои се овластени и обврзани да доставуваат информации до системот на државна статистика. Во моментот тоа се: Народна банка на Република Северна Македонија, Министерство за финансии, Министерство за внатрешни работи, Министерство за правда, Фонд за пензиско и инвалидско осигурување, Агенција за вработување, Завод за јавно здравје и Национална хидрометеоролошка служба.¹¹

Имајќи ја предвид сложеноста и хоризонталната природа на националните статистики, овој документ ги стеснува истражувањата и се фокусира на Државниот завод за статистика и главните носители, односно давателите на државната статистика, притоа обидувајќи се да ги идентификува незадоволните потреби и да даде преглед на моменталната состојба.

Истражувачки прашања, рамка на анализа и методи за собирање податоци

Анализата е двојна во фокус и се води од две истражувачки прашања:

1. Како да се вклучи родот во националниот статистички систем?
2. Кои се приоритетните области за кои недостасува родова статистика?

За да одговориме на овие истражувачки прашања, спроведовме:

- Анализа на правната и институционалната рамка на официјалниот статистички систем и националното законодавство релевантно за родова статистика со краток преглед на законодавството на ЕУ, стратешките и политичките документи поврзани со родовата статистика;
- Анализа на постојните практики релевантни за производство и дисеминација на родова статистика, во дијалози со претставници на ДЗС;
- Анализа на расположливите родови статистики преку преглед на жените и мажите во Северна Македонија и родовите индикатори – база на податоци на МакСтат;

¹⁰ Европска комисија. Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (CETS бр.210). Достапно на: <https://rm.coe.int/168008482e>

¹¹ ДЗС. „Овластени носители на податоци до државниот статистички систем“. Списокот е достапен на: <https://www.stat.gov.mk/NSO.aspx>

- Анализа на достапни податоци поделени по пол од овластени тела за државна статистика;
- Анализа на можни административни извори за родово групирани податоци надвор од официјалниот статистички систем.

За да се замисли што може да се направи во смисла на збогатување на родовата статистика, ја истражувавме работата на Статистика Шведска, односно шведската владина агенција одговорна за производство на официјална статистика. Ја избравме Статистика Шведска како модел за склучување најдобри практики бидејќи шведската агенција има богата традиција од повеќе од 30 години на развивање, производство и ширење родова статистика и затоа што нашиот Државен завод за статистика моментално има проект за соработка со Статистика Шведска, финансиран од Сида.

Беа користени неколку методи за собирање податоци за да се информираат истражувачките прашања:

- Секундарна анализа на податоци;
- Интервјуа и групни дискусии;
- Анализа на јавно достапни статистички бази на податоци;
- Барања за слободен пристап на информации.

Беа спроведени две групни интервјуа со вкупно шест претставници од ДЗС на Северна Македонија, вклучително и клучниот одговорен персонал и генералниот директор. Со Statistics Sweden направивме едно групно интервју со двајца претставници од Агенцијата, претставник од Сида и двајца претставници од тековниот проект за техничка помош, соработка помеѓу ДЗС и Статистика Шведска, финансиран од Сида.

Испратени беа осум барања за слободен пристап на информации до овластените носители на статистичка дејност, а од пет добивме одговори.

Сите документи и бази на податоци кои беа анализирани се референцирани низ текстот.

Правна и анализа на ПОЛИТИКИ

Овој дел ја испитува и проценува релевантната правна и политичка рамка на националниот статистички систем од родова перспектива, вклучувајќи го степенот на усогласување на националното законодавство со релевантното право на ЕУ. Анализата прво го испитува релевантното национално право и дава преглед на организациската структура која го поддржува и следи производството и ширењето на родовите статистики. Потоа, се врти кон правото на ЕУ поврзано со родовата статистика. Завршува со краток преглед на меѓународното право и на обврските и политичките заложби на националните институции кои произлегуваат од меѓународните правни инструменти.

Државна статистика и родова статистика – национална правна рамка

Закон за државна статистика

Законот за државна статистика¹² (ЗДС) е *lex generalis* за статистика во Северна Македонија. Ја регулира организацијата и областа на работа на државната статистика воопшто, методолошките и организациските основи на статистичките истражувања, собирањето, обработката, презентацијата, чувањето, заштитата и ширењето на статистичките податоци.¹³ ЗДС ја дефинира државната статистика како самостојна професионална дејност, спроведена на научна основа, која на корисниците им обезбедува податоци за економијата, демографијата, социјалниот живот, заштитата на животната средина и други области.¹⁴

Државниот завод за статистика (ДЗС) ги врши главните задачи и активности во врска со државната статистика во Северна Македонија преку спроведување статистички истражувања и преку добивање податоци од прибирачи на податоци.¹⁵

12 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18.

13 Ibid. чл. 1.

14 Ibid. чл. 2.

15 Ibid. чл. 5.

Статистички истражувања спроведуваат и Народната банка на Република Северна Македонија и други овластени носители на статистичка дејност наведени во подзаконски акт наречен програма за статистички истражувања. Имено, според Петгодишната статистичка програма 2018-2022¹⁶, освен ДЗС и Народната банка, во моментот се овластени уште седум институции за спроведување на статистички истражувања: Министерство за финансии, Министерство за внатрешни работи, Министерство за правда, Агенција за вработување, Институт за јавно здравје, Хидрометеоролошка служба и Фонд за пензиско и инвалидско осигурување.

Иако ЗДС датира од 1997 година, оттогаш е суштински изменет неколку пати. Една од силните страни на националниот статистички систем е тоа што статистичкото законодавство и првенствено ЗДС е современо, сеопфатно и во најголем дел усогласено со Кодексот за работа на европската статистика.¹⁷

Сепак, анализирајќи го ЗДС од родова перспектива, треба да се истакне дека во неговата сегашна форма, овој закон не споменува, дефинира или предвидува никакви обврски за институциите во однос податоците поделени по пол и род или родова статистика. За споредба, во Шведска од средината на 1990-тите се бара статистичките податоци да се групираат по пол.¹⁸ Имено, Дел 14 од Правилникот за официјална статистика на Шведска (2001:100) вели дека официјалните статистички податоци поврзани со поединци треба да се разделат по пол, освен ако постојат конкретни причини за тоа да не се направи.¹⁹ Згора на тоа, шведската статистика исто така има подготвено упатства за поддршка на примената на Дел 14.

Петгодишна статистичка програма 2018-2022 година

Петгодишната статистичка програма, 2018-2022²⁰ (понатаму во текстот како „Програма“) беше усвоена од Владата на Северна Македонија во 2018 година и оттогаш се трипати се има изменето. Програмата е подзаконски акт кој одредува кои статистички истражувања ќе се спроведуваат и ги наведува сите истражувања што би продуцирале официјална статистика за период од пет години. Програмата е изготвена во согласност со принципите на Кодексот за работа на европската

16 Петгодишна статистичка програма, 2018-2022 година. Службен весник на Република Македонија бр.22/18, 224/8 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.18/20.

17 Alldritt, R., de Pourbaix, I. & Carlquist, T. (2017). Рецензија за имплементација на Кодексот за работа на европската статистика во Република Македонија и координативната улога на Државниот завод за статистика, стр.10. Достапно на: <https://bit.ly/3jD4hJH>

18 Интервју со претставници од Статистика Шведска одржано на 23.11.2021 година.

19 Статистика Шведска (2020). Жени и мажи во Шведска 2020 година, факти и бројки, стр.5. Достапно на: <https://bit.ly/3kho0yt>

20 Петгодишна статистичка програма, 2018-2022 година. Службен весник на Република Македонија бр.22/18, 224/8 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.18/20.

статистика и има за цел да обезбеди споредливи податоци за развојот на земјата како основа за информиран процес на пристапување во ЕУ.

Вкупно 319 статистички истражувања се вклучени во тековната програма, имплементирани од страна на деветте овластени тела наведени во текстот погоре. Организиран е во три домени: демографска и социјална статистика, економска статистика и животна средина и статистика во повеќе домени. Во текстот на Програмата, податоците поделени по пол се споменати во краткиот опис на 48 од 319 предвидени статистички истражувања.²¹

21 Податоците поделени по пол се споменати во краткиот опис на статистичките истражувања за: раѓања, смртни случаи, имигранти, емигранти, емигрирани и имигрирани странци, проценки на населението, невработени лица, несреќи при работа, професионални заболувања, основни училишта за возрасни и нижи средни училишта – почеток на учебната година, уметнички основни училишта за возрасни и средни училишта – почеток на учебната година, основни училишта за возрасни и нижи средни училишта – крај на учебната година, уметнички основни училишта за возрасни и средни училишта – крај на учебна година, основни и нижи средни училишта каде што наставниот јазик е инаков од македонскиот јазик – крај на учебната година, уметнички основни и средни училишта – крај на учебната година, виши средни училишта – почеток на учебната година, виши средни училишта – крај на учебната година, средни училишта каде наставниот јазик е инаков од македонскиот јазик – крај на учебната година, наставници и административна служба на високообразовни установи во учебната година, запишани студенти на додипломски студии (прв циклус) на факултетите и високите стручни училишта во учебната година, дипломирани студенти на додипломски студии (прв циклус) на факултети и високи стручни училишта, лица кои се стекнале со магистерски или специјализа, лица запишани на втор циклус на студии (магистерски или специјалистички студии) во учебната година, доктори на науки (што одбрале докторски труд), лица запишани на трет циклус на студии (докторски студии) во академската година, организациската структура и персоналот во здравствените установи, пријавени случаи на бруцелоза, пријавени случаи на ХИВ/СИДА, пријавени случаи на заразни болести, пријавени микробиолошки изолирани/откриени патогени на заразни болести и отпорност на антибиотици, приматели на социјална помош, установи за деца и малолетници со образовни и социјални потешкотии, установи за деца без родителска грижа, установи за згрижување лица со попреченост, деловни ентитети за вработување лица со попреченост, установи за згрижување возрасни и стари лица, плаќачи на придонеси и осигуреници со платен придонес по подрачни единици, нови пензионери и починати пензионери, установи за згрижување и образование на деца – градинки/ центри за ран детски развој, установи за згрижување и воспитување деца – градинки/ центри за ран детски развој во населени места, приматели на додаток, пријавени возрасни престапници, обвинети и осудени возрасни престапници, пријавени малолетни престапници, обвинети и осудени малолетни престапници, структура на заработка, вработени и плати (годишни) и истражување и развој во деловни ентитети, јавен сектор и приватни непрофитни организации, високот образование.

Стратешки план 2021-2023 година

Стратешкиот план 2021-2023 година²² ги регулира стратешките приоритети на ДЗС за период од три години. Имплементацијата на Стратешкиот план има за цел да го осигура исполнувањето на обврските на ДЗС дефинирани во Програмата и исполнувањето на стратешките приоритети на Владата за интеграција во ЕУ.²³ За наредните години, ДЗС дефинира четири приоритети: интеграција на македонскиот статистички систем во европскиот статистички систем, зајакнување на институционалната средина и статистичката инфраструктура, развој на стратешки партнерства и управување со квалитетот.²⁴

Стратешкиот план содржи параграф посветен на родовата структура на вработените во ДЗС и декларација дека ДЗС го применува принципот на еднакви можности на жените и мажите. Документот содржи и информации за активностите финансирани од ИПА 2017 за спроведување анкета за родово засновано насилство, која сè уште не е спроведена; се споменува и публикацијата *Жени и мажи во Северна Македонија*.²⁵ Стратешкиот план не содржи дополнителни информации или дефинирани стратешки приоритети што се однесуваат на родовата еднаквост и родовата статистика.

Сепак, четирите претходно наведени стратешки приоритети може да се гледаат преку призмата на родовата еднаквост. На пример, стратешкиот приоритет во однос на интеграцијата на македонскиот статистички систем во европскиот подразбира изработување родови статистики споредливи со родовите статистики на европскиот статистички систем. Понатаму, зајакнувањето на институционалната средина и статистичката инфраструктура е предуслов за изработка, правилна анализа, презентација и ширење родовите статистики на корисен начин, како за креаторите на политиките, така и за широкиот опсег на корисници.

Организациска структура на националниот статистички систем

Националниот статистички систем се состои од три главни тела кои ги координираат, поддржуваат и надгледуваат изработувањето и дисеминацијата на податоци, како и родовата статистика, меѓу другото: Државен завод за статистика, Совет за статистика

22 Државен завод за статистика. Стратешки план 2021-2023 година. Достапно на: <https://bit.ly/3zFvQYS>

23 Ibid.

24 Ibid.

25 Државен завод за статистика (2021). Жените и мажите во Северна Македонија, 2020 година. Достапно на: https://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=23

и Координативен комитет. ДЗС ја има главната координативна улога во постојната организациска структура на македонскиот статистички систем. Од друга страна, Советот за статистика и Координативниот комитет се стручни советодавни тела, со членови именувани од националното собрание и Владата. Нивната структура и клучните одговорности се наведени подолу.

Државен завод за статистика

Улогата на ДЗС е утврдена и во ЗДС и во Законот за организација и работа на органите на државната управа.²⁶ ДЗС е координатор на државната статистика во рамките на националниот статистички систем.²⁷ Има својство на посебно правно лице и е самостојна, стручна и административна организација.²⁸

Централната канцеларија на ДЗС се наоѓа во Скопје, со осум дополнителни подрачни канцеларии во Скопје, Битола, Велес, Охрид, Куманово, Струмица, Штип и Тетово. Врз основа на информациите во Стратешкиот план (2021-2023)²⁹ до 31.12.2020 година во оваа институција биле вработени 242 административни работници, додека на списокот за 2022 година бројот на вработени е намален. Извештајот на Европската комисија за Северна Македонија за 2021 година³⁰ (Извештај за земјата за 2021 година) ја нагласува потребата од соодветно екипирање на ДЗС, натамошно зголемување на човечките ресурси и пополнетите работни места, како и доволно финансиски ресурси. Голема загриженост за недостигот на вработени за правилно извршување на своите обврски и мандат изразија и интервјуираните претставници од ДЗС.

ДЗС се состои од девет одделенија и 42 оддели.³¹ Во рамките на организациската структура на ДЗС постои оддел за меѓународна соработка и европски интеграции, како дел од Одделение за поддршка на активностите на директорот. Во моментот не постојат организациски единици или фокусни точки посветени конкретно на

26 Закон за организација и работа на органите на државната управа. Службен весник на Република Македонија бр.58/00, 44/02, 13/06, 82/08, 167/10, 51/11 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.96/19 и 110/19

27 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18. Чл. 7, ст. 1 и 2.

28 Ibid. Чл. 7, ст. 1 и 2.

29 Државен завод за статистика. Стратешки план 2021-2023 година. Достапно на: <https://bit.ly/3zFvQYS>

30 Европска комисија (2021). Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за Северна Македонија 2021 година. Достапно на: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en

31 Организациска шема на Државниот завод за статистика. Достапно на: https://www.stat.gov.mk/ZaNas_en.aspx?id=4

изработка, анализа и дисеминација на родова статистика. За илустративна споредба, Статистика Шведска има тројца посветени вработени во моментов кои работат со полно работно време и исклучиво на родова статистика и по неодамнешната реорганизација на институцијата, тие се стратешки сместени во единица посветена на Агенда 2030 – Цели за одржлив развој.³² Исто така, Статистика Шведска соработува со други владини институции и агенции и обезбедува континуирана институционална поддршка за родовите статистики секогаш кога е потребно.

Покрај широкиот опсег на професионални активности, ДЗС има одговорност да ги исполни меѓународните обврски во областа на статистиката.³³ Во тесна соработка со претходно наведените тела овластени за спроведување статистички истражувања, ДЗС е обврзана да „обезбеди споредливост на податоците со други европски земји, да ги почитува и применува меѓународните стандарди, вклучувајќи го Кодекс за работа на европската статистика и активно да учествува во развојот на официјална статистика на меѓународно ниво“.³⁴ Ова е многу важна одговорност на ДЗС од перспектива на родовата еднаквост и родовата статистика. Оваа одредба од ЗДС може да се чита како обврска на ДЗС да води родова статистика и да создаде база на податоци за родова статистика, како начин да се обезбеди споредливост на податоците со другите земји на ЕУ.

Совет за статистика

Советот за статистика е стручно советодавно тело за државна статистика. Составено е од претседател и 13 членови, именувани и ослободени од страна на националното собрание.³⁵ Директорот на ДЗС е член на Советот за статистика по службена должност; другите негови членови се именуваат со мандат од четири години. Сегашниот Совет за статистика е формиран со Одлука на Собранието во мај 2019 година, со мандат од четири години. Во 2020 година, Советот за статистика редовно се состануваше и одржа пет состаноци.³⁶

Консултативните должности на Советот за статистика главно се фокусирани на Програмата. Ова телое задолжено и дава мислења и предлози за ново законодавство и други правни акти со кои се дефинира државната статистика. Имајќи предвид дека

32 Интервју со претставници од Статистика Шведска одржано на 23.11.2021 година.

33 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18. Чл. 8.

34 Ibid. Чл.48-а.

35 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18. Чл. 10 и 11.

36 Државен завод за статистика (2021). Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година [Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година]. Достапно на: <https://bit.ly/3BENn3L>

Програмата го одредува курсот за спроведување на статистичките истражувања во период од пет години, Советот за статистика би можел да го искористи својот мандат за да предложи амандмани и да гарантира дека статистичките истражувања што треба да се спроведат придонесуваат за водење родова статистика.

Совет за статистика

Совет за статистика (во натамошниот текст Совет) е стручно, координативно и советодавно тело за координација на државната статистика. Советот е составен од претседател и осум члена – претставници на надлежните органи за спроведување статистички истражувања.³⁷ Претседателот и членовите на Советот ги именува и разрешува Владата на Северна Македонија. Сегашниот Советот беше формиран и неговите членови беа именувани со одлука на Владата во мај 2019 година, но во 2020 година ова советодавно тело не одржа никакви состаноци.³⁸

Една од одговорностите на Советот е да го следи спроведувањето на правото на ЕУ во областа на статистиката,³⁹ кој меѓу другото ќе го вклучи законодавството на ЕУ што се однесува на родовата статистика. Ова тело, исто така, има задача да води евиденција за спроведувањето и усогласеноста на државната статистика со Кодексот на практика на европската статистика.

37 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18. Чл. 13-а и 13-б.

38 Државен завод за статистика (2021). Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година [Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година]. Достапно на: <https://bit.ly/3BENn3L>

39 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18. Чл. 13-в.

Друго национално законодавство релевантно за родова статистика

Закон за еднакви можности на жените и мажите

Законот за еднакви можности на жените и мажите⁴⁰ (во понатамошниот текст Закон за еднакви можности) е *lex generalis* за родовата еднаквост и родовата интеграција во Северна Македонија. Беше усвоен во 2012 година и оттогаш беше изменет четири пати. Основната цел на Законот за еднакви можности е да воспостави еднакви можности и еднаков третман на жените и мажите во политичката, економската, социјалната, образовната, културната, здравствената, граѓанската и која било друга област од општествениот живот. Истото е применливо и за јавниот и за приватниот сектор.

Сегашниот Закон за еднакви можности содржи одредба што се однесува на обврската на различни субјекти да собираат и произведуваат податоци поделени по пол, како и редовно да ги доставува таквите податоци до ДЗС. Имено, член 18 од Законот за еднакви можности пропишува дека:

„Собранието, Владата, органите на државната управа, правосудните органи и другите државни органи, органите на единиците на локалната самоуправа, правните лица на кои со закон им е доверено вршење дејност од јавен интерес, здруженијата, фондациите, јавните претпријатија, образовните институции од областа на социјалната заштита, здравствените установи, политичките партии, средствата за информирање од јавен карактер, фирмите и другите субјекти кои, според закон, се должни да собираат, регистрираат и обработуваат статистички податоци, се должни да ги презентираат овие податоци поделени по пол, а податоците да ги достават до Државниот завод за статистика.“⁴¹

Овој член се занимава со обврската на државните органи и други субјекти од јавната и приватната сфера да презентираат и доставуваат податоци поделени по пол до ДЗС. Сепак, на ДЗС не му се пропишани посебни обврски, должности или одговорности. Иако членот ја регулира обврската за различни тела и институции да доставуваат податоци поделени по пол до ДЗС, интервалот во кој тие мора да го

40 Закон за еднакви можности на жените и мажите. Службен весник на Република Македонија бр.6/12, 30/13, 166/14 и 150/15 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.53/21.

41 Ibid. Чл.18.

сторат тоа не е дефиниран, дури ни со употреба на терминот „редовно“; едноставно кажано, институциите може да доставуваат разделени податоци до ДЗС еднаш на секои десет години и сепак да бидат во согласност со Законот за еднакви можности. Јазикот што се користи во анализираната статија не е многу јасен, ниту концизен, со што се остава простор за слаба имплементација и натамошно проширување на постојните празнини во родовите податоци. На крајот, членот 18 се занимава само со податоци поделени по пол и воопшто не се однесува на родова статистика. Податоците поделени по пол се податоци собрани и табелирани одделно за жени и мажи без гаранции дека ги одразуваат родовите улоги и социјалните нееднаквости; родовата статистика, од друга страна, е многу поширок концепт и оди подалеку од поделбата по пол.⁴²

Врз основа на одредбите од актуелниот Закон за еднакви можности, Собранието на Северна Македонија донесува стратегија за родова еднаквост за период од осум години и ја следи нејзината примена.⁴³ Со член 19 од Законот за еднакви можности се уредуваат составните делови на стратегијата; меѓу другите сегменти, се наведува дека „собраните и обработените податоци се меѓусебно поврзани, се чуваат, анализираат и презентираат одделно во согласност со структурата по пол, во рамките на активностите на Државниот завод за статистика“.⁴⁴ Првата Стратегија за родова еднаквост, врз основа на првичниот Закон за еднакви можности од 2012 година, беше донесена за периодот 2013-2020 година.⁴⁵ Во моментот на пишување на оваа анализа, текстот на новата Национална стратегија за родова рамноправност 2021-2026 година е веќе изгласан од страна на Владата, но сè уште не беше усвоен во Собранието, што значи дека земјата немаше стратегија повеќе од една година.

Законските измени и обврски се клучни за какви било подобрувања во оваа област; во март 2021 година, министерот за труд и социјална политика најави финализирање на подготовката на новиот Закон за родова еднаквост, од кој се очекува суштински да ја промени и подобри машинеријата за родова еднаквост на национално и локално ниво и е тесно поврзан со гореспоменатата стратегија за родова еднаквост.⁴⁶ Процесот на изготвување на текстот на новиот закон опфати три различни фази на повторно

42 Европски институт за родова еднаквост (2021). Размислувања за квалитет за базата на податоци за родова статистика на EIGE. Достапно на: <https://eige.europa.eu/publications/quality-considerations-eiges-gender-statistics-database>

43 Закон за еднакви можности на жените и мажите. Службен весник на Република Македонија бр.6/12, 30/13, 166/14 и 150/15 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.53/21. чл. 9 и 19. Достапно на: <https://bit.ly/3qfhCjX>

44 Ibid. Чл.19, ст.1, потстав 5.

45 Стратегија за родова еднаквост 2013-2020 година. Службен весник на РМ бр.27/13.

46 *Шахпаска: Промовирањето на родовата еднаквост е обврска на која продолжуваме посветено да работиме* (2021 година). Slobodenpecat.mk. Достапно на: <https://www.slobodenpecat.mk/en/shahpaska-unapreduvaneto-na-rodovata-ednakvost-e-nasha-obvrska-na-koja-prodolzhuvame-posveteno-da-rabotime/>

изготвување – од 2019 година до периодот на пишување на оваа анализа и вклучи неколку граѓански организации (ГО), вклучително и Реактор, како претставник на Националната платформа за родова еднаквост (заедно со ГО Здруженска). Некои од предвидените измени во предлог-законот вклучуваат дефинирање на термините родово поделени податоци и родова статистика, на јасните должности на државните институции во оваа насока, како и зајакнување на улогата и одговорностите на ДЗС. Сепак, до завршувањето на оваа анализа, новиот Закон за родова еднаквост ниту се финализира ниту се донесе.

Закон за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство

Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство го донесе Собранието на 27 јануари 2021 година⁴⁷ (во натамошниот текст Закон за РН). Законот за РН стапи во сила осум дена откако беше објавен во Службен весник на Република Северна Македонија и почна да се применува на 6 мај 2021 година. Донесувањето на законот за РН беше чекор кон усогласување на македонското законодавство со Истанбулската конвенција, која беше ратификувана од Северна Македонија во 2018 година.

Законот за РН предвидува обврски за различни државни институции за собирање родово поделени административни и статистички податоци, има должности за собирање и заштита на податоците низ текстот на законот, како и цело поглавје посветено на оваа тема (Поглавје IV – Собирање и заштита на податоци).

Имено, сите органи на државната управа, судовите, јавното обвинителство, единиците на локалната самоуправа, правните лица кои вршат јавна управа утврдена со закон, како и здруженијата се должни да прибираат статистички и административни податоци за состојбата со родово засновано насилство (РН) врз жените и семејното насилство, врз основа на пол, род, возраст, припадност на заедницата, живеалиште и други податоци утврдени со законот за РН или друго законодавство, согласно одредбите од Законот за заштита на личните податоци.⁴⁸

Законот за РН, исто така, предвидува секојдневна употреба на националната платформа за интероперабилност – Македонска информациска магистрала (МИМ) од страна на Министерството за труд и социјална политика (МТСП) за преземање на собраните податоци.⁴⁹ Надлежните органи за собирање податоци кои не се

47 Законот за спречување и заштита од насилство врз жени и семејно насилство. Службен весник на Република Северна Македонија бр.24/2021. Достапно на: <https://bit.ly/2Uemjru>

48 Ibid. Чл.11 ст.1, чл.24 и чл.28 ст.1.

49 Ibid. Чл.28 ст.2.

корисници на МИМ имаат обврска да развијат веб-услуги за размена и пренос на собраните податоци за РН, како и да ги објавуваат податоците на своите официјални веб-страници.⁵⁰ Понатаму, МТСП има одговорност да ги анализира и статистички да ги обработува горенаведените податоци во својот систем за социјални права и услуги. Анализите и извештаите кои не ги вклучуваат личните податоци заштитени со Законот за заштита на личните податоци, МТСП треба да ги објавува на годишно ниво.⁵¹ И другите одговорни институции и организации треба да ги обработат и објават собраните податоци на своите веб-страници, како и на Централниот каталог на податоци од јавниот сектор.⁵²

Законот за РН пропишува посебни одговорности за собирање податоци за националните судови и Јавното обвинителство; тие треба да воспостават и водат евиденција за случаите на РН и семејно насилство,⁵³ вклучувајќи податоци поделени по пол и род.⁵⁴

ДЗС, од друга страна, има обврска да спроведе национално истражување за РН врз жените и семејното насилство.⁵⁵ Целта на истражувањето е да обезбеди сеопфатни информации за бројот на случаи на посебни форми на РН врз жените и семејно насилство според пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, географска припадност на жртвата и сторителот, како и други информации релевантни за следење на состојбата на насилството врз жените.⁵⁶

50 Ibid. Чл.28 ст.3.

51 Ibid. Чл.28 ст.4.

52 Ibid. Чл.28 ст.5.

53 Ibid. Чл.29 и 30.

54 Законот за РН содржи дефиниции и за полот и за родот. Полот се дефинира како физички карактеристики на поединецот (репродуктивен систем, хромозоми, хормони), според кои полот се доделува при раѓање, врз основа на комбинација на телесни карактеристики и внатрешни репродуктивни органи. Родот, според законот за РН, се однесува на општествено изградените улоги, однесувања, активности и атрибути кои општеството ги смета за соодветни за жените и мажите.

55 Ibid. Чл.31 ст.1.

56 Ibid. Чл.31 ст.2.

Табелата подолу дава преглед на одговорностите за собирање податоци, следење и анализа на различните институции и организации, како што е пропишано со Законот за РН.

Табела 1. Одговорности на институциите за собирање податоци според Законот за РН од 2021 година

Институција	Одговорност за собирање податоци
<p>Национално координативно тело за имплементација на Истанбулската конвенција</p>	<p>Ја следи и анализира состојбата со РН врз жените и семејното насилство (член 16, став 1, потстав 5).</p> <p>Дава мислење за методологијата за интегрирано собирање податоци за РН врз жените и семејното насилство од сите релевантни институции и организации (член 16, став 1, потстав 11).</p> <p>Го координира и следи собирањето податоци за РН врз жените и семејното насилство врз основа на однапред одредени индикатори (член 16, став 1, потстав 12).</p>
<p>Министерство за труд и социјална политика</p>	<p>Собира податоци за бројот на жени жртви на РН и жртви на семејно насилство во системот на социјална заштита поделени по пол, род, возраст, припадност во заедницата, место на живеење, однос жртва-сторител, вид и број на услуги што им се даваат на жртвите и сторителот и други податоци утврдени со закон од институциите во системот за социјална заштита и други институции надлежни за спроведување на Законот за РН (член 17 став 1 потстав 8).</p> <p>Ја следи и анализира состојбата со РН врз жените и семејното насилство и го информира Националното координативно тело најмалку еднаш годишно (член 17, став 1, потстав 9).</p> <p>Ги презема податоците собрани од институциите од платформата МИМ; ги анализира и статистички ги обработува податоците во системот за социјални права и услуги; објавува годишни извештаи и анализи (член 28).</p>

Институција	Одговорност за собирање податоци
Министерство за внатрешни работи	<p>Ја следи и анализира состојбата со РН врз жените и семејното насилство и го информира Националното координативно тело најмалку еднаш годишно (член 18, став 1, потстав 6).</p> <p>Собира податоци за бројот на пријавени случаи на РН врз жени и жртви на семејно насилство поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште, однос жртва-сторител, квалификација на кривичното дело и други податоци утврдени со закон (член 18, став 1, потстав 7).</p>
Министерство за здравство	<p>Собира податоци за состојбата на жените жртви на РН и жртви на семејно насилство кои побарале помош и интервенција преку системот за здравствена заштита поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште, однос жртва-сторител, вид и број на дадени услуги на жртвите и други податоци согласно Законот за здравствена евиденција, како и за сторителите (член 19 став 1 потстав 8).</p> <p>Ја следи и анализира состојбата со РН врз жените врз основа на податоците од националниот систем за електронска здравствена евиденција и го информира Националното координативно тело најмалку еднаш годишно (член 19, став 1, потстав 9).</p>
Министерство за правда	<p>Собира податоци за бројот на барања за бесплатна правна помош од жени жртви на РН и жртви на семејно насилство поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште, однос жртва-сторител, вид и број на услуги дадени на жртвите и други податоци утврдени со закон (член 20, став 1, потстав 6).</p> <p>Ја следи и анализира состојбата со РН врз жените и семејното насилство и го информира Националното координативно тело најмалку еднаш годишно (член 20, став 1, потстав 7).</p>

Институција	Одговорност за собирање податоци
Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги	Периодично спроведува истражување и анализа за прикажување РН врз жените и семејното насилство во програмите на давателите на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (член 22, став 1, потстав 3).
Академија за судии и јавни обвинители	Спроведува истражувања и анализи за РН врз жените и семејното насилство (член 23, став 1, потстав 3).
Здруженија	Собираат податоци за бројот на жени жртви на РН и жртви на семејно насилство на кои им дале помош и поддршка, поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште, однос жртва-сторител и други податоци утврдени со закон (член 24, став 1, потстав 4).
Синдикати	Спроведуваат истражување и анализа на состојбата со РН врз жените и семејното насилство, пријавуваат случаи на РН врз жените, соработуваат со здруженија, фондации и други организации за подигање на свеста и спречување на РН врз жените и семејното насилство (член 25).
Судови	Воспоставуваат и водат посебна евиденција за бројот на случаи на РН врз жени и жртви на семејно насилство поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште и други основи, како и други податоци релевантни за следење на состојбата со РН против жените и семејното насилство, согласно законот (член 29 став 1).
Јавно обвинителство	Воспоставува и води посебна евиденција за случаите на РН врз жени и жртви на семејно насилство поделени по пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, живеалиште и други основи, како и податоци релевантни за следење на состојбата со РН врз жените и домашното насилство, согласно законот (член 30 став 1).

Институција	Одговорност за собирање податоци
Државен завод за статистика	Спроведува национално истражување за состојбата со РН врз жените и семејното насилство со цел да се обезбедат сеопфатни информации за бројот на случаи на посебни форми на РН врз жените и семејно насилство според пол, род, возраст, етничка припадност, попреченост, географска припадност на жртвата и сторителот, како и други информации релевантни за следење на состојбата на насилството врз жените (член 31).
Сите органи на државната управа, судовите, јавното обвинителство, единиците на локалната самоуправа, правните лица кои вршат јавна управа утврдени со закон и здруженија	Собира статистички и административни податоци за состојбата на РН врз жените и семејното насилство поделени по пол, род, возраст, припадност во заедницата, живеалиште и други податоци утврдени со законот за РН или друго законодавство, во согласност со одредбите од Законот за заштита на личните податоци (член 28 став 1). Ги обработуваат и објавуваат собраните податоци на своите веб-страници, како и во Централниот каталог на податоци од јавниот сектор, во согласност со Законот за користење на податоците од јавниот сектор (член 28, став 5).

Национална програма за усвојување на Acquis Communautaire (NPAA)

Националната програма за усвојување на Acquis Communautaire 2021-2025 (NPAA 2021-2025)⁵⁷ е сеопфатен стратешки документ за европска интеграција на Република Северна Македонија. NPAA 2021-2025 ги дефинира приоритетите, стратегиите, динамиката и потребните ресурси за усогласување на националното законодавство со правото на ЕУ, како и активностите за приспособување на националните институции кон европските административни структури.⁵⁸ За првпат NPAA е целосно реструктурирана, и технички и суштински, и го следи кластерот

57 Национална програма за усвојување на правото на Европската Унија 2021-2025 (NPAA) [Национална програма за усвојување на Acquis Communautaire 2021-2025 (NPAA)]. Достапно на: <https://www.sep.gov.mk/data/file/NPAA/NPAA%202021/NPAA%202021-2025.pdf>

58 Ibid.

Основи на новата Методологија за проширување на ЕУ.⁵⁹ Новата методологија за проширување на ЕУ става посилен фокус на кластерот Основи, кој го вклучува Поглавјето 18 – Статистика. Прво ќе се отвори кластерот Основи, а последен ќе се затвори, а напредокот во основните реформи ќе го одреди целокупното темпо на преговорите со ЕУ.⁶⁰ Дел од краткорочните и среднорочните приоритети во НПAA 2021-2025 година во однос на статистичката инфраструктура се зголемување на човечките ресурси неопходни за поддршка на ДЗС во спроведувањето на новата организациска структура и правото на ЕУ, како и целосно ревидирање и усогласување на ЗРС со статистичките стандарди на ЕУ. Делот од НПAA 2021-2025 што се однесува на социјалната и демографската статистика, меѓу другото, ги дефинира следните краткорочни и среднорочни приоритети релевантни за родовата статистика: пресметување на индексот на трошоците за работна сила, пресметување на родовиот јаз во платите, подготовка на извештај за квалитет за пензионерите и негово доставување до Евростат, подобрување на судската статистика, како и спроведување на истражувањето за РН.⁶¹

Краток преглед на законодавството на ЕУ, стратешките и политичките документи поврзани со родовата статистика

Примарната правна основа за статистика на ниво на ЕУ е членот 338 од Договорот за функционирање на Европската унија (ДФЕУ)⁶² кој ја пропишува законската процедура за донесување мерки за водење статистика. Членот 338 од ДФЕУ ги дефинира и основните принципи за водење статистика на ЕУ, како што се: непристрасност, веродостојност, објективност, научна независност, економичност и статистичка доверливост. Овие принципи се дополнително разработени во Кодексот за работа на европската статистика.⁶³ Од друга страна, принципот на вклучување на родовите аспекти во главните политики е воведен и во член 8 од ДФЕУ; се наведува дека „во сите свои активности, Унијата ќе има за цел да ги елиминира нееднаквостите и да промовира еднаквост

59 Зајакнување на процесот на пристапување – кредибилна перспектива на ЕУ за Западен Балкан. Достапно на: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/enhancing-accession-process-credible-eu-perspective-western-balkans_en

60 Ibid.

61 Национална програма за усвојување на правото на Европската Унија 2021-2025 (НПAA) [Национална програма за усвојување на Acquis Communautaire 2021-2025 (НПAA)]. Достапно на: <https://www.sep.gov.mk/data/file/NPAA/NPAA%202021/NPAA%202021-2025.pdf>

62 Консолидирана верзија на Договорот за функционирање на Европската унија. Достапно на: <https://bit.ly/3pF6qbp>

63 Кодекс на практика на европска статистика. Достапно на: <https://bit.ly/2Y5eDtx>

меѓу жените и мажите“. Покрај тоа, Договорот од Лисабон⁶⁴ додава родова еднаквост на вредностите на ЕУ и наложува ЕУ да се бори против социјалната исклученост и дискриминација и да промовира еднаквост меѓу жените и мажите.

Регулативата бр.223/2009 од 11 март 2009 година за европска статистика (во натамошниот текст Регулатива за ЕС)⁶⁵ ја утврдува основната правна рамка за европската статистика. Обврзувачка е во целост и директно е применлива во сите земји-членки. Регулативата за ЕС се однесува на Комисијата (Евростат) како статистичка власт одговорна за развој, производство и ширење на европската статистика. Евростат, како статистичка канцеларија на ЕУ, е основана со Одлуката на Комисијата 2012/504/ЕУ од 17 септември 2012 година за Евростат.⁶⁶ Во оваа Одлука е наведено дека „Европската статистика водена врз основа на лични податоци треба да биде поделена по род кога е релевантно“.

Кодексот на работа на европската статистика (КРЕС) поставува заедничка рамка за квалитетот на европската статистика.⁶⁷ КРЕС содржи 16 принципи за институционалната средина, статистичките процеси и статистичките резултати. Неговата цел е да се осигура дека статистичките податоци водени во рамките на Европскиот статистички систем (ЕСС)⁶⁸ се релевантни, навремени и точни и дека се усогласени со принципите на професионална независност, непристрасност и објективност.⁶⁹ Како што беше споменато во претходниот дел, ДЗС на Северна Македонија во најголем дел е усогласен со КРЕС⁷⁰ и националната правна рамка за статистичката инфраструктура е исто така во голема мерка усогласена со него.⁷¹ Сепак, се утврди дека усогласеноста на ДЗС е послаба во областите на координација на статистичкиот систем и во опсегот и квалитетот на статистичките резултати,

64 Договор од Лисабон за измена на Договорот за Европската унија и Договорот за основање на Европската заедница. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

65 Регулатива бр.223/2009 за европска статистика. Достапно на: <https://bit.ly/3yjdj81W>

66 Одлука на Комисијата о2012/504/ЕУ за Евростат. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32012D0504>

67 Кодекс на практика на европска статистика. Достапно на: <https://bit.ly/2Y5eDtx>

68 Европскиот статистички систем (ЕСС) се однесува на Евростат и Националните статистички институти и други национални власти во земјите-членки на ЕУ. Ги вклучува и статистичките органи на земјите од Европската економска област (ЕЕА) и Швајцарија. Извор: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/about/who-we-are>

69 Кодекс за работа на европска статистика. Достапно на: <https://bit.ly/2Y5eDtx>

70 Alldritt, R., de Pourbaix, I. & Carlquist, T. (2017). Рецензија за имплементацијата на Кодексот на практика на европската статистика во Република Македонија и координативната улога на Државниот завод за статистика, стр.22. Достапно на: <https://bit.ly/3jD4hJH>

71 Европска комисија (2021). Работен документ на службите на Комисијата, Извештај за Северна Македонија 2021 година. Достапно на: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/north-macedonia-report-2021_en

особено нивната релевантност и корисност за широк опсег на корисници.⁷² Имајќи ги предвид стратешките приоритети на ДЗС, како што е дефинирано во Стратешкиот план 2021-2023 година, државната статистика ќе треба дополнително да се усогласи со релевантното законодавство на ЕУ.

Европската унија, исто така, усвои Регулатива за основање на Европскиот институт за родова еднаквост (ЕИРЕ),⁷³ задолжена за собирање, анализа и ширење информации и податоци за родовата еднаквост, развој на соодветни алатки за елиминирање на сите форми на родова дискриминација, вклучување на родовите аспекти во сите области на политиката, промовирање на дијалог меѓу засегнатите страни и подигање на свеста за родовата еднаквост кај граѓаните на ЕУ. Друга задача на ЕИРЕ е да развие методи за подобрување на објективноста, споредливоста и веродостојноста на податоците на европско ниво преку воспоставување критериуми кои ќе ја зголемат конзистентноста на информациите и ќе ги земат предвид родовите прашања при собирањето податоци.⁷⁴ ЕИРЕ ја поддржа работата на ДЗС и развојот на Индексот за родова еднаквост за Северна Македонија, кој беше изграден во рамките на Инструментот за претпристапување (ИПА) и финансиран од ЕУ. Индексот за родова еднаквост за Северна Македонија, првпат објавен во 2019 година, сè уште не е ажуриран.

Дополнително, Стратегијата на ЕУ за родова еднаквост 2020-2025⁷⁵ става акцент на потребата од сеопфатни, ажурирани и споредливи податоци за ефективност на политиките за борба против родово заснованото насилство. Исто така, се забележува дека податоците треба да се поделат по релевантни интерсекциски аспекти и показатели, како што се возраста, попреченоста, статусот на мигрантите и местото на живеење, односно рурална средина или град. Стратегијата за родова еднаквост предвидува истражување на родово засновано насилство ширум ЕУ, координирано од Евростат, со резултати претставени во 2023 година. како и систематско собирање и пријавување податоци за родово засновано насилство. Со оваа Стратегија, Комисијата, меѓу другите активности и акции, ги повикува земјите-членки да ја ратификуваат и имплементираат Истанбулската конвенција, како и систематски да собираат и известуваат податоци за родово засновано насилство.

72 Alldritt, R., de Pourbaix, I. & Carlquist, T. (2017). Рецензија за имплементацијата на Кодексот на практика на европската статистика во Република Македонија и координативната улога на Државниот завод за статистика, стр.22. Достапно на: <https://bit.ly/3jD4hIH>

73 Регулатива бр. 1922/2006 за основање Европски институт за родова еднаквост. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006R1922>

74 Ibid. Чл.3

75 Комуникација од Комисијата до Европскиот парламент, Советот, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на регионите. Унија на еднаквост: Стратегија за родова еднаквост 2020-2025. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152>

Исто така, се наведува дека Европската комисија ќе дистрибуира податоци и анализа на трендовите за застапеноста на жените и мажите на позициите за одлучување, во соработка со ЕИГЕ. Иако не е правно обврзувачки документ, туку е инструмент за меко право кој изразува политички определби, Стратегијата за родова еднаквост е важна бидејќи за нејзиниот напредок ќе се известува на годишно ниво, а извештаите ќе вклучуваат релевантни податоци и индикатори, врз основа на годишниот Индекс за родова еднаквост на ЕИГЕ.

Акцискиот план на ЕУ за родова еднаквост (ГАП) III⁷⁶ произлегува од Стратегијата за родова еднаквост 2020-2025 година и е комплементарен со Стратегијата на ЕУ за еднаквост на ЛГБТИК 2020-2025 година.⁷⁷ И покрај тоа што ГАП III исто така не е правно обврзувачки, тој е исклучително важен за Северна Македонија, како една од корисничките на ИПА. Имено, ГАП III треба да го води дизајнот на сите надворешни програми финансирани од ЕУ во кои треба да се применат три минимални стандарди: (1) спроведување и користење на родови анализи за информирање на донесувањето одлуки за идните активности и нивно интегрирање во сите релевантни дијалози, политики, стратегии, програми и операции, (2) примена на индикатори за родова сензитивност и поделба по пол и статистики за мониторинг и евалуација и (3) давање силни причини, врз основа на наодите од родовите анализи, за да се поткрепи секоја акција за која се смета дека не придонесува за родова еднаквост. Во Работниот документ на службите за цели и индикатори за рамка на имплементацијата на ГАП III (2021-25)⁷⁸ е наведено дека повеќето индикатори треба барем да се поделат по пол. Сепак, исто така е наведено дека секогаш кога е релевантно и изводливо, поделбата на полот треба да се замени со родова поделба, а податоците исто така треба да се поделат со други релевантни интересекциски аспекти.

76 Заедничка комуникација до Европскиот парламент и Советот Акциски план на ЕУ за родова еднаквост (ГАП) III – Амбициозна агенда за родова еднаквост и зајакнување на жените во надворешната акција на ЕУ. Достапно на: https://ec.europa.eu/international-partnerships/system/files/join-2020-17-final_en.pdf

77 Комуникација од Комисијата до Европскиот парламент, Советот, Европскиот економски и социјален комитет и Комитетот на регионите Унија на еднаквост: Стратегија за еднаквост на ЛГБТИК 2020-2025 година. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0698>

78 Цели и показатели на работниот документ на заедничкиот штаб за рамка на спроведувањето на Родовиот акционен план III (2021-2525) Придружувајќи го документот Заедничка комуникација до Европскиот парламент и Советот Акциски план за родова еднаквост III: амбициозна визија за родова еднаквост и зајакнување на жените за ЕУ Надворешна акција. Достапно на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020SC0284>

Меѓународни конвенции и инструменти за меко право

Конвенција на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција)

Истанбулската конвенција⁷⁹ беше усвоена од Комитетот на министри на Советот на Европа на 7 април 2011 година. За потпишување беше отворена на 11 мај 2011 година и стапи на сила на 1 август 2014 година, по нејзината 10 ратификација од страна на Андора. Иако Северна Македонија ја потпиша Конвенцијата уште во 2011 година, Собранието ја ратификува во март 2018 година, по промената на власта во 2017 година и континуираното силно лобирање и едногодишниот јавен притисок од граѓанското општество. Новиот закон за РН од 2021 година во Северна Македонија, претходно дискутиран во делот 2.2. на оваа анализа, беше усвоен како дел од напорите за усогласување на националното законодавство со одредбите од Истанбулската конвенција.

Членот 11, кој се однесува на собирање податоци и истражување за целите на имплементација на Истанбулската конвенција, ги предвидува следните обврски за државите-членки:

- да собира поделени релевантни статистички податоци во редовни интервали за случаите на сите форми на насилство опфатени со опсегот на Конвенцијата;
- да се поддржат истражувањата на полето на сите форми на насилство опфатени со Конвенцијата, со цел да се проучат неговите основни причини и ефекти, инциденциите и стапките на осудите, како и ефикасноста на мерките преземени за спроведување на Конвенцијата.⁸⁰

Државите-членки исто така имаат одговорност да настојуваат да спроведуваат истражувања засновани на населението во редовни интервали за да ја проценат распространетоста и трендовите во сите опфатени форми на насилство, но и да обезбедат собраните информации да ѝ бидат достапни на јавноста.⁸¹ Со цел да се обезбеди меѓународна соработка и да се овозможи меѓународен бенчмаркинг,

79 Советот на Европа. Конвенција за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство (Истанбулска конвенција). Достапно на: <https://bit.ly/3x4aWAV>

80 Ibid. Чл.11, ст.1.

81 Ibid. Чл.11, став 2 и 4.

државите-членки имаат обврска да ѝ дадат на Групата експерти за акција против насилството врз жените и семејното насилство (ГРЕВИО) информациите собрани во согласност со член 11 од Конвенцијата.⁸² Неодамнешниот нацрт – Извештај во сенка за имплементацијата на Истанбулската конвенција, заклучи дека генерално на Северна Македонија сè уште ѝ недостига систематско собирање поделени релевантни статистички податоци во редовни интервали за случаите на сите форми на насилство опфатени со опсегот на Конвенцијата.⁸³

Пекингшка декларација и платформа за акција за еднаквост, развој и мир

Пекингшката декларација и платформа за акција за еднаквост, развој и мир⁸⁴ беше усвоена на Четвртата светска конференција за жените во 1995 година. Пекингшката платформа за акција ја одразува политичката посветеност на 189 влади за зајакнување на жените во сите области од животот. Се смета за клучен документ во глобалната политика за родова еднаквост кој поставува стратешки цели и активности во 12 идентификувани критични области на загриженост.⁸⁵ И Република Северна Македонија и ЕУ се меѓу потписниците на Пекингшката платформа за акција. На ниво на ЕУ, ЕИГЕ има за задача да ја следи нејзината имплементација од 2010 година и нејзиниот последен извештај покажува дека ниту една земја-членка не ги исполнила целосно целите наведени во 1995 година и дека многу од предизвиците идентификувани пред повеќе од 25 години, остануваат релевантни и денес.⁸⁶

Една од стратешките цели на Пекингшката платформа за акција е да генерира и дистрибуира податоци и информации поделени според полот за планирање и

82 Ibid. Чл.11, ст.3.

83 Хелсиншки комитет за човекови права и платформа за родова еднаквост (2021). Нацрт-извештај во сенка за имплементација на Конвенцијата на Советот на Европа за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство во Северна Македонија, стр.22. Достапно на: <https://mhc.org.mk/wp-content/uploads/2021/09/draft-shadow-report-grevio.pdf>

84 Пекингшка декларација и Платформа за акција за родова еднаквост (1995). Достапно на: <https://bit.ly/3xYo4J5>

85 (1) Жените и сиромаштијата; (2) Образование и обука на жените; (3) Жените и здравјето; (4) Насилство врз жените; (5) Жените и вооружените конфликти; (6) Жените и економијата; (7) Жените во моќ и одлучување; (8) Институционални механизми за унапредување на жените; (9) Човекови права на жените; (10) Жените и медиумите; (11) Жените и животната средина; (12) Женското дете.

86 ЕИГЕ (2020). Пекинг + 25: петти преглед на имплементацијата на Пекингшката платформа за акција во земјите-членки на ЕУ. Достапно на: <https://eige.europa.eu/publications/beijing-25-fifth-review-implementation-beijing-platform-action-eu-member-states?lang=cs>

евалуација.⁸⁷ Според оваа стратешка цел, една од дефинираните активности што треба да ги преземат националните статистички служби, меѓу другото, е да се осигура дека статистиките поврзани со поединци се собираат, составуваат, анализираат и презентираат според полот и возраста и ги рефлектираат проблемите и прашањата поврзани со жените и мажите во општеството.⁸⁸ Беа изразени и политички заложби за националните статистички органи да именуваат или да назначат кадар за зајакнување на програмите за родова статистика и обезбедување координација и мониторинг⁸⁹ што, како што беше елаборирано претходно, не е завршено во Северна Македонија. Некои од најважните активности што треба да ги преземат владите во рамките на оваа стратешка цел се:

- да се обезбеди редовна изработка на статистичка публикација за родот што ги презентира и толкува актуелните податоци за жените и мажите во форма погодна за широк опсег на нетехнички корисници (Дел 207 а);
- да се осигура дека производителите и корисниците на статистика во секоја земја редовно ја прегледуваат соодветноста на официјалниот статистички систем и неговата покриеност на родовите прашања и да подготвуваат план за потребните подобрувања, онаму каде што е потребно (Дел 207 б);
- да се користат повеќе родово чувствителни податоци во формулирањето на политиката и спроведувањето програми и проекти (Дел 207 д).

87 Пекингшка декларација и платформа за акција за еднаквост, развој и мир (1995). Стратешка цел Н.3. Достапно на: <https://bit.ly/3xYo4J5>

88 Ibid. Дел 206 (а).

89 Ibid. Дел 206 (г).

Трансформирање на нашиот свет: Агенда 2030 за одржлив развој

Во 2015 година, Генералното собрание на Обединетите нации (ОН) ја усвои Агендата 2030 за одржлив развој⁹⁰ преку која владите колективно се обврзаа да ја искоренат сиромаштијата и да најдат решенија за одржлив и инклузивен развој. Со Агендата 2030 беа поставени 17 цели за одржлив развој (ЦОР) и 169 таргети; тие имаат за цел да стават крај на сиромаштијата и гладот, да се борат против нееднаквостите, да изградат мирни, праведни и инклузивни општества, да ги заштитат човековите права и да ја промовираат родовата еднаквост и да обезбедат трајна заштита на планетата и нејзините природни ресурси.⁹¹ ЦОР се интегрирани и неделиви и тие ги балансираат трите димензии на одржливиот развој: економска, социјална и еколошка.⁹² Со Агендата 2030 земјите се обврзаа да го затворат родовиот јаз и да ја зајакнат поддршката за институциите во однос на родовата еднаквост на сите нивоа; беше истакната и потребата од систематско вклучување на родовата перспектива во спроведувањето на Агендата.⁹³

ЦОР 5 има за цел да постигне родова еднаквост и да ги зајакне сите жени и девојки преку ставање крај на сите форми на дискриминација, насилство и какви било штетни практики врз жените и девојките, како во јавната така и во приватната сфера на животот. Исто така, ја забележува важноста од препознавање и вреднување на неплатената грижа и домашната работа и повикува на целосно и ефективно учество на жените и еднакви можности за лидерство на сите нивоа на одлучување, како и за универзален пристап до сексуалното и репродуктивното здравје и репродуктивните права.

ЕУ се обврза да ја исполни Агендата 2030 и нејзината имплементација. Евростат, статистичкиот орган на ЕУ, следи и обезбедува квантитативна проценка на напредокот на ЕУ кон постигнување на ЦОР. Изданието на мониторинг извештајот на Евростат за 2021 година се заснова на збир од 102 индикатора, избрани земајќи ја предвид нивната релевантност на политиката од перспектива на ЕУ, како и нивната достапност, покриеност на земјата, период од кога се податоците и квалитет на податоците.⁹⁴

90 Трансформирање на нашиот свет: Агенда 2030 за одржлив развој. Достапно на: <https://sdgs.un.org/2030agenda>

91 Ibid.

92 Ibid.

93 Ibid.

94 Евростат (2021). Одржлив развој во Мониторинг извештајот на ЕУ за напредокот кон ЦОР во контекст на ЕУ. Достапно на: <https://bit.ly/3lhHTQq>

Во последниот Извештај на Владата на Северна Македонија за примена на Пекингшката декларација и платформа за акција, се наведува дека сè уште не е дефиниран национален сет на индикатори за следење на напредокот на ЦОР.⁹⁵ Исто така, се забележува дека има активности и напори за градење на сет на индикатори според структурата на збирот на податоци на ЕУ за ЦОР, имајќи ја предвид заложбата за усогласување со европската статистика и барања.⁹⁶ Понатаму, се наведува дека е започнато собирањето податоци за показателите за ЦОР 5 и за родовите специфични индикатори според другите ЦОР. Сепак, Владата идентификуваше пет ЦОР како приоритет, а ЦОР 5 не е еден од нив.⁹⁷

Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем

Родовото вклучување во статистичкиот систем е процес на интегрирање на родовата перспектива во изработката и ширењето на официјалната статистика. Методите и процедурите за собирање, обработка, складирање и презентирање на статистички податоци треба да гарантираат точна рефлексија на реалноста на родовите нееднаквости. Статистичките истражувања и административните записи како можни извори на официјалната статистика треба да бидат сеопфатни во разбирањето на сите области на нееднаквости; понатаму, концептите и класификациите треба да ги отсликаат непријатноста на интерсекционалните

95 Министерство за труд и социјална политика (2019). Извештај на Владата на Република Северна Македонија за примената на Пекингшката декларација и платформата за акција (1995) и резултатите од Втората специјална сесија на Генералното собрание на ОН (2000) – Пекинг +25, стр.69. Достапно на: <https://bit.ly/3pvLfgZ>

96 Ibid.

97 Пет SDG беа идентификувани како приоритет од Владата: SDG 1 - Крај на сиромаштијата во сите нејзини форми насекаде, SDG 4 - Обезбедување инклузивно и правично квалитетно образование и промовирање можности за доживотно учење за сите, SDG 8 - Промовирање одржлив, инклузивен и одржлив економски раст, целосно и продуктивно вработување и пристојна работа за сите, SDG 13 - Преземете итни активности за борба против климатските промени и нивните влијанија и SDG 16 - Промовирање на мирни и инклузивни општества за одржлив развој, обезбедување пристап до правдата за сите и градење ефективни, одговорни и инклузивни институции на сите нивоа.

нееднаквости и да бидат свесни за предрасудите што би можеле да ги зачуваат или да ги зголемат нееднаквостите.

Сите официјални податоци што се однесуваат на поединци треба да бидат родово разделени. Сепак, разделбата на податоците по род е само еден аспект од она што ја сочинува родовата статистика.⁹⁸ Родовата статистика треба да им овозможи на корисниците да ги „видат“ родовите нееднаквости во нашите општества и како истите се менуваат со текот на времето. Ова значи дека родовите статистики треба да бидат сеопфатни во разбирањето на сите области на нееднаквости (како што се платен и неплатен труд, образование, моќ и одлучување); да ги одразуваат различноста и интерсекционалноста (рурални луѓе, Роми, лица со попреченост); внимавајќи на општествените и културните фактори кои предизвикуваат родови нееднаквости (на пример, користење само феминатив, т.е. домаќинки за опишување на економски неактивни лица⁹⁹).

Бидејќи нееднаквостите се релативни, родовата статистика не е женска статистика или статистика „само за жени“¹⁰⁰. Понатаму, родовите статистики треба да ги одразуваат негативните ефекти на хегемонистичките мажествености врз животите на мажите (како што се повисоки стапки на самоубиства, пушење, несреќи или маргинални нивоа на родителско отсуство кај мажите).

Родовата статистика треба да биде дел од сите домени и области на официјалната статистика, а производството и ширењето на родовата статистика треба да се институционализира во сите релевантни единици на официјалниот статистички систем. Родовата статистика не треба да биде периферен „додаток“, туку интегриран „дел“ од официјалната статистика.

Родовата статистика треба да се вклучи преку статистичкиот систем, но напорите за родовото вклучување во статистичкиот систем треба да се формализираат како посебна одговорност во системот, барем преку

98 Обединетите нации (2016). Интегрирање на родовата перспектива во статистиката. Достапно на: <https://unstats.un.org/wiki/display/genderstatmanual/Integrating+a+Gender+Perspective+into+Statistics?preview=/79009569/85787258/Integrating-a-Gender-Perspective-into-Statistics-E.pdf>

99 Види статистика на пазарот на трудот, население на возраст од 15 години и повеќе во Република Македонија, 2013 година кај жени и мажи, издание 2014 година <https://www.stat.gov.mk/Publikacii/Gender2014.pdf>

100 Обединетите нации (2016). Интегрирање на родовата перспектива во статистиката. Достапно на: <https://unstats.un.org/wiki/display/genderstatmanual/Integrating+a+Gender+Perspective+into+Statistics?preview=/79009569/85787258/Integrating-a-Gender-Perspective-into-Statistics-E.pdf>

воспоставување координативни механизми. Претставниците на Статистика Шведска во Engendering Statistics – A Tool for Change ја опишуваат улогата на единицата за родова статистика како „каталитичка“ и координативна:

„Единицата за родова статистика има задача да ја подобри соработката помеѓу корисниците и изработувачите и да го промовира водењето и подобрувањето на сите статистички податоци поврзани со родови прашања“, стр.47.

Така, единицата за родова статистика има одговорност да го координира и катализира и внатрешниот дијалог помеѓу различни сектори на статистиката и надворешниот дијалог помеѓу статистичкиот систем како производител на статистика и засегнатите страни (како што се креаторите на политики или други носители на одлуки, граѓанските организации, меѓународните организации, академската заедница, приватниот сектор, граѓаните итн.) како корисници на статистиката. Сепак, надвор од координативната улога на воспоставена единица или механизам, сите засегнати страни, корисници и изработувачи имаат одговорност да го одржуваат дијалогот бидејќи е од клучно значење да се вклучи родовата перспектива во официјалниот статистички систем и да се идентификуваат потребите и празнините за родова статистика.

Систематски и институционализиран дијалог е од суштинско значење за да се идентификуваат и да се задоволат различните потреби на корисници за родова статистика, во рамките на ограничувањата на она што е достапно и што може да се произведе како официјална статистика. Мапирањето на потребите во рамките на овој дијалог „корисник-производител“ треба да биде и тематско и техничко ¹⁰¹ бидејќи треба да размислиме што недостасува како информација, но и што може да се произведе во рамките на ограничувањата на достапната инфраструктура, како и да го процениме потенцијалот и капацитетите за понатамошни технички подобрувања. На пример, знаеме дека податоците поделени по род за просечниот број часови поминати на платена и неплатена работа заедно (вкупен товар на работа) ¹⁰², може лесно да се произведат како индикатор од податоците од Анкетата за користење на времето бидејќи ДЗС ја спроведува оваа анкета како дел на своите Програмски активности. Сепак, производството на овој индикатор за да може да се подели на ниво на општини не е технички изводливо бидејќи статистичките екстраполации што треба да се направат, може да произведат значителна статистичка грешка

101 UN Women (21 септември 2020) Наставна програма за обука за родова статистика. Достапно на: <https://data.unwomen.org/resources/gender-statistics-training-curriculum>

102 Ова е на пример релевантно за одржливите цели, целта 5.4, кои препознаваат и вреднуваат неплатена грижа и домашна работа преку обезбедување јавни услуги, инфраструктура и политики за социјална заштита и промовирање на заедничка одговорност во домаќинството и семејството како што е соодветно на национално ниво.

што ќе ги направи податоците неупотребливи. Методот на земање примероци не дозволува екстраполација на ниво на општини (податоците од пописот може да дозволат таква екстраполација).

Дијалогот корисници-производители е клучен не само за да се идентификуваат потребите и празнините, туку и да се информираат корисниците што е достапно, како може да се најде и како треба да се толкува. Практиките на дисеминација треба да се рационализираат во рамките на овој дијалог и официјалниот статистички систем треба да го користи овој дијалог за дополнително да ја подигне статистичката писменост кај корисниците и да ги информира како да ги толкуваат податоците и метаподатоците. Отворен дијалог би можел да помогне да се интегрира увидот за тоа што е достапно како официјална статистика и како практиките за дисеминација треба да се приспособат за подобро да одговараат на потребите на различни корисници. На пример, на креаторите на политиката можеби нема да им треба технички извештај за истражување, туку аналитички брифинг со импликации од податоците. Од друга страна, независните истражувачи како корисници на податоци треба да бидат заинтересирани за методологијата на анкетата за да можат да оценат што може да се извлече како заклучок или импликација од податоците.

Конечно, дијалогот помеѓу статистичкиот систем и креаторите на политиките како корисници на податоци треба да биде динамичен систем во кој аутпутите стануваат влезови кои постепено произведуваат промени. Родовите нееднаквости треба да се препознаат како области на кои им треба подобрување и да се насочат кон конкретни цели. Како резултат на тоа, тековните цели на политиката за родова еднаквост треба да ги предвидат потребите за родова статистика и истовремено родовата статистика треба да ги информира целите на политиката.

Во дијалог со Државниот завод за статистика на Северна Македонија: Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем

Како дел од оваа анализа, направивме две групни интервјуа со претставници од Државниот завод за статистика. Првото групно интервју беше одржано онлајн на 27.07.2021 година со претставници од одделението за социјална статистика, одделението за поддршка на активностите на директорот и одделението за дисеминација. Сите тие во одреден период од својата кариера биле вклучени во подготовката на публикацијата „Жените и мажите во Северна Македонија“.

Второто групно интервју беше одржано лице в лице на 10.08.2021 година со генералниот директор, претставник од одделението за пазар на труд и животен стандард и претставник од одделението за социјална статистика, кој исто така беше вклучен во подготовката на националниот Индекс на родова еднаквост.

Подолу разговараме за прашањата и општите заклучоци кои дојдоа за време на двете групни интервјуа.

Зошто не постои посебна единица за родова статистика?

Дискусијата дали националниот статистички систем треба да има посебна единица или фокусна(и) точка(и) кои ќе го катализираат производството и ширењето на родовата статистика сè уште преовладува во влијателните водичи за создавање на националните статистички системи.¹⁰³ Не постои единствена формула, а експертите се согласуваат дека покрај „институционализацијата“ или воспоставувањето посебен ентитет за родова статистика, важно е да се осигура дека сите практики кои вклучуваат производство и ширење на статистика се вклопени во родовата перспектива. Тоа значи дека податоците треба да се собираат, анализираат, презентираат и дисеминираат на начин што јасно ги прикажува фактичките нееднаквости меѓу мажите и жените и, доколку дојде до тоа, евентуалниот напредок во стеснувањето на родовите јазови. Во согласност со ова, националниот статистички систем е одговорен да ги задоволи потребите на креаторите на политиките и да предложи начини како да се измерат фактичките нееднаквости, како и да ги информира политиките со цел унапредување на родовата еднаквост.

Врз основа на нашите разговори со претставниците на ДЗС, дополнително го потврдивме отсуството на посветено одделение за родова еднаквост, оддел, па дури и систематизирана позиција со полно работно време што предвидува фокусна точка одговорна за координирање на родовата статистика низ одделенијата. Врз основа на проекти или потреби, овој тип на посветен персонал треба да формира и координира работни групи со претставници од релевантните одделенија и да биде одговорен за составување достапни родови статистики. Кога станува збор за конкретни примери во кои се вградени бази на податоци за родова статистика, како што е публикацијата „Жените и мажите во Северна Македонија“, во отсуство на посветен персонал или посебна единица, Одделение за социјална статистика на некој начин е одговорен за овие задачи бидејќи најголемиот дел од релевантните податоци се изведени од анкети поврзани со социјалната статистика.

103 Обединети нации (2016). Податоци важни за сите. Добри практики за интегрирање на родот во националниот статистички систем. https://www.unescap.org/sites/default/files/Making_Data_Count_Integrating_gender_in_national_statistical_systems.pdf

Недостаток на ресурси

Според претставниците на ДЗС, дискусијата за посебна единица за родова статистика станува порелевантна бидејќи загриженоста за родовата еднаквост станува очигледна на агендата на националната политика, како и по меѓународната дебата за релевантноста на родовите статистики. Беа дадени два аргумента зошто ДЗС нема посебна единица за родова статистика.

Првиот подразбира недостиг на човечки ресурси. Имено, ДЗС е ограничен во својот капацитет да отвори нови работни позиции поради финансиски и административни ограничувања, односно недостиг од доволно финансии и административен товар поврзан со промена на систематизацијата на организациската структура; во меѓувреме, бидејќи има недостиг од стручни статистичари, на целото национално ниво, ДЗС мора да предвиди и долгорочни инвестиции во обука за „самопроизводство“ на експерти потребни за извршување на работата.

Недостаток на институционална волја

Второто размислување е поттикнато од верувањето дека создавањето посебна единица за родова статистика е непотребно бидејќи ДЗС редовно дава родови податоци преку својата работа. Родот, односно полот, како варијабла, според претставниците на ДЗС е присутен во сите анкети каде лицата се примарни единици за набљудување, односно претставниците на ДЗС тврдат дека полот е наведен како варијабла во краткиот опис на сите релевантни истражувања наведени во Петгодишната статистичка програма (2018-2022) и тоа го сметаат за доволно.¹⁰⁴ За да прикажеме поширока слика, ја анализиравме програмата и според нашата анализа, а како што беше претходно наведено, податоците поделени по пол се прикажани во краткиот опис на 48 од 319 планирани статистички истражувања или во 15 % од планираните истражувања.

Ова резонирање дека посебна единица за родова статистика е непотребна може да биде под влијание на идејата дека вклучувањето на родовите аспекти во главните политики треба „автоматски“ да се обезбеди во сите процеси поврзани со водењето и дисеминацијата на статистиката, но исто така може да укаже дека темата родова статистика сè уште не се смета за приоритет на националната агенда.

¹⁰⁴ Петгодишна статистичка програма, 2018-2022 година. Службен весник на Република Македонија бр.22/18, 224/8 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.18/20.

Дали водиме родова статистика за да ги оцениме политиките за родова еднаквост?

Водењето родова статистика е важно средство за оценување на политиките за родова еднаквост и вклучува поширока родова машинерија на национално ниво и во соодветното законодавство. При разговор за односот на ДЗС со националната родова машинерија, претставниците се повикаа на релевантните законодавни и стратешки документи кои ја регулираат одговорноста на ДЗС во врска со родовата статистика (на пр. Закон за еднакви можности на жените и мажите, чл. 8, 11, 18, 19; Стратегија за родова еднаквост 2013-2020; Национален акционен план за родова еднаквост 2018-2020; Закон за заштита од насилство врз жени и семејно насилство, чл.31, 33, 34; Акцискиот план за спроведување на Конвенцијата за спречување и борба против насилството врз жените и семејното насилство 2018-2023). Ова укажува дека релевантните претставници на ДЗС се формално свесни за правната и стратешката рамка за родова еднаквост која треба да се информира со родовата статистика.

Сепак, треба да се нагласи дека, во времето кога беше спроведено интервјуто, претставниците не беа целосно запознаени со неодамнешните случувања поврзани со новиот нацрт-закон за родова еднаквост и како ќе се прецизира позицијата на ДЗС како водечки орган за родова статистика. во тоа.

ДЗС обезбедува родова статистика, но не ги оценува родовите (не) еднаквости

Понатаму, претставниците потврдија дека често ги консултираат од Министерството за труд и социјална политика и дека редовно се дел од работните групи поврзани со процесите на јавни политики. Сепак тие, исто така, имплицираа дека нивната улога е повеќе на добавувач – тело кое ги обезбедува бараните статистички податоци, наместо орган кој има моќ да предложи влез во политиката заснован на докази и да поттикне промени во тој поглед. Ова поттикна важна дебата за улогата на ДЗС во механизмите на политиката за родова еднаквост. Според претставниците, мисијата на ДЗС е едноставно да генерира родова статистика, додека нема овластување или капацитет да ги анализира или проценува родовите нееднаквости во однос на целите на политиката. Понатаму, беше нагласено дека тие се првенствено одговорни за одговор на барањата на корисниците во однос на обезбедување релевантни родови статистики, доколку тие се достапни преку анкетите предвидени во петгодишната програма за статистички истражувања.

Дали ДЗС може да ги предвиди празнините во родовата статистика?

Според член 8 од Законот за државната статистика¹⁰⁵, „во рамките на своите овластувања, Државниот завод за статистика“, покрај другите професионални одговорности, треба да ги „утврди потребите од статистички податоци“. Ова значи дека ДЗС има овластување да ги утврдува потребите за родова статистика, што значи дека ДЗС може многу добро да игра поактивна улога во процесите на политиките за родова еднаквост. ДЗС не е само давател на родова статистика, туку има и овластување да ја предвиди потребата од податоци за родовата еднаквост. Ова имплицира дека ДЗС треба да ги идентификува празнините во достапноста на родовите статистики и да предложи како може и треба да се мерат различните аспекти на родовите нееднаквости. Понатаму, бидејќи потребите треба да се рефлектираат во целите на политиката, ДЗС може да игра поактивна улога во формулирањето на целите на политиката. На прашањето за областите во кои нема родова статистика, претставник на ДЗС изјави дека според нив, како национален систем, ни недостасуваат родови статистички податоци за сопственоста, неформалната економија и родовото насилство.

Дали Програмата за статистички истражувања го вклучува родот?

Ако ја испитаме улогата на ДЗС како тело кое „само“ одговара на потребите на корисниците, можеме да тврдиме дека ДЗС може да постапува по овие потреби за податоци само доколку тие се предвидени во тековната Програма за статистички истражувања. Ако се погледне процесот од таа гледна точка, неминовно доаѓаме до прашањето дали консултативните процеси за изработка на Програмата за статистички истражувања се вклопени во родовата перспектива. Во текстот на тековната програма (2018-2022), ДЗС забележува дека се одржани повеќе работни состаноци со државни органи и овластени тела, со иматели на административни извори на податоци, како и со корисници на статистички податоци (граѓанскиот сектор и медиумите се споменуваат исто така). Овие работни состаноци понатаму се опишуваат како „работилници“ и Министерството за труд и социјална политика е именувано меѓу консултираните тела, но дали се разгледани целите за родова еднаквост останува неодговорено.

¹⁰⁵ Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18.

Достапни родови показатели и статистики

Во однос на родовата статистика, најзабележителни производи на ДЗС се публикацијата *Жени и мажи во Северна Македонија*,¹⁰⁶ годишна публикација која собира различни родови статистики и папката Родови индикатори во базата на податоци на МакСтат.¹⁰⁷

Жените и мажите во Северна Македонија

Публикацијата *Жени и мажи во Северна Македонија* е збирка на родова статистика што ја изработува ДЗС повеќе од 20 години. Досега има дванаесет изданија, при што објавувањето најпрво беше иницирано како двогодишно издание, а од 2012 година се објавува на годишно ниво. Последната достапна публикација прикажува родово поделени податоци категоризирани во три тематски делови: Население и здравство, Образование и комуникација, Пазар на труд и социјална заштита. До 2017 година изданието имаше и тематски дел Правда, а изданијата од 2008 и 2010 исто така содржеа делови за изборите, но ниту еден не беше вклучен во последната публикација.

Табела 2 содржи листа на родова статистика (според референтниот наслов на табелата или графиконот) вклучени во тековното издание на *Жените и мажите во Северна Македонија*, 2020 година. Сите презентирани статистички податоци се составени од десет наведени извори, вклучувајќи го и Пописот на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија (2001) и следните проценки врз основа на податоците од пописот. Може да се рече дека повеќе статистички истражувања би можеле да се користат како извор на податоци поделени според родот бидејќи, како што претходно беше споменато, полот е наведен како варијабла во краткиот опис само во 48 статистички истражувања на Петгодишната статистичка програма (2018-2022).¹⁰⁸ Наведените извори го вклучуваат Институтот за јавно здравје (за стапки на абортуси), но ниту еден од другите овластени органи за државна статистика не е јасно наведен.

106 Државен завод за статистика на Северна Македонија (2008-2021). Жените и мажите во Северна Македонија. Достапно: https://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast_en.aspx?id=23&rbrObl=37

107 Државен завод за статистика на Северна Македонија (Последен пристап на 10.03.2022). База на податоци МакСтат. Достапно на: <http://makstat.stat.gov.mk/PXWeb/pxweb/mk/MakStat/>

108 Петгодишна статистичка програма, 2018-2022 година. Службен весник на Република Македонија бр.22/18, 224/8 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.18/20.

Табела 2 . Родова статистика кај жените и мажите во Северна Македонија, 2020 година

<p>Население</p> <p><i>Наведени извори:</i></p> <p>1. Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија</p> <p>2. Статистика за миграција</p> <p>3. Проценки на населението, на 30.06</p> <p>4. Витална и миграциска статистика</p> <p>5. Институт за јавно здравје</p>	1. Пописи на населението 1921-2002 (Население, полова структура, Индекс на зголемување, Број на жени на 1000 мажи)
	2. Број на жени и мажи – Пописи на населението
	3. Индивидуални домаќинства по број на членови, процентуална распределба, 2002
	4. Семејни единици по тип, процентуална распределба, Попис 2002
	5. Промени во населението
	6. Население по петгодишни групи
	7. Процентуална распределба на населението по основни возрастни групи
	8. Население по основни возрастни групи
	9. Просечна возраст на населението
	10. Живороденчиња според возраста и брачниот статус на мајката
	11. Просечна возраст на мајката при раѓање
	12. Просечна возраст на смрт
	13. Стапка на смртност
	14. Смртните случаи по возрастни групи од пет години
	15. Бракови по возраст на невестата и младоженецот
	16. Просечна возраст при првиот брак
	17. Бракови по поранешен брачен статус на невестата и младоженецот
	18. Бракови по брачен налог на невестата и младоженецот
	19. Разводи според возраста на сопругата и сопругот
	20. Разводи со старателство над дете по развод, процентуална распределба (%)
	21. Основни показатели за бракови и разводи
	22. Разводи на 1000 бракови
	23. Просечна возраст на младоженецот и невестата при првиот брак
	24. Иселеници во странство по возраст и пол
	25. Имигранти од странство по возраст и пол
	26. Имигрирани странци по причина за имиграција, процентуална распределба (%)
	27. Очекуван животен век
	28. Очекуван животен век на 65 години
	29. Вкупна стапка на плодност
	30. Стапки на плодност специфични за возраста
	31. Стапка на смртност на доенчиња
	32. Смртните случаи според причините за смртта
	33. Смрт во сообраќајни несреќи
	34. Живороденчиња
	35. Мртвороденчиња
	36. Стапка на абортуси во Република Северна Македонија

<p>Образование и комуникација</p> <p><i>Наведени извори:</i></p> <p>1. Статистички истражувања за основното образование</p> <p>2. Статистички истражувања за средното образование</p> <p>3. Статистички истражувања за високото образование</p> <p>4. Анкета за работна сила</p>	37. Ученици во образовниот процес, број и нето стапки на запишување
	38. Проток на ученици од основно и ниско средно образование во средно образование, број и полова распределба
	39. Проток на ученици од вишо средно образование до високо образование, број и полова распределба
	40. Ученици кои го продолжиле образованието, проценти
	41. Рано напуштање на училиштето
	42. Студенти кои го прекинале своето образование, број и стапки на откажување
	43. Наставен кадар во основно, ниско и средно образование, број и полова распределба
	44. Ученици кои завршиле редовно средно образование според квалификација, учебна година
	45. Наставници и помошен персонал во високото образование, број и полова распределба
	46. Студенти запишани и дипломирани на додипломски студии, број и полова распределба
	47. Студенти кои имаат завршено додипломски студии, по научна област, број и полова распределба
	48. Студенти кои се запишале на постдипломски студии, по научна област на магистерскиот труд, број и полова распределба
	49. Студенти кои се запишале на постдипломски студии по научна област на специјалистички труд, број и полова распределба
	50. Студенти кои се запишале на постдипломски студии, по научна област на докторските студии, број и полова распределба
	51. Магистри по научна област на магистерскиот труд, број, полова распределба и година на завршување на магистерските студии
	52. Специјалисти по научна област на тезата на специјалистот, број, полова распределба и година на завршување на специјализацијата
	53. Доктори на науки според видот на научната гранка на докторската дисертација и пол, број и структура и година на завршување на докторските студии
	54. Интернет корисници по возрастни групи
	55. Интернет корисници по образование

<p>На пазарот на трудот</p> <p><i>Наведени извори:</i></p> <p>1. Анкета за работна сила</p>	56. Население на возраст од 15 години и повеќе во Република Северна Македонија	
	57. Население на возраст од 15 години и повеќе по економска активност, род и возраст	
	58. Стапки на активност на населението на возраст од 15 години и повеќе, по род и возраст	
	59. Стапки на активност на населението на возраст од 15 години и повеќе, по род и возраст – градска и рурална средина	
	60. Стапки на вработеност на населението на возраст од 15 години и повеќе, по род и возраст – градска и рурална средина	
	61. Вработени со полно и со скратено работно време, по род и возраст	
	62. Пропорција на хонорарно вработени во вкупниот работен однос, по род и возраст	
	63. Вработени со полно и со скратено работно време, по род и образовно достигнување	
	64. Вработени лица по род и економски статус	
	65. Вработени лица по статус на работен однос и род, градска и рурална средина	
	66. Работодавачи по пол и големина на претпријатија	
	67. Вработени лица по сектори на дејност и род	
	68. Вработени по нето плата и род	
	69. Вработени лица по занимање и род	
	70. Формално и неформално вработување по род	
	71. Вработени лица по образование и род	
	72. Невработени лица по образование и род	
	73. Работоспособно население кое посетува формално (редовно) образование и други активности за учење надвор од редовното образование	
	74. Лица на возраст од 15 до 19 години кои не се вработени и не се вклучени во процесот на образование или обука	
	75. Формално и неформално вработување според образовното достигнување	
	76. Невработени лица по времетраење на невработеноста и родот	
	77. Стапка на невработеност на население на возраст од 15 години и повеќе по род и возраст – градска и рурална средина	
	78. Стапка на вработеност на лица на возраст од 15-64 години	
	79. Стапка на невработеност на лица на возраст од 15-74 години	
	80. Стапка на вработеност на постари работници на возраст од 55-64 години	
	81. Стапка на долгорочна невработеност	
	<p>Социјална заштита</p> <p><i>Наведени извори:</i></p> <p>1. Статистика за социјална заштита</p>	82. Приматели на социјални парични надоместоци, домаќинства
		83. Приматели во установи за згрижување возрасни
		84. Приматели во установи за згрижување лица со попреченост
		85. Вработени во трговски друштва за вработување лица со попреченост
		86. Деца во установи за згрижување и образование – градинки/центри за рано детство
87. Ученици и студенти сместени во домови и интернати		

Воведот на публикацијата започнува со дефиниција за родовата еднаквост како што е дефинирано во Законот за родова еднаквост (член 4(1))¹⁰⁹. Интересно е да се забележи дека е даден и опис на Национален план за акција за еднакви можност на мажите и жените, но Стратегијата за еднакви можности (2013-2020)¹¹⁰ не е експлицитно наведена. Принципот на еднакви можности потоа се дефинира во смисла на нормативни мерки кои обезбедуваат еднаков третман и недискриминација. На крај, родовите статистики се нарекуваат податоци и статистики поделени по пол кои ги илустрираат родовите прашања во општеството. Експлицитно е наведено дека треба да се собираат сите податоци за поединци, да се анализираат и презентираат по пол, а се повикува и на член 22 од Законот за еднакви можности.¹¹¹ Пекингшката декларација и платформа за акција се споменува како меѓународен документ кој ја нагласува обврската за родова статистика. Изданијата од 2008 и 2010 година содржат и објаснувања за квалитативниот и квантитативниот аспект при дефинирањето на родовата еднаквост и ги опишуваат како нееднакви распределби оние во кои учеството на жените или мажите е помало од 40 %. Ова е во согласност со Законот за еднакви можности (член 6).

Родови индикатори – База на податоци на МакСтат

Корисниците можат да пристапат до табелите со временски серии на податоци од различни области користејќи ја базата на податоци на МакСтат, која се базира на програмата за преземање PC-Axis. Базата на податоци на МакСтат содржи 28 главни папки понатаму поделени во тематски потпапки. Една од главните папки е означена како родови показатели¹¹² (претходно именувана како Индикатори за пол) и содржи вкупно 70 збирки на податоци. Во преостанатите главни папки (со исклучок на податоците од стариот попис), 195 збирки на податоци содржат варијабла означена како „пол“ и 150 збирки податоци содржат варијабла означена како „род“. Без оглед на именувањето, и двете варијабли ги содржат категориите „мажи“ и „жени“ или некоја варијација од нив (на пр. студенти и студентки). Достапните сетови на податоци се разликуваат во однос на датумот на последното ажурирање. Во следниот преглед се фокусираме на папката Родови индикатори како назначен извор на родова статистика од базата на податоци на МакСтат.

109 Закон за еднакви можности на жените и мажите. Службен весник на Република Македонија бр.6/12, 30/13, 166/14 и 150/15 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.53/21.

110 Стратегија за родова еднаквост 2013-2020 година. Службен весник на РМ бр.27/13.

111 Закон за еднакви можности на жените и мажите. Службен весник на Република Македонија бр.6/12, 30/13, 166/14 и 150/15 и Службен весник на Република Северна Македонија бр.53/21.

112 Папката претходно беше именувана како Индикатори за поли веруваме дека преименувањето се совпадна со нашите напори за подигање на свеста за родовите статистики.

Во табела 3 се наведени индикаторите достапни во папката со име Родови индикатори во базата на податоци на МакСтат. Свкупно, достапни се 70 индикатори кои би можеле да се класифицираат во седум тематски области, односно население, образование, ИТ комуникација, пазар на труд, социјална заштита, судство и одлучување. Структурата на тематските области наликува на публикацијата *Жени и мажи во Северна Македонија*, но со додавање на податоците за судството и одлучувањето, тематски области, кои всушност биле присутни во претходните верзии на брошурата, но не и во најновите изданија. Базата на податоци им овозможува на корисниците фокусиран преглед на достапните родови статистики.¹¹³

Табела 3. Родовата статистика достапна во папката Родови индикатори – База на податоци МакСтат

1	Популација
2	Живороденчиња
3	Починати
4	Имигранти
5	Емигрирани
6	Население на возраст од 0-14 години
7	Население на возраст од 15-64 години
8	Население на возраст од 65 години и повеќе
9	Население – непозната возраст
10	Просечна возраст на населението
11	Просечна возраст на починатите
12	Стапка на смртност
13	Просечна возраст при првиот брак
14	Стапка на внатрешна имиграција на населението на возраст од 0-14 години
15	Стапка на внатрешна имиграција на населението на возраст од 15-29 години
16	Стапка на внатрешна имиграција на населението на возраст од 30-64 години
17	Стапка на внатрешна имиграција на населението на возраст од 65 години и повеќе
18	Очекуван животен век при раѓање

113 Вреди да се напомене дека папката Родови индикатори беше ажурирана на 25.05.2022 година, што се совпаѓа со нашите напори за промовирање на достапноста на родовите статистики (претходно достапните индикатори го опфаќаа периодот помеѓу 2000 и 2016 година).

19	Стапка на смртност на доенчиња
20	Стапки на смртност (на 10.000 жители) од болести на циркулаторниот систем
21	Стапки на смртност (на 10.000 жители) од неоплазми
22	Стапки на смртност (на 10.000 жители) од ендокрини, нутритивни и метаболички болести
23	Стапки на смртност (на 10.000 жители) од болести на респираторниот систем
24	Стапки на смртност (на 10.000 жители) од насилна смрт
25	Население на возраст од 15 и повеќе години без образование и со незавршено основно образование (структура)
26	Население на возраст од 15 години и повеќе со завршено основно образование (структура)
27	Население на возраст од 15 години и повеќе што е сè уште во процес на основно образование (структура)
28	Население на возраст од 15 години и повеќе со завршено средно образование (структура)
29	Население на возраст од 15 години и повеќе со вишо и високо образование (структура)
30	Писмено население на возраст од 10 години и повеќе (структура)
31	Неписмено население на возраст од 10 години и повеќе (структура)
32	Запишани ученици во основно образование
33	Запишани ученици во средно образование
34	Број на запишани ученици во прва година средно образование
35	Наставници во основно образование
36	Наставници во средно образование
37	Број на студенти кои првпат се запишале во прва година на високо образование, државјани на Република Македонија
38	Наставници во високото образование
39	Вкупно запишани студенти државјани на Република Македонија
40	Дипломирани студенти, државјани на Република Македонија
41	Лица запишани на постдипломски студии – магистерски, државјани на Република Македонија
42	Лица запишани на постдипломски студии – специјалисти државјани на Република Македонија
43	Лица кои аплицирале за докторска дисертација, државјани на Република Македонија

44	Магистри на науки, државјани на Република Македонија
45	Специјалисти по наука, државјани на Република Македонија
46	Доктори на науки, државјани на Република Македонија
47	Корисници на компјутер (15 - 54), во (%)
48	Интернет корисници (15 - 54), во (%)
49	Вработени (население на возраст од 15 години и повеќе)
50	Невработени (население на возраст од 15 години и повеќе)
51	Неактивно население (население на возраст од 15 години и повеќе)
52	Стапка на активност (население на возраст од 15 години и повеќе)
53	Стапка на вработеност (население на возраст од 15 години и повеќе)
54	Стапка на невработеност (население на возраст од 15 години и повеќе)
55	Вработени со полно работно време
56	Вработени со скратено работно време
57	Вработени во секторот земјоделство, лов и шумарство
58	Невработени без образование
59	Вработени во секторот Хотели и ресторани
60	Вработени во Трговскиот сектор
61	Деца во јавни установи за згрижување и воспитување деца – градинки
62	Ученици сместени во студентски домови
63	Корисници на социјална парична помош (број на домаќинства)
64	Вработени со посебни потреби во организации за професионална рехабилитација
65	Пријавени познати сторители на кривични дела
66	Обвинети
67	Осудени
68	Избрани градоначалници на општини
69	Избрани советници на општини
70	Избрани пратеници во Собранието на Република Македонија

Родова статистика од новообјавениот Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, 2021 година

Во 2021 година, ДЗС го спроведе долгоочекуваниот Попис на населението, домаќинствата и становите во Република Северна Македонија, по речиси две децении од последниот во 2002 година. Во моментот на пишување на оваа анализа, ДЗС објави вкупно 34 збирки на податоци од пописот од 2021 година, кои содржи податоци поделени по род. Збирките на податоци се објавени на базата на МакСтат. Посебна папка содржи 8 сетови на податоци од првите објавени податоци на 30.03.2022 година. Остатокот од збирките на податоци се во папката Население, која понатаму е поделена во 6 потпапки: Возраст и пол, Етно-културни карактеристики, Државјанство, Образовни карактеристики, Економски карактеристики и Попреченост. Во 30 од 34 сетови на податоци, достапната варијабла е означена како „пол“, а во 4 сетови на податоци (во потпапката Економски карактеристики) достапната варијабла е означена како „род“. Нема достапно објаснување за оваа недоследност. Од достапните збирки на податоци, само 2 збирки на податоци содржат податоци поделени по региони, додека остатокот од збирките на податоци се за општини како територијални нивоа. Во сите потпапки, освен во потпапката Економски карактеристики, достапните збирки на податоци се однесуваат на вкупното население.

Во потпапката Возраст и пол достапни се родови податоци по возраст (по возраст и возрасни групи од пет години) и по региони, општини и тип на населени места (градски или рурални). Надвор од оваа потпапка, 30 од достапните збирки на податоци содржат варијабла поврзана со возраста или возрасната група. Во потпапката „Етно-културни карактеристики“, расположливите родови статистики на ниво на општини дополнително се поделени по етничка и верска припадност, како и по говорен мајчин јазик. Во потпапката „Државјанство“ има збир на податоци поделени според родот за вкупното резидентно население по петгодишни групи, по општини и по државјанство. Во потпапката „Образовни карактеристики“, родовата статистика по општини може да се најде дополнително поделена по образовно достигнување, поле на образовно достигнување (на пр. Здравство и благосостојба, инженерство, производство и градежништво итн.) и писменост. За населението кое моментално е во формално (редовно) образование, корисникот може да извлече табели со родова статистика по степен на образование, област на образование и по место на образование (каде се реализира образованието, т.е. во странска земја, во друга населба или населба каде што живее лицето и друго).

Во однос на достапните збирки на податоци, најголема е потпапката „Економски карактеристики“, која содржи родова статистика за работоспособното население,

активното население, невработените и издржуваното население. Постојат три збирки на податоци кои се однесуваат на вкупното работоспособно население што се однесуваат на економската активност (работна сила, вработен, невработен, неактивен), економски статус (вработен, работодавач, самовработен, неплатен семеен работник, друго) и типот на превозно средство што најчесто се користи за работа или училиште (пешки, со велосипед, со автобус (градски или меѓуградски), автомобил (најчесто возач или најчесто патник итн.)).

Во однос на активното население, постојат три збирки на податоци поделени во однос на вработени по сектори на активности (на пр. земјоделство, шумарство и рибарство; производство; образование и друго), место на работа (во населба каде што поединецот обично живее, во друга или во странска земја итн.) и занимање (законодавци, високи функционери и менаџери, професионалци, сервисери и продавачи во продавници и пазари, основни занимања итн.).

За невработените лица постои една база на податоци што содржи поделба според највисокото ниво на образование, а ова би било релевантно доколку е достапна слична база на податоци за неактивното население што содржи варијабла во однос на образовното достигнување. Во оваа потпапка исто така има достапни збирки на податоци со родова статистика за издржуваното население поделени според карактеристиките на издржувачот (хранител) – на пример, економскиот статус, занимањето, секторот на активност и дали издржувачот е или не дел од домаќинството на лицето што се издржува. Една база на податоци што се однесува на вкупното работоспособно население (на возраст од 15 години и повеќе) преку средства за егзистенција (на пр. плата, приход, пензии, социјални трансфери итн.) не го содржи родот како варијабла.

Во потпапката „Попреченост“ досега достапни се два сета на податоци кои се однесуваат на вкупното резидентно население според статусот на попреченост и видот на тешкотијата. Двете збирки на податоци содржат податоци поделени по род, возрасни групи и општини.

Прегледот на расположливите родови статистики од пописот во 2021 година даден во оваа анализа не е сеопфатен бидејќи очекуваме да бидат достапни повеќе збирки на податоци во базата на податоци на МакСтат. Сепак, препорачливо е ДЗС да ги ажурира објаснувачките текстови (метада) за да им помогне на корисниците да ги разберат назначените категории (на пример „издржувано население“).

Индексот за родова еднаквост

ДЗС и Министерството за труд и социјална политика во 2019 година го објавија Националниот индекс за родова еднаквост за Северна Македонија. Индексот е пресметан врз основа на методологијата и рамката на Индексот за родова еднаквост за 2017 година, развиен од Европскиот институт за родова еднаквост (ЕИГЕ). Македонското издание е развиено во рамките на соработката на ЕИГЕ со земјите од Западен Балкан и Турција во рамките на Инструментот за претпристапна помош (ИПА) на Европската Унија.

Индексот на родова еднаквост се пресметува со помош на методологија од 10 чекори за композитни индикатори осмислена од Здружениот истражувачки центар (ЗИЦ) на Европската комисија и Организацијата за економска соработка и развој (ОЕСР). Индексот ја операционализира сложената реалност на родовата еднаквост како мултидимензионална конструкција. Составен е од 31 индикатор, поделен на 14 поддомени, кои ги сочинуваат шесте домени (работа, пари, знаење, време, моќ и здравје). Сателитскиот домен насилство со 3 поддомени и 7 индикатори и интерсекциски нееднаквости со 5 анализирани интерсекции не се вклучени во пресметката на Индексот. Индексот за родова еднаквост зема вредност на скала од 1 до 100, каде што вредноста од 100 значи целосна родова еднаквост, а 1 значи целосна родова нееднаквост.

Северна Македонија дојде до 62 на индексот за родова еднаквост во 2015 година, од максималниот резултат од 100. Како земја заостануваме значително зад просекот на ЕУ (ЕУ-28) во домените на пари и време, додека најмалку заостануваме во доменот на здравството, при што доменот на моќ е единствениот каде Северна Македонија го надминува просекот на ЕУ (ЕУ-28). Добриот исход во областа на моќта делумно се должи на поголемото присуство на жените во Парламентот, што е резултат на законски наметнатите квоти за избор на пратеници од недоволно застапениот пол.

Во Табела 4 е претставена пресметковната рамка на Индексот на родова еднаквост за Северна Македонија. Покрај Анкетата за приходите и условите за живеење (АПУЖ) и Анкетата за работна сила (АРС), изворите за податоци вклучуваат две истражувања на Европската фондација за подобрување на условите за живот и работа (Еврофонд), односно Европското истражување за работните услови (ЕИРУ) и Европското истражување за квалитетот на животот (ЕИКЖ). Понатаму, се користи и базата на податоци за родова статистика на ЕИГЕ, односно Жените и мажите во процесот на донесување одлуки. Најголем дел од показателите се однесуваат на податоците од 2015 година.

Сателитскиот домен насилство и интерсексиските нееднаквости недостасуваат во изданието за 2019 година поради недостаток на податоци како што е објаснето во извештајот.

Табела 4 . Рамка за пресметка на Индексот на родова еднаквост за Северна Македонија

Домен	Поддомени	Мерливи поими	Индикатори	Извор	година
РАБОТА	Учество	Еквивалент на полно работно време, стапка на вработеност	Еквивалент на полно работно време, стапка на вработеност (население над 15 години)	ДЗС: Анкета за работна сила	2015
		Времетраење на работниот век	Времетраење на работниот век	Евростат, ДЗС: Податоци за смртност и Анкета за работна сила	2015
	Сегрегација и квалитет на работа	Секторска сегрегација	Вработени во образование, здравство и социјални услуги, % од вкупните вработени (15+)	ДЗС: Анкета за работна сила	2015
		Флексибилност	Способност да се одмори еден или два часа во текот на работното време за да се грижи за лични или семејни работи (% , 15+ работници)	Европско истражување за работните услови (ЕИРУ)	2015
		Изгледите	Индекс на изгледи за кариера (0-100 поени)	Европско истражување за работните услови (ЕИРУ)	2015

Домен	Поддомени	Мерливи поими	Индикатори	Извор	година
ПАРИ	Финансиски ресурси	Заработка	Просечна месечна заработка според стандардот за куповна моќ во секторите Б до С, без О (сите возрасни групи, вработени во деловни субјекти со над 10 вработени)	Евростат ДЗС: Анкета за приходите и условите за живот (АПУЖ)	2015
		Приходи	Просечен еквивалентен нето-приход (стандард за куповна моќ, население 16+)	Евростат ДЗС: Анкета за приходите и условите за живот (АПУЖ)	2015
	Економска состојба	Сиромаштија	Не се изложени на ризик од сиромаштија, ≥ 60 % од медијалниот приход (% , население 16+)	Евростат	2015
		Распределба на доходот	Сооднос на квинтил на приход S20/S80 (% , население 16+)	ДЗС: Анкета за приходите и условите за живот (АПУЖ)	2015
	ЗНАЕЊЕ	Достигнување и учество	Терцијарно образование	Дипломирани студенти од високо образование (% , 15+ население)	ДЗС: Анкета за работна сила
Доживотно учење			Луѓе кои учествуваат во формално или неформално образование и обука (% , 15+ население)	ДЗС: Анкета за работна сила	2015
Сегрегација		Сегрегација	Студенти од високо образование од областа на образованието, здравството и благосостојбата, хуманистичките науки и уметноста (% , 15+ население)	ДЗС: Анкета за работна сила	2015

Домен	Поддомени	Мерливи поими	Индикатори	Извор	година
ВРЕМЕ	Активности за нега	Активности за згрижување деца	Лица кои имаат време секојдневно да се грижат и да ги едуцираат своите деца или внуци (%, население 18+)	Европско истражување за квалитетот на животот (ЕИКЖ)	2015
		Домашни активности	Лица кои имаат време да готват и да вршат домашни активности, на дневна основа (%, население 18+)		
	Социјални активности	Спорт, култура и слободно време	Работници кои имаат време да се занимаваат со спортски, културни или забавни активности надвор од својот дом, секојдневно неколку пати неделно (%, вработени над 15 години)	Европско истражување за работните услови (ЕИРУ)	2015
		Волонтирање и добротворни активности	Работници кои имаат време за доброволна или добротворна активност, најмалку еднаш месечно (%, вработени над 15 години)		

Домен	Поддомени	Мерливи поими	Индикатори	Извор	година
МОК	Политичка	Министерско претставување	Учество како министри (%)	ЕИГЕ, БПМЖ	2015
		Парламентарно претставување	Учество како пратеници (%)		
		Присуство во локалната самоуправа	Учество како членови во политиката на локално ниво (%)		
	Економска	Членови на одбори	Учество како членови во управни одбори, надзорни одбори или одбори на директори во високо реномирани компании (%)	ЕИГЕ, БПМЖ	2015
		Членови на Централната банка	Учество како членови во Централната банка (%)	ЕИГЕ, БПМЖ	2015
	Социјални	Истражување	Учество како членови во органи на управување на организации/ институции за финансирање истражувања (%)	ЕИГЕ, БПМЖ	2016
		Медиуми	Учество како членови во органите на управување на националните радиодифузни организации (%)	ЕИГЕ, БПМЖ	2015
					2016
					2017
	Спорт	Учество како членови во органите на управување на националните олимписки спортски организации (%)	Државен завод за статистика	2015	

Домен	Поддомени	Мерливи поими	Индикатори	Извор	година
ЗДРАВЈЕ	Статус	Субјективна перцепција за здравјето	Лична грижа за општата здравствена состојба, добра или многу добра (% , население)	ДЗС: Анкета за приходи и услови за живеење	2015
		Очекуван животен век	Очекуваниот животен век во апсолутна вредност при раѓање (години)	ДЗС: Демографија	2015
		Години за здрав живот	Години на здрав живот во апсолутна вредност при раѓање (години)	ДЗС: Анкета за приходи и услови за живеење, податоци за смртност	2015
	Однесување / навики	Пушење и конзумирање алкохол	Лица кои не пушат и не се вклучени во прекумерно конзумирање алкохол (% , популација 16+)	симулација од ДЗС	2015
		Физичка активност и исхрана	Процент на лица кои се физички активни најмалку 150 минути неделно и конзумираат најмалку 5 порции овошје и зеленчук дневно (% , популација 16+)	симулација од ДЗС	2015
	Пристап	Незадоволени медицински потреби	Население без незадоволени потреби за лекарски преглед (% , 16+ население)	Евростат, ДЗС, Анкета за приходите и условите за живот (АПУЖ)	2015
		Незадоволени стоматолошки потреби	Лица без незадоволени потреби за стоматолошки преглед (% , 16+ население)		

Извор: Башевска, М. (2019). Индекс на родова еднаквост за Северна Македонија.

На ниво на ЕУ, Индексот досега има 6 изданија, а последното мерење ја опфаќа 2021 година. Оваа година ќе биде објавено ново второ издание на Индексот за родова еднаквост за Северна Македонија.

Сеопфатната концептуална и методолошка рамка на Индексот за родова еднаквост, приспособена да биде составен дел на целите на политиката за родова еднаквост на ЕУ и да понуди споредливо следење на напредокот, може да биде добар почеток за да се види каде сме и да се поврзат родовите статистики со целите на политиката за родова еднаквост.

Клучни родови индикатори кои недостасуваат

Родов јаз во платите

Родовиот јаз во платите се однесува на разликата во заработката помеѓу мажите и жените изразена како процент од заработката на мажите. Се пресметува врз основа на разликата помеѓу просечната бруто заработка на час и се земаат предвид само претпријатијата со 10 или повеќе вработени. Но, ова е неприлагодениот јаз во платите кој не ги зема предвид карактеристиките на пазарот на труд кога се споредуваат просечната бруто-заработка на мажите и жените. Прилагодениот јаз во платите од друга страна е поблиска евалуација на принципот на еднаква плата за еднаква работа или работа со еднаква вредност бидејќи ги споредува жените и мажите во иста категорија што значи со исти карактеристики како што се образование, работно искуство или други варијабли релевантни на пазарот на трудот. Прилагодениот јаз во платите е од клучно значење за да се докаже родовата дискриминација бидејќи споредбата на заработувачката на жените и мажите се заснова на групи кои се статистички изедначени со други релевантни варијабли и само родот е оставен како објаснувачка варијабла што ја произведува разликата во заработката што подразбира нееднаков третман на жените и мажите.

ДЗС не произведува податоци за прилагодениот јаз во платите и нема објавено ажурирани податоци за неприлагодениот родов јаз во платите речиси една деценија. Единствените достапни податоци за овој индикатор се од 2010 и 2014 година, именувани како јаз во заработката меѓу жените и мажите, достапни во базата на податоци на МакСтат, но не во папката Полови индикатори, туку во папката Структура на заработувачки, која е потпапка под тематската папка Пазар на труд. Податоците за јазот (претставен како процент) може дополнително да се разделат по сектори за вработување, вработување со полно и скратено работно време и по возрастни групи.

Пресметките се засноваат на податоците од истражувањето Структура на заработувачки на вработените кое дава податоци не само за платите за вработување, туку и за карактеристиките на пазарот на трудот на вработените, како што се род,

возраст, занимање, стаж, степен на образование и карактеристиките на деловните субјекти како што се економската активност, големината на деловниот субјект и регионот. Последните достапни податоци за Структурата на заработувачката се дистрибуираат како соопштение за вести, кои содржат податоци за 2018 година. Соопштението и придружните табели содржат податоци за годишната бруто-заработувачка поделени по род, но индикаторот за јазот во заработката не е ажуриран.

За време на интервјуто со претставниците на ДЗС беше споделено дека ДЗС има експерти за производство на индикаторот (персоналот е обучен за методологијата за пресметување на родовиот јаз во платите), но бидејќи производството на овој индикатор не е предвидено во Програмата, ДЗС нема обврска (ниту ресурси) за да го произведуваат.

За споредба, податоците за неприлагодениот јаз во платите меѓу родоците се произведуваат годишно во повеќето земји од ЕУ27 и се достапни на Евростат. Понатаму, Евростат во 2018 година издаде предлог до европските директори за социјална статистика за разложување на неприлагодениот родови јаз во платите во прилагоден или таканаречен „необјаснет родов јаз во платите“, врз основа на микроподатоци од структурата на заработувачката.

Во доменот на заработувачката, ДЗС исто така објавува месечни вести за просечната месечна бруто-плата и исплатената нето-плата по вработен. И двете содржат податоци поделени по сектори на активности, но не и податоци поделени според родот.

Родов пензиски јаз

Родовиот пензиски јаз ја наведува разликата помеѓу просечната пензија на мажите и жените изразена како процент од просечната машка пензија. Според методологијата на Евростат, „приходот од пензија вклучува старосни бенефиции, бенефиции за преживеани, како и редовни пензии од индивидуални приватни планови“.¹¹⁴

ДЗС не дисеминира податоци за родовиот пензиски јаз, додека податоците за родовиот пензиски јаз во Северна Македонија може да се најдат на Евростат, последно достапни за 2019 година.¹¹⁵ Индикаторот е пресметан врз основа на анкетата на ЕУ за статистиката за заработувачката и условите за живеење, а последното издание од анкетата за Северна Македонија содржи податоци за 2017 година и е објавено во 2018 година.

114 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20210203-1>

115 https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_pnp13&lang=en

Неплатен труд за неџа

Родовите јазови во времето посветено на неплатен труд укажуваат на една од најголемите родови нееднакости. ДЗС не произведува индикатори за уделот на жените и мажите во вкупната неплатена работа за неџа и уделот на жените и мажите на неплатената работа во грижата во нивната вкупна работа, но сепак спроведува анкета која содржи податоци што би можеле да го информираат пресметувањето на овие индикатори.

Анкетата за искористување на времето, која ДЗС ја спроведува според статистиката на стандардот на живеење, обезбедува податоци за тоа колку време жените и мажите, момчињата и девојчињата трошат на активности поврзани со платено вработување, грижа за семејството, домашна работа, слободно време, волонтирање, социјален живот, лична грижа, па дури и на спиење. Истражувањето се заснова на дневник за користење на време и од испитаниците се бара да ги евидентираат своите дневни активности. Досега ДЗС има издадено две изданија со податоци за 2009 година (објавено во 2011 година) и 2014/2015 година (објавено во 2015 година).¹¹⁶ Публикациите содржат детални податоци за распределбата на времето поделени по род, возраст, статус на вработување и други релевантни варијабли што би можеле да се искористат за пресметување на индикаторите за родовите нееднакости во неплатената работа во грижата како дел од родовата статистика. За илустрација ова е направено од Charmes (2019)¹¹⁷, а читателот може да најде податоци и за Северна Македонија.

Засега нема индикации за тоа кога ажурираната верзија на анкетата за користење на времето ќе биде дистрибуирана. Истражувањето е дел од Програмата 2018-2022,¹¹⁸ а според Евростат, последната рунда на Хармонизираното европско истражување за користење на времето беше закажана за 2020 година.¹¹⁹

Преваленца на родово базирано насилство

Единственото национално репрезентативно истражување за родово засновано насилство за Северна Македонија е истражувањето финансирано од ОБСЕ

116 https://www.stat.gov.mk/PublikaciiPoOblast_en.aspx?id=58&rbrObl=13

117 Charmes, J. 2019. Неплатената неџа и пазарот на трудот. Анализа на податоците за користење на времето врз основа на најновата светска компилација на анкети за користење на времето. Меѓународна канцеларија за труд - Женева: МОТ, 2019. Достапно на: <https://bit.ly/3824AoA>

118 <https://www.stat.gov.mk/pdf/FiveYearProgramme2018-2022.pdf>

119 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/time-use-surveys>

„Благосостојба и безбедност на жените“,¹²⁰ спроведено во 2018 година и објавено во 2019 година, врз основа на методологијата на Агенцијата за фундаментални права на Европската унија (ФРА)¹²¹ што беше развиена за истражувањето на насилството врз жените ширум ЕУ од 2012 година кое ги опфаќа 28-те земји-членки на ЕУ. Врз основа на истата методологија, Евростат исто така разви друго адаптирано истражување поврзано со РН и објави дека нивната имплементација на истражувањето започнала во 18 земји на ЕУ во 2020 година и дека процесот на собирање податоци треба да заврши во 2023 година.¹²²

Претставниците на ДЗС¹²³ потврдија дека истражувањето се планира да се спроведе и во Северна Македонија, како што накратко објавија на својата веб-страница во рамки на активностите финансирани од ИПА II, но целиот процес се одложи поради пандемијата со COVID-19 и предвидениот официјален Попис на населението и живеалишта во Северна Македонија што беше одложено двапати во предвидениот рок и веќе се сметаше за витален национален приоритет. Понатаму, беше потврдено дека ова истражување поврзано со РН ќе се одржи во 2022 година.

Достапни административни податоци од овластени тела за државна статистика

Според Законот за статистика, официјални статистички податоци на Република Македонија се податоци објавени од Државниот завод за статистика и овластените органи, согласно Програмата за статистички истражувања¹²⁴; други овластени тела за спроведување на статистички истражувања се: Народната банка, Министерството за финансии, Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда, Агенцијата за вработување, Институтот за јавно здравје, Хидрометеоролошката служба и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување.

Пред да дадеме преглед на достапните податоци, важно е да се покрене прашањето за стандардите за квалитет поврзани со официјалната статистика спроведена од други овластени тела. Иако пописот на овластените тела за државна статистика е вклучен во ЗДС и Програмата, може да се појават прашања дали добиените податоци се официјална статистика или административен доказ. Врз основа на рецензијата

120 https://www.speakactchange.org/wp-content/uploads/2019/05/Safety-and-wellbeing-of-women-in-N.Macedonia_OSCE-research.pdf

121 https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-technical-report-1_en.pdf

122 <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/wdn-20211004-1>

123 Информации добиени за време на клучните стручни интервјуа со вработените и раководството на ДЗС во текот на летото 2021 година

124 Закон за државна статистика. Службен весник на РМ бр.54/97, 21/07, 51/11, 104/13, 42/14, 192/15, 27/16, 83/18 и 220/18.

за имплементација на Кодексот на практика на европската статистика,¹²⁵ како основна рамка за квалитет на официјалната статистика, констатирано е дека од осумте овластени тела за официјална статистика, само Народната банка е во согласност со принципите и индикатори на КРЕС додека другите овластени тела се сè уште во раните фази на интернализирање на КРЕС, иако тие се свесни за КРЕС. Извештајот за рецензија ја рационализира состојбата на работите што укажува дека „професионалната независност, управувањето со квалитетот, непристрасноста, релевантноста, кохерентноста и пристапноста“ (стр. 13) како концепти релевантни за принципите на КРЕС бараат „внимателно и заедничко толкување“ од овластените тела на Националниот статистички систем, при што во моментот речиси сите овластени тела немаат воспоставени статистички функции во рамките на нивната организациска структура.¹²⁶ За да се продолжи одговорноста во рамките на националниот статистички систем и да се зајакнат стандардите, стручната ревизија препорачува ДЗС „да формира и да претседава со Координативен комитет за НСС одговорен за промовирање заедничко толкување на КРЕС затоа што се однесува на сите релевантни национални власти, а особено на нејзиниот принцип на професионална независност“ (стр. 5). Советот е формиран во 2019 година и во својот мандат има овластување да ја оценува усогласеноста со КРЕС од страна на сите релевантни национални органи. Сепак, нема јавно достапна евиденција за таквата оценка и во последните објавени годишни извештаи се наведува дека Советот не одржал никакви состаноци во 2019¹²⁷ и 2020¹²⁸. Забележително е дека претседателот и членовите на Советот ги именува и разрешува Владата на Северна Македонија што во пракса може да биде во колизија со принципот на професионална независност. Второнаведеното би можело да биде особено важно имајќи предвид дека една од клучните препораки на мисијата за рецензија е ДЗС да преземе чекори за да се осигура дека принципот на професионална независност е целосно разбран во највисоките нивоа на Владата. Во Програмата за 2018-2022 година вклучени се вкупно 319 статистички истражувања спроведени од 9 овластени тела (види Табела 5) и организирани во 3 домени: Демографска и социјална статистика (32 % од вкупниот број на истражувања), Економска статистика (63 %) и статистика за животна средина и повеќе домени (5 %). Истражувањата релевантни за родовата

125 Alldritt, R., de Pourbaix, I. & Carlquist, T. (2017). Рецензија за имплементацијата на Кодексот на практика на европската статистика во Република Македонија и координативната улога на Државниот завод за статистика, стр.22. Достапно на: <https://bit.ly/3jD4hJN>

126 Се забележува дека дури и Министерството за финансии нема раководител за статистика на високо ниво

127 Државен завод за статистика (2020). Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2019 година [Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2019 година].

128 Државен завод за статистика (2021). Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година [Годишен извештај за работата на Државниот завод за статистика во 2020 година]. Достапно на: <https://bit.ly/3BENn3L>

статистика се демографските и социјалните статистики, кои сочинуваат речиси една третина од вкупниот број на истражувања предвидени да се спроведат во текот на петгодишниот период. Економска статистика, статистика за животна средина и повеќе домени се исто така важни кога станува збор за вклучување на родовите аспекти во главните политики и поврзаните политики; сепак, треба да ја имаме на ум сложеноста, како и природата на некои од овие истражувања и да претпоставиме дека само оние што вклучуваат поединци како субјекти (или испитаници) можат да овозможат непречено воведување родова варијабла што може дополнително да ги распредели по род податоците во различни области на интерес.

Табела 5. Распределба на анкети по овластено тело како што е предвидено во Програмата (2018-2022)

Овластен орган	Број на анкети	Процент од вкупниот број
Државен завод за статистика	252	79,0 %
Народна банка на СМ	27	8,5 %
Министерство за финансии	3	0,9 %
Министерство за внатрешни работи	6	1,9 %
Министерство за правда	1	0,3 %
Агенција за вработување на РСМ	4	1,3 %
Институт за јавно здравје на РСМ	18	5,6 %
Хидрометеоролошка служба	3	0,9 %
Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на СМ	5	1,6 %

Со цел да се процени природата на постоечките податоци и достапноста на родово поделени податоци во различни области, испративме барања до сите наведени овластени тела барајќи од нив да ги наведат сите варијабли кои се однесуваат на поединци за кои тие систематски собираат административни податоци поделени по род.

Добивме одговори од 5 од 8 контактирани овластени тела, а резултатите се накратко опишани подолу.

Министерство за финансии

Министерството за финансии официјално одговори дека нивната институција не е овластена да собира податоци поврзани со варијабли кои опишуваат поединци и дека придонесуваат за официјалната статистика со податоци за јавниот долг и

државниот буџет, како што се податоците за остварените приходи и расходи на сите буџетските сметки, споредени со проектираните приходи и одобрените расходи.

Министерство за внатрешни работи

Од МВР добивме одговор дека институцијата систематски бележи родово распределени податоци за 9 варијабли наведени во табела 6. Интересно е да се напомене дека меѓу наведените нема варијабли кои се однесуваат и на жртви и на сторители на прекршоци иако Реактор има добиено податоци за ова од МВР за друг истражувачки проект. Нејасно е дали Министерството последователно ги поделило податоците по наше барање или институциите редовно ги евидентираат, но не ги наведуваат.

Табела 6. Податоците поделени по род, прибрани од Министерството за внатрешни работи

1. Жртви на покарактеристични кривични дела
2. Жртви на семејно насилство како кривично дело
3. Сторители на кривични дела поврзани со семејно насилство
4. Жртви на сообраќајни несреќи
5. Жртви на самоубиство
6. Жртви на обиди за самоубиство
7. Жртви на несреќи при работа
8. Жртва на несреќи
9. Лица кои престојуваат во Прифатниот центар за странци

Министерство за правда

Министерството за правданени испрати одговор на нашето барање за информирање.

Агенција за вработување

Агенцијата за вработување не испрати одговор на нашето барање за информирање, но редовно објавува родово поделени податоци за 8 варијабли кои се однесуваат на невработени лица, дополнително разделени со други релевантни варијабли како возраста и степенот на образование и родово поделени податоци за регистрираните невработени лица со попреченост.

Табела 7. Податоци поделени според родот прибрани од Агенцијата за вработување

1. Евидентирани невработени лица по возраст
2. Евидентирани невработени лица по степен на образование
3. Евидентирани невработени лица според времето на чекање за вработување
4. Евидентирани невработени лица по националност
5. Прилив и одлив на невработени лица
6. Евидентирани невработени лица со попреченост по старосна структура
7. Евидентирани невработени лица со попреченост по степен на образование
8. Евидентирани невработени лица со попреченост по вид на попреченост

Институт за јавно здравје

Од Институтот за јавно здравје не испратија одговор на барањето за информирање. На својата веб-страница објавуваат извештаи кои содржат податоци поделени по род, но не може да се состави сеопфатна листа на сите варијабли поделени по род.

Фондот за пензиско и инвалидско осигурување на СМ

Од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување одговорија дека сите статистички податоци се објавени на веб-страницата на институцијата. Единствениот поделен податок што беше достапен беа месечните податоци за нови и починати корисници на пензија. Но, институцијата не објавува податоци поделени по род за месечните пензии, иако таквите податоци може да се разложат од евиденцијата што ја има институцијата и може да бидат клучни за квантифицирање на родовите нееднаквости.

Табела 8. Податоците поделени според родот прибрани од Фондот за пензиско и инвалидско осигурување

1. Нови корисници на пензија за јануари 2022 година
2. Починати корисници на пензија за месец јануари 2022 година

Народна банка

Народната банка на Северна Македонија одговори дека прибира родово распределени податоци за четири варијабли поврзани со кредитите.

Табела 9. Податоци поделени по род, прибрани од Народна банка

1. Родова структура на кредити одобрени од домашни банки за домаќинства, салдо на крајот на годината
2. Број на должници
3. Број на договори за кредит
4. Салдо на кредитот (во милиони денари)

Достапни административни податоци од друга национална институција што би можеле да се користат за информирање на родовата статистика

Согласно Законот за користење на податоците од јавниот сектор,¹²⁹ органите и институциите од јавниот сектор се обврзани да ги објават податоците што ги прибираат при вршењето на своите овластувања (член 5) и дополнително произведените податоци треба да бидат достапни бесплатно (член 10). Понатаму, МИОА е обврзано да води каталог со податоци од централниот јавен сектор кој треба да ги наведе сите податоци произведени за време на извршувањето на нивните овластувања. Според Законот за користење податоци од јавниот сектор, овој каталог исто така треба да содржи метаподатоци со линкови до местата каде што се објавуваат достапните збирки на податоци. Централниот каталог на податоци од државните институции треба да биде достапен онлајн и во моментот е достапен на: www.data.gov.mk (не на доменот www.otvorenipodatoci.gov.mk како што е наведено во Законот). Во моментот има 514 збирки на податоци и 69 регистрирани организации.¹³⁰ Стратегијата за отворени податоци (2018-2020)¹³¹ ги опишува принципите за отворени податоци, поконкретно принципот на навремени, целосни и грануларни податоци, објаснува дека грануларноста каде што е можно треба да

129 https://www.mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/legislation/zakon_za_koristenje_na_podatocite_od_javniot_sektor-eng.pdf

130 Организациите се дефинирани како: „тела и јавни институции кои создаваат, управуваат и објавуваат збирки на податоци во отворен формат на податоци, организирани во посебни збирки податоци на порталот“. <https://data.gov.mk/en/organization/>

131 https://mioa.gov.mk/sites/default/files/pbl_files/documents/strategies/open_data_strategy-en.pdf

се реализира со родово поделени податоци за поддршка на политиките за родова еднаквост, но и порталот не дозволува корисниците да филтрираат податоци што се однесуваат на лица. Пребарувајќи по клучниот збор „пол“ најдовме само две групи на податоци – Сторителите на семејно насилство и неговата поврзаност со жртвите, збир на податоци од Министерството за внатрешни работи и Деца по националност, пол и возрастна група во градинките и дневните центри, податоци поставени од Министерството за труд и социјална политика.

Иако моментално достапниот централизиран каталог на податоци не ни дозволува сеопфатно да ги мапираме административните збирки на податоци, се обидовме да ги идентификуваме националните институции кои не се дел од официјалниот статистички систем, но можат да произведат административни записи што би можеле да бидат важни за информирање на родовата статистика. Како важен пример можеме да ја земеме Агенцијата за катастар на недвижности (Катастар). Според својата веб-страница, Катастарот е активно вклучен во процесот на креирање, спроведување и следење на политиките за родова еднаквост и промовирање на принципот за воведување еднакво учество на жените и мажите во областа за која е одговорен.¹³² Сепак, единствените јавно достапни податоци поделени по род е краток преглед на сопственоста на земјиштето во 30 општини во земјата. Во претходна комуникација со Катастарот, заради пресметување на Индексот за родова еднаквост на локалните општини, Реактор уште во 2018 година имаше конкретно барање до Катастарот за обезбедување податоци за сопственоста на земјиштето и зградите/објектите поделени по род и општина. Во тоа време Агенцијата ги немаше поделените податоци во своите системи, но сепак тие можеа да произведуваат такви податоци за сопственичките права на мажите и жените врз основа на податоците што можеа да ги извлечат од единствениот матичен број. Како што е предвидено во Законот за единствениот матичен број,¹³³ овој број содржи 13 цифри, а последните три пред конечниот број се индикативни за полот на лицето, односно сите броеви до 499 се за мажи, а од 500 до 999 се за жени. Заклучокот е дека сите податоци кои се однесуваат на поединци кои се директно поврзани со единствениот матичен број во одредена база на податоци може да се разделат по пол.

Слични заклучоци важат и за Управата за јавни приходи, во однос на податоците за просечните плати поделени по род и општина. Институцијата нема такви податоци за просечните плати што се директно достапни, но има збирни податоци на даночните обврзници поврзани со исплатата на платите кои можат да се користат

132 Официјално соопштение за родовата еднаквост на веб-страницата на Агенцијата за катастар на недвижности. Достапно на: <https://www.katastar.gov.mk/%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B5%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BA%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82/>

133 Закон за единствен матичен број. Службен весник на Република Северна Македонија бр. 137/13 и 22/16. Достапно на: <https://praksis.mk/Document/Index/?Id=96617&type=1>

како апроксимација во пресметките. Оваа институција нема родово поделени податоци како дел од своите систематски дневници за собирање податоци, но сепак може да ги подели таквите податоци врз основа на единствениот личен матичен број.

Друга важна институционална алка е судството. Имено, судството во Северна Македонија е должно да го имплементира сегашниот Автоматизиран информациски систем за управување со судски предмети (ACCMIS), кој е систем за управување со предмети, меѓу другото дизајниран за да ги поддржи следењето и евалуацијата на активностите на правосудниот систем. Оваа апликација ги чува сите основни податоци за сите судски случаи и сите документи произведени во текот на која било судска постапка.¹³⁴ Сепак, врз основа на одговорите на барањата за информации што ги испративме за родово поделени податоци од основните судови, можеме безбедно да заклучиме дека системот не регистрира никакви варијабли род/пол кои се однесуваат на лицата вклучени во судската постапка (на пример обвинетиот и/или тужителот). Јавното обвинителство, кое е важен дел од правосудниот систем, има свој систем за управување со ИТ случаи и заклучокот врз основа на дадените одговори на нашите барања за информации останува ист – нивниот систем не го евидентира родот/полот како варијабла, па ако сакаме да ги истражимо појавите поврзани со родот, секој конкретен случај треба да се анализира во печатена копија и рачно.

¹³⁴ Стратегија за информатичко-комуникациска технологија на секторот правда за 2019-2024 година. Достапно на: <https://www.pravda.gov.mk/Upload/Documents/Strategy-ICT-2019-2024%20.pdf>

Шведскиот пример

Шведска политика за родова еднаквост

Шведска има долга историја на поставување пресвртници на патот кон родовата еднаквост. Шведска има еднакви права на наследство за мажите и жените од 1845 година, жените првпат се избрани во шведскиот парламент во 1921 година, а институтот за еднаква плата за еднаква работа за вработените во јавниот сектор беше основан во 1947 година. Во 1969 година се воведени задолжителни програми за родова еднаквост; во 1974 година, беше воведен родителскиот додаток, со што и на мажите и на жените им се дава право на породилно отсуство; и во 1979 година е донесен првиот шведски закон за родова еднаквост со кој се воведува еднаквост меѓу мажите и жените на пазарот на трудот.¹³⁵

Родовата еднаквост беше формирана како посебен политички проблем во Шведска во раните 1970-ти години, а политичкиот пристап кон родовата еднаквост се менуваше и еволуираше со текот на времето.¹³⁶ Вклучувањето на родовата перспектива е клучна стратегија за спроведување на политиката за родова еднаквост од 1994 година, што сугерира дека родовата перспектива треба да биде инкорпорирана во сите одлуки во сите домени на политиките и на сите нивоа.¹³⁷ Родово одговорното буџетирање е важен инструмент за вклучување на родовата перспектива бидејќи ниту една буџетска распределба не може да биде родова неутрална. Родовата еднаквост се создава таму каде што се разделуваат ресурсите и се донесуваат одлуки, според вклучувањето на родовите аспекти во главните политики.

Во 2006 година беше усвоен владин предлог-закон насловен „Моќта да го обликувате општеството и сопствениот живот: кон нови цели на политиката за родова еднаквост (2005/06:155) со широк политички консензус кој ја дефинира шведската

135 Статистика на Шведска (2020). Жени и мажи во Шведска 2020 Факти и бројки. Достапно на: https://www.scb.se/contentassets/95ffcd4b3f394877abb3bd41e40df0a0/le0201_2019b20_br_x10br2002eng.pdf

136 Владини канцеларии на Шведска, Министерство за вработување Политика за родова еднаквост во Шведска. Феминистичка влада. Достапно на: <https://www.government.se/490563/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/gender-equality-policy-in-sweden2>

137 Шведска агенција за родова еднаквост (Последен пристап на 10.03.2022 година) Вклучување на родовите аспекти во главните политики. Достапно: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/swedish-gender-equality-agency/gender-equality-in-sweden/gender-mainstreaming/>

политика за родова еднаквост.¹³⁸ Родовата еднаквост е и севкупната цел е замислена како: *Жените и мажите ќе имаат иста моќ за да ги обликуваат општеството и сопствениот живот.*¹³⁹ За да се постигне ова, поставени се четири потцели: еднаква родова поделба на моќ и влијание, економска родова еднаквост, еднаква родова поделба на неплатената домашна работа и обезбедување грижа и спречување на насилството на мажите врз жените.¹⁴⁰

Во 2014 година Шведска гордо ја прогласи првата феминистичка влада во светот, а во 2015 година го назначи првиот амбасадор за родова еднаквост, одговорен за управување со феминистичката надворешна политика на Шведска.

Во 2016 година, Владата издаде документ со наслов Моќ, цели и авторитет – феминистичка политика за еднаква родова иднина (2016/17:10) кој ја следи идната политика за родова еднаквост за Шведска.¹⁴¹ Во коминикето доставено до парламентот, се повторува посветеноста на претходно формулираните 4 потцели на политиката со додавање 2 дополнителни потцели родово еднакво образование и родово еднакво здравје. За да го следи вклучувањето на родовите аспекти во главните политики и приближувањето кон стратешките потцели, документот поставува основа за формирање на Шведската агенција за родова еднаквост.¹⁴²

Шведска има министер за родова еднаквост, а Агенцијата за родова еднаквост постои од 2018 година, која го координира и промовира родовото вклучување на сите процеси на политики и владини институции.¹⁴³

138 Шведската агенција за родова еднаквост (Последен пристап на 10.03.2022) Родова еднаквост во Шведска. Достапно на: <https://jamstalldhetsmyndigheten.se/swedish-gender-equality-agency/gender-equality-in-sweden/>

139 Ibid.

140 Ibid.

141 Владини канцеларии на Шведска (март 2017 година). Владино соопштение „Моќ, цели и агенција – феминистичка политика за родова еднаква иднина“. Достапно на: <https://www.government.se/49c517/globalassets/government/dokument/socialdepartementet/summary-of-the-government-communication-power-goals-and-agency--a-feminist-policy.pdf>

142 Исто.

143 Владини канцеларии на Шведска, Министерство за вработување Политика за родова еднаквост во Шведска (2019). Феминистичка влада. Достапно на: <https://www.government.se/490563/contentassets/efcc5a15ef154522a872d8e46ad69148/gender-equality-policy-in-sweden2>

Статистика Шведска

Родовата статистика како императив на политиката

Шведската политика за родова еднаквост признава дека родовото, т.е. половото поделена статистика и родовите анализи се клучни за докажување на нееднаквостите меѓу жените и мажите и евентуалните промени кон затворање на родовите јазови. Од 1994 година, сите официјални статистички податоци поврзани со поединци во Шведска мора да се разделат по пол, освен ако постојат посебни причини да не се стори тоа (член 14 од Уредбата за официјална статистика, 2001:100)¹⁴⁴ и се изготвени посебни упатства и поддршка за примената на член 14 од страна на Статистика Шведска – официјална владина агенција за статистика. Ставот што ги одредува податоците поделени според полот е во Делот за *пристапност*, и важно е да се забележи дека статистиката на Шведска експлицитно наведува дека статистиката треба да биде претставена на таков начин што ќе биде лесно достапна за корисниците.

Во *моќ, цели и авторитет – феминистичка политика за родова еднаква иднина (2016/17:10)* шведската Влада наведува дека пристапот до родовите статистики е императив и дека од сите владини агенции ќе се бара да презентираат податоци за поединци поделени по пол во нивните годишни извештаи.¹⁴⁵ Во своите напори за понатамошно вклучување на родовата структура на Предлог-законот за буџетот, во 2017 година Министерството за финансии ги задолжи сите министерствата да формулираат предлози за политиките засновани на анализа на влијанието на родовата еднаквост, а упатства и обуки за родова анализа беа прилагодени за службениците. Ова доведе до посистематска употреба на родовата статистика.

Статистика Шведска

Статистика Шведска е одговорна за координирање на системот за официјалната статистика на Шведска. Има околу 1300 вработени¹⁴⁶ и три одделенија: Управување со податоци, Економска статистика и анализа на информатичката технологија и социјална статистика и анализа. Дополнително, организациската структура е

144 Статистика Шведска (2019). Годишен извештај 2018. Достапен на: https://www.scb.se/contentassets/57ebb90a69ab49aeb4fc7cfa5e7aab2f/ov9999_2018a01_br_x43br1903.pdf

145 Владини канцеларии на Шведска (март 2017 година). Владино соопштение „Моќ, цели и агенција – феминистичка политика за родова еднаква иднина“. Достапно на: <https://www.government.se/49c517/globalassets/government/dokument/socialdepartementet/summary-of-the-government-communication-power-goals-and-agency--a-feminist-policy.pdf>

146 Статистика Шведска (Последен пристап на 10.03.2022). За Статистика Шведска. Достапно: <https://www.scb.se/en/About-us/>

составена од Извршна канцеларија, генерален директор и заменик-генерален директор. Во рамките на извршната канцеларија има осум специјализирани функции: заштита на податоци, човечки ресурси (единица за поддршка), внатрешна ревизија, комуникација (единица за поддршка), управување со методологија и архитектура (единица за поддршка), корпоративен менаџмент (единица за поддршка), безбедност и Управување бизнис и поддршка (единица за поддршка).

Според владина одлука, официјалната статистика е организирана во 23 тематски области и 115 статистички области. Владата назначи 29 владини тела да бидат одговорни за официјалната статистика во своите различни области. Родовата статистика е дел од условите за живеење како предметна област, а Статистика Шведска е одговорна за собирање на податоците за оваа статистичка област.¹⁴⁷

Статистика Шведска има тим посветен на промовирање создавање податоци поделени по род. Единицата работи од 1983 година и е регулаторна обврска од 1994 година.¹⁴⁸ За време на групното интервју со претставниците од Статистика Шведска беше споделено дека единицата одговорна за родова статистика се состои од тројца кои работат со полно работно време на координација за родова статистика.

Родовата статистика е претставена како статистика која го илустрира развојот на општеството од родова перспектива. Статистика Шведска ги презентира родовите статистики во публикација двапати годишно – Жените и мажите во Шведска и преку онлајн бази на податоци кои ги прикажуваат родовите статистики на национално ниво и на ниво на окрузи/општини.

Жени и мажи во Шведска

Во 2014 година, Статистика Шведска прослави 30 години од првото објавување на *Жени и мажи во Шведска. Факти и бројки*, брошура што се објавува двапати годишно и е посветена исклучиво на родова статистика. Публикацијата опфаќа статистички податоци за: населението, здравствената и социјалната заштита, образованието, користење време, родителското осигурување, профитабилното вработување, дневниците/платите, приходот, влијанието и моќта и криминалот (вклучувајќи го и насилството врз жените). Публикацијата, исто така, нуди преглед на политиката за родова еднаквост во земјата, вклучувајќи краток вовед за родовата машинерија и потцелите на политиката, како и временска рамка во која се наведени сите достигнувања за напредокот кон родовата еднаквост, почнувајќи од 1845 година.

147 Статистика Шведска (Последен пристап на 10.03.2022). Официјална статистика на Шведска. Достапно: <https://www.scb.se/en/About-us/official-statistics-of-sweden/>

148 EIGE (Последен пристап на 10.03.2022). Шведска. Достапно на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/countries/sweden>

Воведот за родовата еднаквоста и статистиката експлицитно вели дека: „Жените и мажите мора да бидат видливи во статистиката“ (стр.5), дополнително цитирајќи го членот 14 од Правилникот за официјална статистика (2001:100), кој утврдува дека официјалната статистика заснована на поединци треба да се расчлени по пол, освен ако нема конкретни причини за да не го прави тоа.¹⁴⁹

Воведот, исто така, дефинира еднаква полова дистрибуција, т.е. кога најмалку 40% се жени или мажи, што значи дека кога повеќе од 60 % се жени, доминираат жени, додека ако повеќе од 60 % се мажи, тогаш доминираат мажи. Ова е на некој начин оперативна дефиниција и брошурата прашува дали е родова еднаквост ако жените се секогаш близу 40 %, а мажите се секогаш близу 60 %.

При презентирање на податоците за сите десет области, брошурата нуди временски серии на податоци и интерпретација на трендовите (на пример одраз на промените на пазарот на труд од 1970-тите и 1980-тите). Промените во методологијата на соодветните истражувања (на пример, дефиниција на варијабли или категории), кои би можеле да доведат до застој во податоците од временските серии, исто така се објаснети за читателот да може да има информиран суд за тоа што е споредливо. Дополнително, промените во регулативата или политиката се сумирани во однос на тоа како тие влијаат на споредливоста на податоците (на пр. промената на деновите што се исплатуваат за нега на блиско лице од 60 дена на 100 дена во 2010 година, е претставено во графиконот презентирање на податоците за временските серии). Кога се наведува зголемување или намалување, нарацијата нуди објаснувања ако тоа е зависно од промената на друга варијабла (на пример, објаснувајќи го зголемувањето на бројот на пријавени случаи на напад од 1990-тите, се наведува дека тоа може да се должи на поголема тенденција да се пријави насилен криминал, односно намален е бројот на непријавени случаи).

Бидејќи е верна на својата мисија да нуди факти и бројки, брошурата прикажува контекстуални информации за политиките кои се важни за толкувањето на податоците (на пример, промените во регулативите поврзани со родителските податоци 1974–2019 претставени во временска рамка на достигнувања се понудени во делот на родителско осигурување).

149 Статистика на Шведска (2020). Жени и мажи во Шведска 2020 Факти и бројки. Достапно на: https://www.scb.se/contentassets/95ffcd4b3f394877abb3bd41e40df0a0/le0201_2019b20_br_x10br2002eng.pdf

Онлајн бази на податоци за родова статистика – Интегрирање на целите на политиката за родова еднаквост со статистиката

Од 2012 година, Статистика Шведска на својата веб-страница прикажува индикатори кои ги следат потцелите на Владата за родова еднаквост. Од Владата беше наредено да се процени дали мерките на владините политики за родова еднаквост имаат некаков ефект.¹⁵⁰ Тематската веб-страница¹⁵¹ упатува на двата документа за политики кои ја обликуваа формулацијата на индикаторите според секоја потцел на политиката. Индикаторите за потцелите 1, 2, 4 и 6 се развиени врз основа на документот *Моќ за обликување на општеството и сопствениот живот – нови цели во политиката за родова еднаквост* (Проп. 2005/06:155), додека индикаторите во потцелите 3 и 5 се засноваат на описите во *Цели и авторитет на моќ – феминистичка политика за еднаква иднина* (Skr 2016/17:10).

На овој начин, родовите статистики се интегрираат со политиката за родова еднаквост, квантифицирајќи ги празнините и распределбите со текот на времето. Статистиката го илустрира напредокот кон севкупната цел жените и мажите да имаат еднаква моќ да го обликуваат општеството и сопствениот живот, и ефикасноста на владините мерки за постигнување на промената.

Во табела 10 се претставени потцелите за родова еднаквост, како што е дефинирано во документите за политики (и на веб-страницата посветена на родова статистика)¹⁵² и бројот на осмислени индикатори поделени по теми. Веб-страницата за родова еднаквост на Статистика Шведска прикажува вкупно 173 индикатори со родово поделени податоци, сите на национално ниво кои се ажурираат двапати секоја година. За секој индикатор има метаподатоци за производството и квалитетот.

150 Споделено за време на интервјуто за Статистика Шведска

151 Статистика Шведска (Последен пристап на 10.03.2022). Тема jämställdhet. Достапно на: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstallldhet/>

152 Исто.

Табела 10

Потцели на политиката за родова еднаквост	Обезбеден опис	Статистички показатели поделени по тема
Еднаква распределба на моќта и влијанието	Жените и мажите мора да имаат исти права и можности да бидат активни граѓани и да можат да ги обликуваат условите за донесување одлуки.	27 индикатори поделени во: <ol style="list-style-type: none"> 1. Учество во граѓански активности 2. Претставување на синдикатот 3. Застапеност во бизнисот 4. Застапеност во јавниот сектор 5. Застапеност во политиката 6. Друго претставување
Финансиска еднаквост меѓу жените и мажите	Жените и мажите мора да ги имаат истите можности и услови за платена работа која обезбедува финансиска независност во текот на нивниот живот.	37 индикатори поделени во: <ol style="list-style-type: none"> 1. Претприемништво 2. Приходи и плати 3. Болест и боледување 4. Учество и вработување на работната сила

Потцели на политиката за родова еднаквост	Обезбеден опис	Статистички показатели поделени по тема
Еднакво образование	Жените и мажите, девојчињата и момчињата мора да ги имаат истите можности и услови во однос на образованието, изборот на студии и личниот развој.	<p>42 индикатори поделени на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Образовно ниво на населението 2. Подобни за средно училиште 3. Подобни за високо образование, Засновање на пазарот на труд по студии 4. Народна гимназија 5. Основно училиште 6. Вишо средно училиште Универзитет 7. Неформално образование 8. Неформално учење 9. Општински возрасен 10. Персонал 11. Настава шведски јазик за имигранти 12. Благосостојба и стрес во училишната политехничка школа
Рамноправна распределба на неплатената нега и работа во домаќинството	Жените и мажите мора да имаат иста одговорност за домашните работи и мора да имаат можност да обезбедуваат и добиваат нега под еднакви услови.	<p>12 индикатори поделени на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Распределба на платена и неплатена работа 2. Додаток за роднини и додаток за нега 3. Неплатена работа-Грижа за деца

Потцели на политиката за родова еднаквост	Обезбеден опис	Статистички показатели поделени по тема
Еднакво здравје	Жените и мажите, девојчињата и момчињата мора да имаат исти услови за добро здравје и да им се нуди здравствена заштита под еднакви услови.	<p>40 индикатори поделени на:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зависност и зависност од друго лице 2. Напори на социјалните служби за децата и младите 3. Поддршка и услуги за одредени лица со посебни потреби 4. Грижа за стари лица 5. Задоволство од грижа, поплаки и критики 6. Бременост и породување 7. Очекуван животен век и причините за смртта 8. Надомест за инвалидитет и додаток за нега 9. Тековна болест 10. Стапка на лошо здравје и стапка на бенефиции за болеста 11. Припадност на работна сила за лица со посебни потреби 12. Индекс на телесна маса (ВМІ) 13. Тренинг и спорт 14. Тутун и алкохол 15. Сексуално и репродуктивно здравје и права (SRHR) 16. Ментална благосостојба 17. Субјективно здравје

Потцели на политиката за родова еднаквост	Обезбеден опис	Статистички показатели поделени по тема
Машкото насилство врз жените мора да престане	Жените и мажите, девојчињата и момчињата мора да ги имаат истите права и можности во однос на физичкиот интегритет	15 индикатори поделени на: Обвинети 1. Пријавени кривични дела 2. Изложеност 3. Загриженост

*Загриженост¹⁵³

Родова статистика за окрузи и општини

Покрај родовите статистики на национално ниво, Статистика Шведска презентира онлајн базана податоци за родова статистика по окрузи и општини на шест предметни области: население, образование, деца и семејство, профитабилна работа, приход, моќ и влијание.¹⁵⁴ Вкупно 21 индикатор се обезбедени со родово поделени податоци за секој од тие 21 округ. Некои показатели се од административна евиденција, а некои се од анкети со презентирани метрики за несигурност. Сите индикатори имаат метаподатоци. Дополнително на индикаторите кои ги сочинуваат шесте теми, за секоја област се обезбедени дополнителни податоци со наведување 23 варијабли вклучувајќи податоци за родово засновано насилство.

Табела 11. Достапна родова статистика за окрузи и општини

Население	1. Население
	2. Население по родени и странци
	3. Население по возрасна група
	4. Население по странци и домашни државјани и возрасна група
	5. Домашни државјани
	6. Миграции и миграциски вишоци
	7. Миграциски вишок во/надвор од округот

153 Статистика за родова еднаквост за несигурноста и вознемиреноста поради изложеноста на насилен криминал и за процентот на жени и мажи кои избираат друг пат или начин на транспорт поради тоа.

154 Статистика Шведска (Последен пристап на 10.03.2022). Jämställdhet и län och kommuner. Достапно на: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/jamstalldhet-i-lan-och-kommuner/>

Образование	1. Ниво на образование за населението 25-44 години
	2. Ниво на образование за населението 45-64 години
	3. Дипломирани студенти и студенти на квалификувано стручно образование и политехника во округот
Добитно вработување	1. Вработени по возрастна група
	2. Вработени лица 20-64 години, домашни и странски државјани
	3. Вработени 16-64 години по обично работно време неделно
	4. Стекнат работен однос 16+ години по сектор
	5. Патници и не-патници постари од 16 години
	6. Комбиниран остварен приход за лица на возраст од 20-64 години
	7. Просечен расположлив приход за домаќинства над 18 години
Моќ и влијание	1. Менаџери 16-64 години по секторска припадност
	2. Менаџери 16-64 години во округот по секторска припадност и главна група
	3. Членови на Градскиот совет
	4. Членови на Регионалниот совет по партија

Препораки

Следниве препораки се однесуваат на поширок опсег на потенцијални подобрувања кон подобро вклучување на родовите аспекти во главните политики на официјалната национална статистика и подобрена соработка и координација меѓу клучните национални чинители. Важно е да се подвлече дека сите релевантни тела за политика и одлучување и клучната национална машинерија за статистика треба да вложат координирани напори и потребна е политичка волја за да се поттикне побрз напредок.

Вклучување на родовата перспектива во статистичкиот систем

- Ажурирање на Законот за статистика за конкретно да се наведе дека сите податоци што се однесуваат на поединци треба да се поделат по пол.
- Осигурување дека новиот Закон за родова еднаквост ја дефинира и признава родовата статистика.
- Формализирање на одговорноста за воведување на родот во статистичкиот систем преку координативен механизам или компетентна единица во рамките на статистичкиот систем.
- Официјалната политика за родова еднаквост треба да дефинира кохерентна структура на (под)цели на политиката операционализирани преку родови индикатори во рамките на официјалната статистика. Родовите показатели треба да се избираат преку инклузивни и советодавни процеси во рамките на дијалогот производители-корисници. Структурата на избраните индикатори треба да се користи за следење и евалуација на спроведувањето на интервенциите на политиките и за систематско следење на промените со текот на времето. Збирката на родови индикатори треба да биде јавно достапна како база на податоци управувана од ДЗС.
- ДЗС треба да може да ги користи своите овластувања за да ги предвиди потребите за родова статистика. Експертизата за родова статистика може да се зголеми преку размена на меѓународни практики и обуки.

- Воведување на родовата насока на следната петгодишна статистичка програма како клучен подзаконски акт кој одредува кои статистички истражувања ќе се спроведуваат. Консултативните процеси треба да инкорпорираат експертиза за родови прашања.
- Постојните практики треба да ги препознаат можните родови предрасуди при собирањето, обработката, складирањето и презентирањето на статистички податоци. Треба да се направат систематски размислувања за официјалната статистика да ги одразува акутните родови прашања, интерсекционалноста и различноста.
- Податоците од новиот попис треба да се искористат за да се развие база на податоци за родови индикатори за општините.
- Во рамките на дијалогот производители-корисници, ДЗС со другите засегнати страни треба да работи на подигање на статистичката писменост и користење на родовата статистика. Министерството за образование и наука и Бирото за развој на образованието во соработка со ДЗС треба да размислат за вклучување на модулите за статистичка писменост во стандардните наставни програми.
- Родовата статистика како концепт треба да биде препознаена во рамките на оперативните практики на другите овластени органи за државна статистика. Овластените тела за државна статистика треба да имаат ажурирани јавно достапни записи за статистиката поделена по род. Сите овластени тела треба да вложат напори за објавување на податоците во формати кои се прилагодени за обработка на податоците.
- Координативниот комитет и ДЗС треба да соработуваат со овластените тела за да ги зајакнат своите капацитети за интернализирање на принципите и индикаторите на Кодексот на работа на европската статистика и да обезбедат квалитет на произведената статистика, вклучително и родовата статистика. Министерството за труд и социјална политика треба да се земе предвид како потенцијално овластено тело за зголемување на достапноста на социјалната статистика и родовата статистика.
- Треба да се обезбедат доволно буџетски распределби за задржување и развој на персоналот и експертизата и за ДЗС да може да ги извршува своите овластувања како координативно тело во рамките на официјалниот државен статистички систем.

Достапни родови индикатори

- Жените и мажите во Северна Македонија како годишна збирка на родовите статистики што ДЗС ја објавува, треба да вклучи сеопфатен преглед на достапната статистика за родовите нееднаквости. Освен постојните области дополнително треба да вклучи достапни официјални податоци за неплатен труд и нееднаквости во користењето на времето, моќта и одлучувањето, сопственоста и родовото насилство. Треба да се направат напори за да се вклучат релевантни индикатори како што се родовиот јаз во платите (прилагоден и неприлагоден) и родовиот јаз во пензиите. Публикацијата треба да содржи збирна статистика од последните расположливи Анкета за користење на времето, Анкета за приходите и условите за живеење, Истражувањето за структурата на заработката, меѓу другото.
- Треба да се направат напори Жените и мажите во Северна Македонија да вклучи посеопфатен преглед на податоците од другите овластени тела за државна статистика, како што се Институтот за јавно здравје, Народната банка, Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда, Агенцијата за вработување и пензискиот и инвалидскиот Фонд за осигурување.
- Родовата статистика во публикацијата Жените и мажите во Северна Македонија треба да се контекстуализира со референци (каде и кога е можно) на рамката на политиката за родова еднаквост. Промените во податоците со текот на времето треба да се толкуваат во однос на можното намалување или зголемување на родовите нееднаквости. Онаму каде што е релевантно, корисниците треба да бидат информирани дали методолошките промени во соодветните истражувања можеби имале импликација на забележаните промени во податоците за временските серии, за да не се толкуваат како фактички промени поврзани со родовите нееднаквости.
- Жените и мажите во Северна Македонија треба да се осврнат кон меѓусекциските нееднаквости и таму каде што се достапни податоците треба да се разделат по варијабли што ги означуваат маргинализираните категории онака како што се препознати во јавните политики и националната легислатива.
- Бидејќи обезбедува флексибилен и насочен пристап до родовите статистики, треба да се направат напори папката Родови индикатори во базата на податоци на МакСтат да биде ажурирана и збогатена со податоци од различни тематски области, територијални нивоа

и извори. За да се даде сеопфатен и разбирлив преглед, списокот на индикатори треба да се организира во тематски области или во рамка на специфични цели на јавните политики за родова еднаквост. Папката треба дополнително да се дополни со родово поделени податоци за општините опфатени со пописот во 2021 година.

- Производството на Националниот индекс за родова еднаквост за Северна Македонија, развиен според методологијата на Европскиот институт за родова еднаквост (EIGE) треба да се институционализира за да ги следи следните изданија на ниво на ЕУ. Податоците за насилството и интерсексиските нееднаквости треба да се вметнат во следното издание на Индексот за родова еднаквост за Северна Македонија.
- Сеопфатната концептуална и методолошка рамка на Индексот за родова еднаквост, која е приспособена да биде интегрална со целите на политиката за родова еднаквост на ЕУ овозможува споредливо следење на напредокот, може да биде добро место за да започнеме да видиме каде сме и да ги поврземе родовите статистики со целите на националните политики за родовата еднаквост..

Достапни административни податоци од национални институции кои би можеле да се користат за информирање на политиката за родова еднаквост

- ДЗС треба да истражува потенцијални административни извори на податоци за родова статистика и треба да развие процедури за да се обезбеди квалитет на административните податоци за да се издигнат до официјална статистика.
- Јавните субјекти треба да ги почитуваат своите законски обврски за објавување податоци поделени по род. ИТ инфраструктурата за управување со административни податоци треба да се прилагоди соодветно и треба да се направат доволно буџетски и стручни распределби од авторитетни тела.
- Централниот каталог на податоци од државните институции треба да се ажурира за да се вклучат збирки на податоци со податоци поделени по пол.

Родовата еднаквост на прв поглед

Во светлината на тематската област во фокусот на оваа родова анализа и претходно наведениот шведски пример, на крајот од овој документ се обидовме да сумираме некои од клучните родови статистики, собрани преку различни расположливи и достапни извори и да ги групираме под шесте главни цели зад заложбите на шведската влада за родова еднаквост (т.е. 4 потцели на политиката и 2 дополнителни потцели):¹⁵⁵

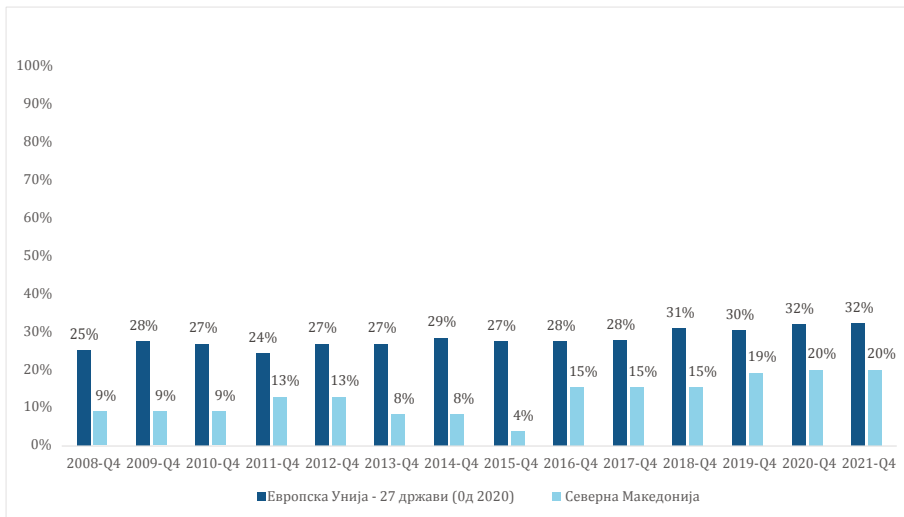
- Еднаква распределба на моќта и влијанието
- Финансиска еднаквост меѓу жените и мажите
- Рамноправна распределба на неплатената нега и работа во домаќинството
- Еднакво образование
- Еднакво здравје
- Машкото насилство врз жените мора да престане

Некои графички илустрации даваат репер бројки и проценти на ЕУ за брза споредба на ситуацијата во ЕУ и Северна Македонија, други главно се фокусираат на националната состојба и накратко илустрираат зошто се потребни побрзи активности во наведените области и подобласти на политиката. Си зедевме за слобода да го користиме шведскиот пример за конкретните цели и области на политики, додека чекаме новата Национална стратегија за родова еднаквост да ја види светлината на денот, во отсуство на конкретни национални цели и сеопфатна рамка за родова еднаквост.

¹⁵⁵ <https://www.government.se/49c517/globalassets/government/dokument/socialdepartementet/summary-of-the-government-communication-power-goals-and-agency--a-feminist-policy.pdf>

Еднаква распределба на моќта и влијанието

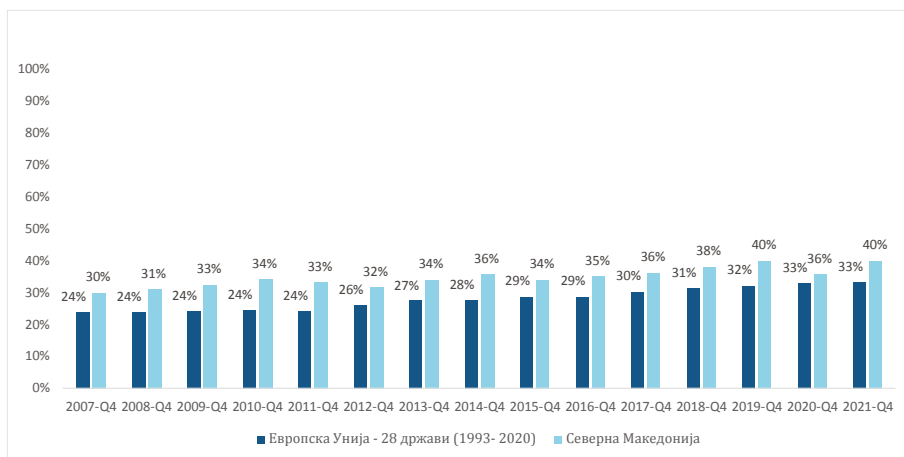
Членови на владата (учество на жени)

Графикон 1

Извор: Европски институт за родова еднаквост (EIGE), База на податоци за родова статистика .

Пратенички/собрание (учество на жени)

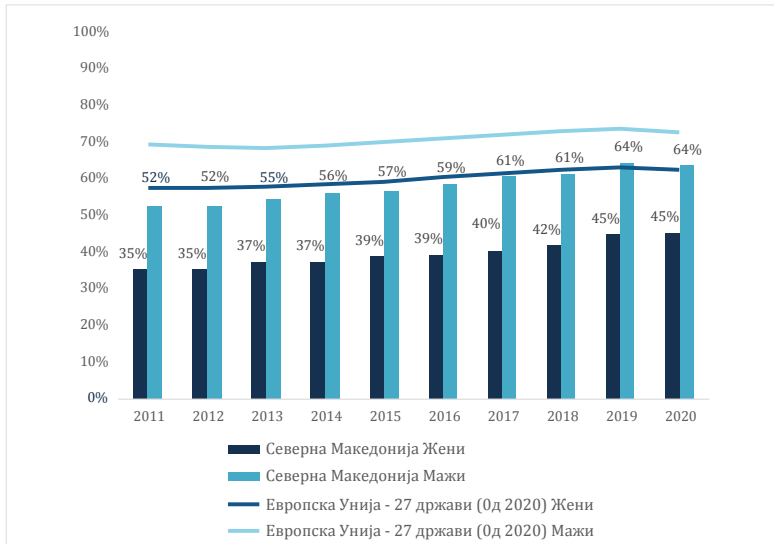

Графикон 2

Извор: Европски институт за родова еднаквост (EIGE), База на податоци за родова статистика

Финансиска еднаквост меѓу жените и мажите

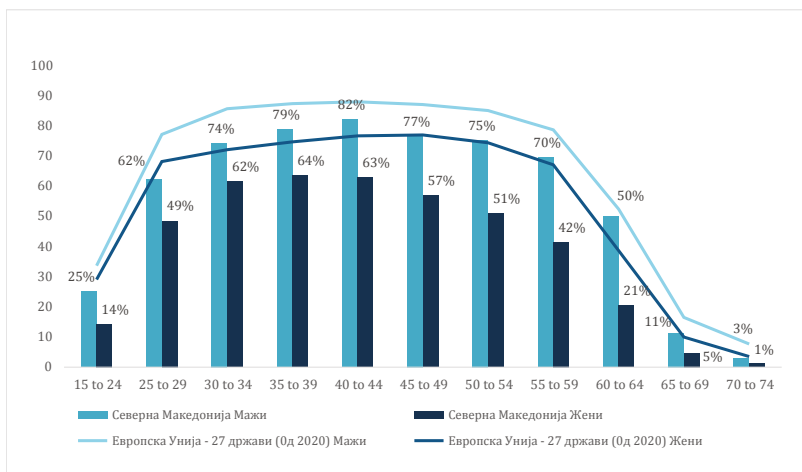
Стапки на вработеност (од 15 до 64 години)

Графикон 3

Извор: ЕвростатЕвростат/ДЗС, Европско истражување за работна сила.

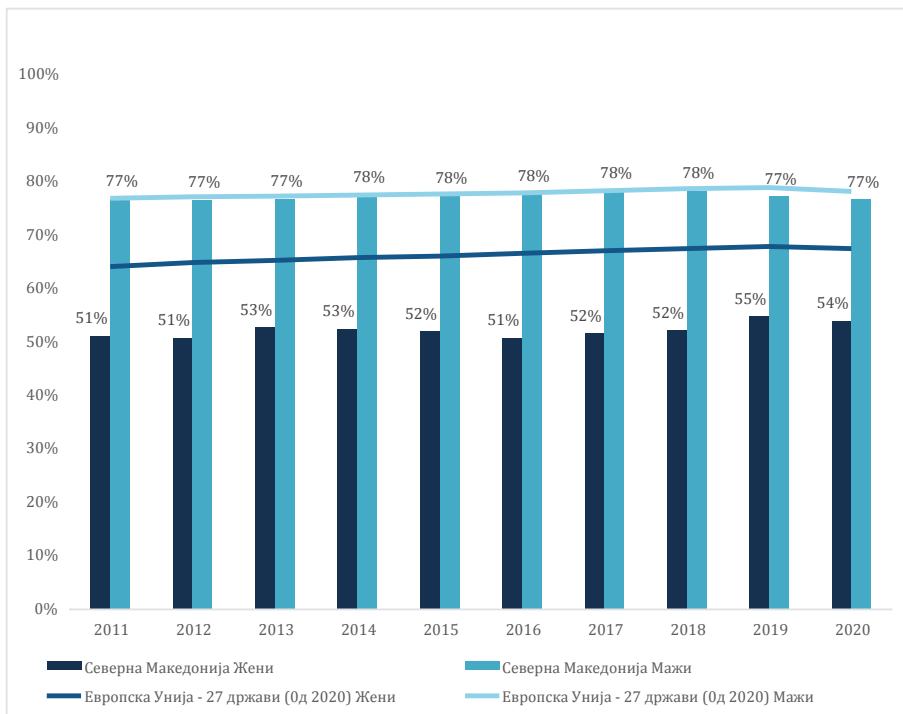
Стапки на вработеност (2020) по возрастни групи

Графикон 4

Извор: ЕвростатЕвростат/ДЗС, Европско истражување за работна сила.

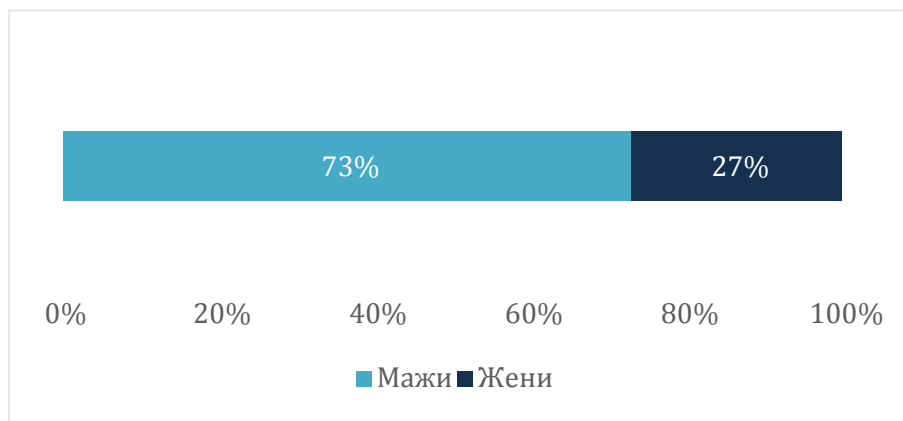
Стапки на активност (од 15 до 64 години)

Графикон 5

Извор: Евростат/Евростат/ДЗС, Европско истражување за работна сила.

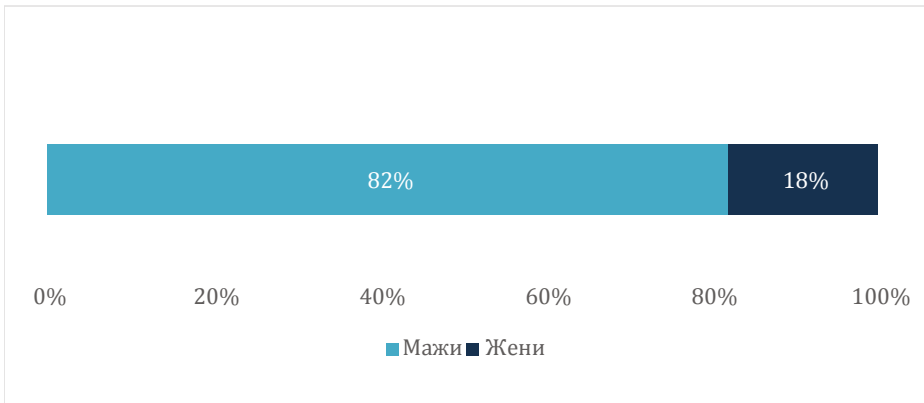
Сопственост на земјиште (2019)

Графикон 6

Извор: Агенција за катастар на недвижности – Република Северна Македонија

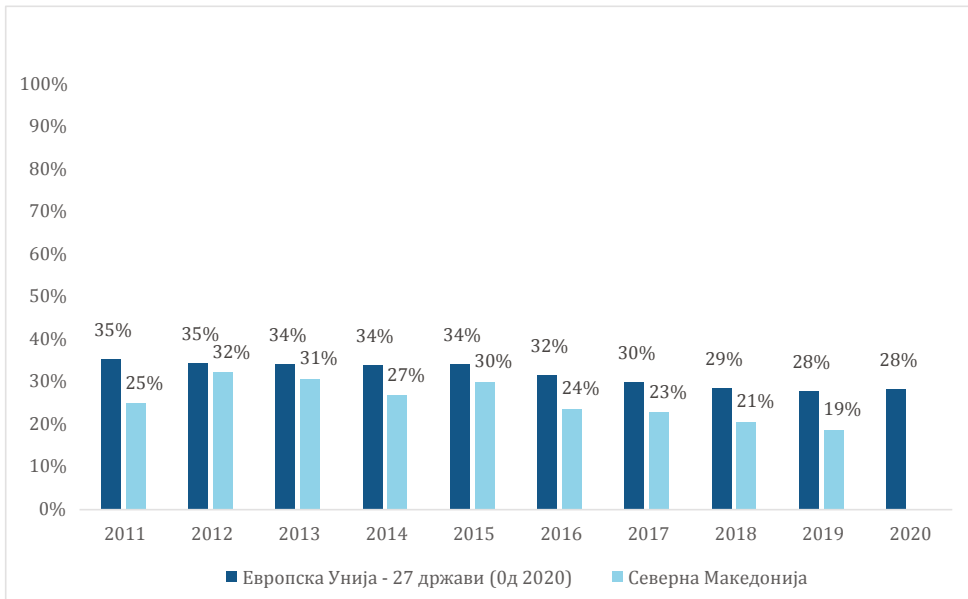
Сопственост на автомобили (2020)

Графикон 7

Извор: Министерство за внатрешни работи (Барање за слободен пристап на информации)

Родов јаз во пензиите (од 65 до 74 години)

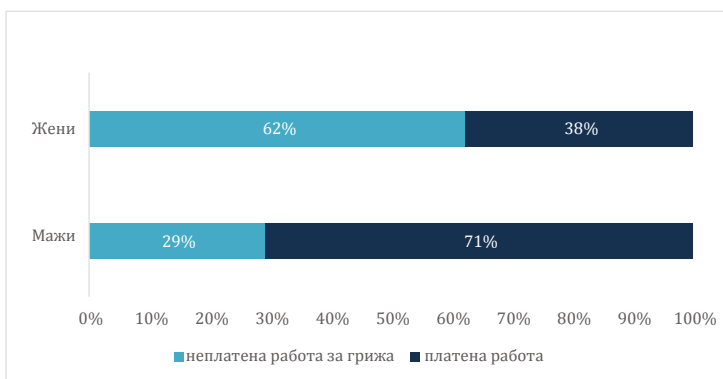
Графикон 8

Извор: Евростат/ДЗС, истражување на ЕУ-АПУЖ.

* во времето на подготовка не бил достапен податок за родовиот јаз во пензиите за 2020 година за Северна Македонија

Рамноправна распределба на неплатената нега и работа во домаќинството

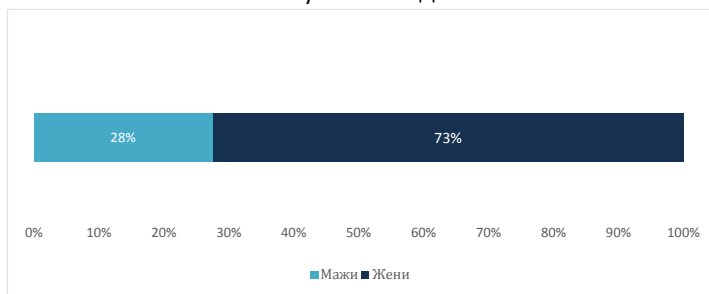
Учество на неплатената работа на грижа и платена работа во вкупниот женски и машки труд, 2014/2015

Графикон 9

Извор: Charmes , J. (2019). The Unpaid Care Work and the Labour Market. Анализа на податоците за користење на времето заснована на најновата светска компилација на истражувања за користење на времето. Меѓународна канцеларија на трудот – Женева: МОТ, 2019. Достапно на: <https://bit.ly/3824AoA> . Пресметките на авторот се базираат на податоците на Државниот завод за статистика (2015 година). Истражување за користење на времето, 2014/2015 година.

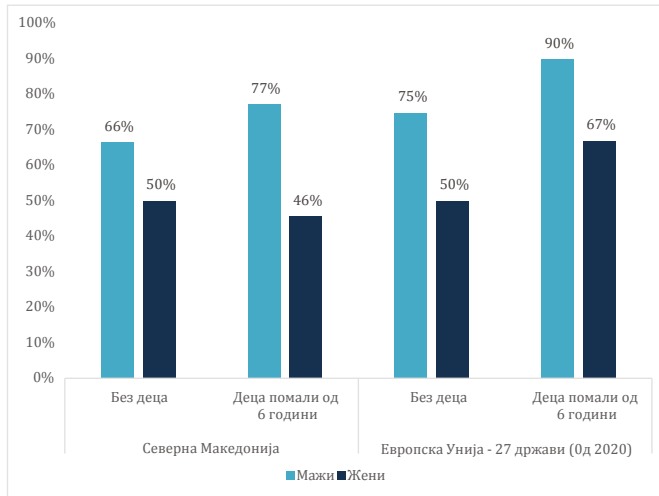
Учество на жените и мажите во вкупната неплатена работа на грижа, 2014/2015 година

Графикон 10

Извор: Charmes , J. (2019). The Unpaid Care Work and the Labour Market. Анализа на податоците за користење на времето заснована на најновата светска компилација на истражувања за користење на времето. Меѓународна канцеларија на трудот – Женева: МОТ, 2019. Достапно на: <https://bit.ly/3824AoA> . Пресметките на авторот се базираат на податоци од Државниот завод за статистика (2015 година). Истражување за користење на времето, 2014/2015 година.

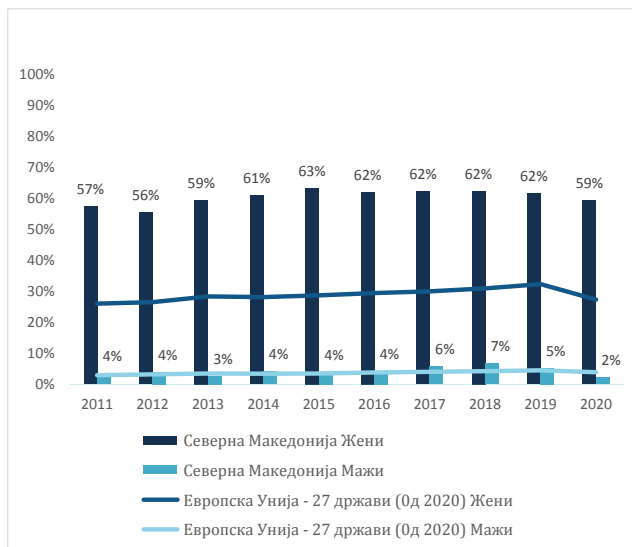
Стапка на вработеност кај жените и мажите, кои немаат деца и оние кои имаат деца помали од 6 години (2019)

Графикон 11

Извор: Евростат/ДЗС, Анкета за работна сила (прикажаните податоци се однесуваат на возрасната група од 15 до 64 години).

Неактивно население поради обврски за грижа (на возраст од 20 до 64 години)

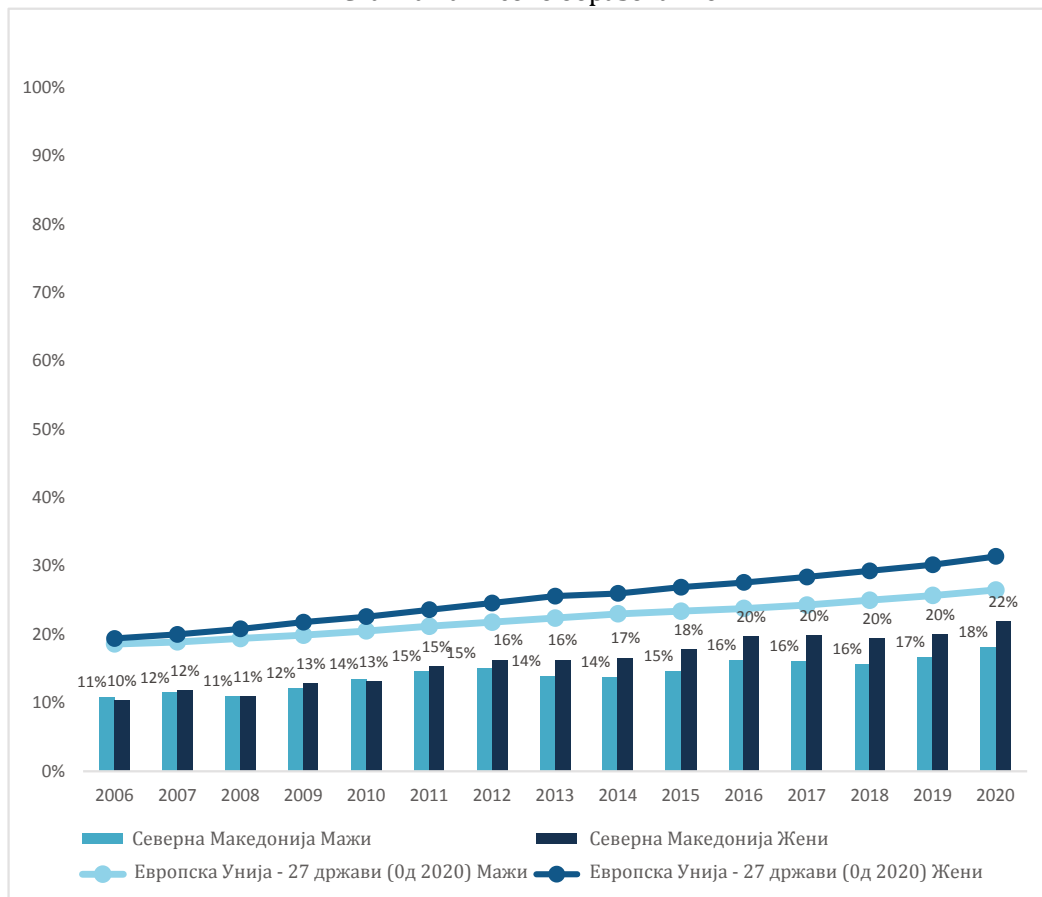

Графикон 12

Извор: Евростат/ДЗС, Европско истражување за работна сила.

Еднакво образование

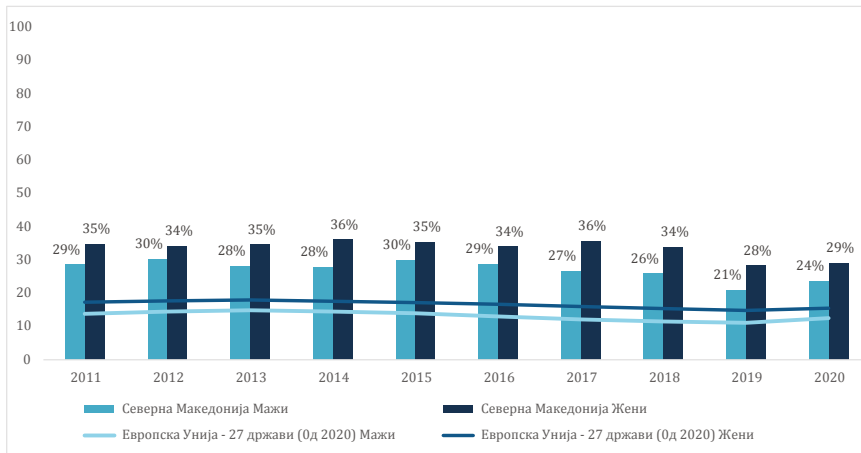
Стапка на високо образование

Графикон13

Извор: Евростат/ДЗС, Европско истражување за работна сила.

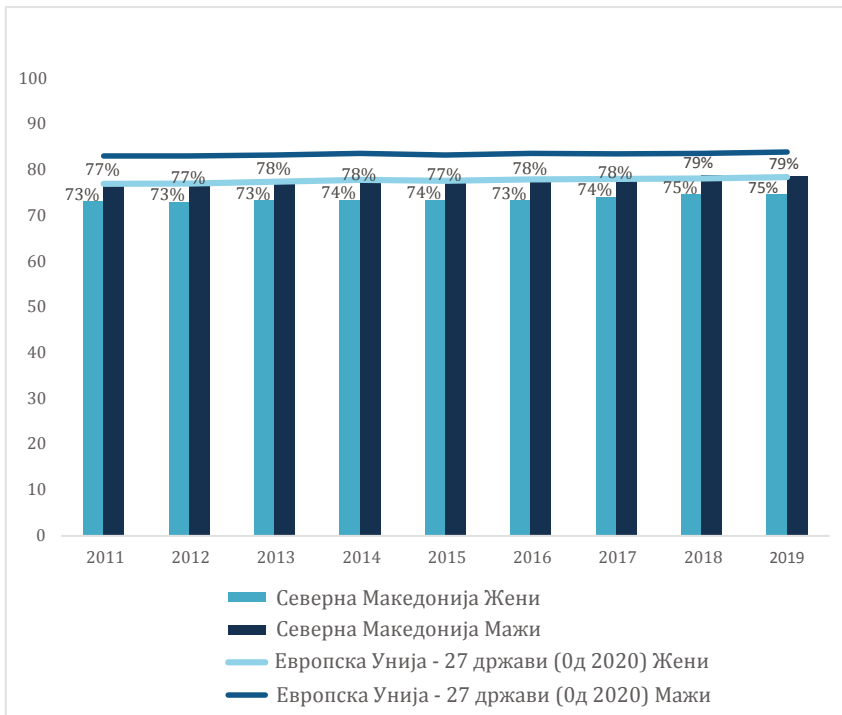
Младите кои не се ниту вработени ниту во процес на образование или обучување

Графикон 14

Извор: Евростат/ДЗС, Европско истражување на работната сила

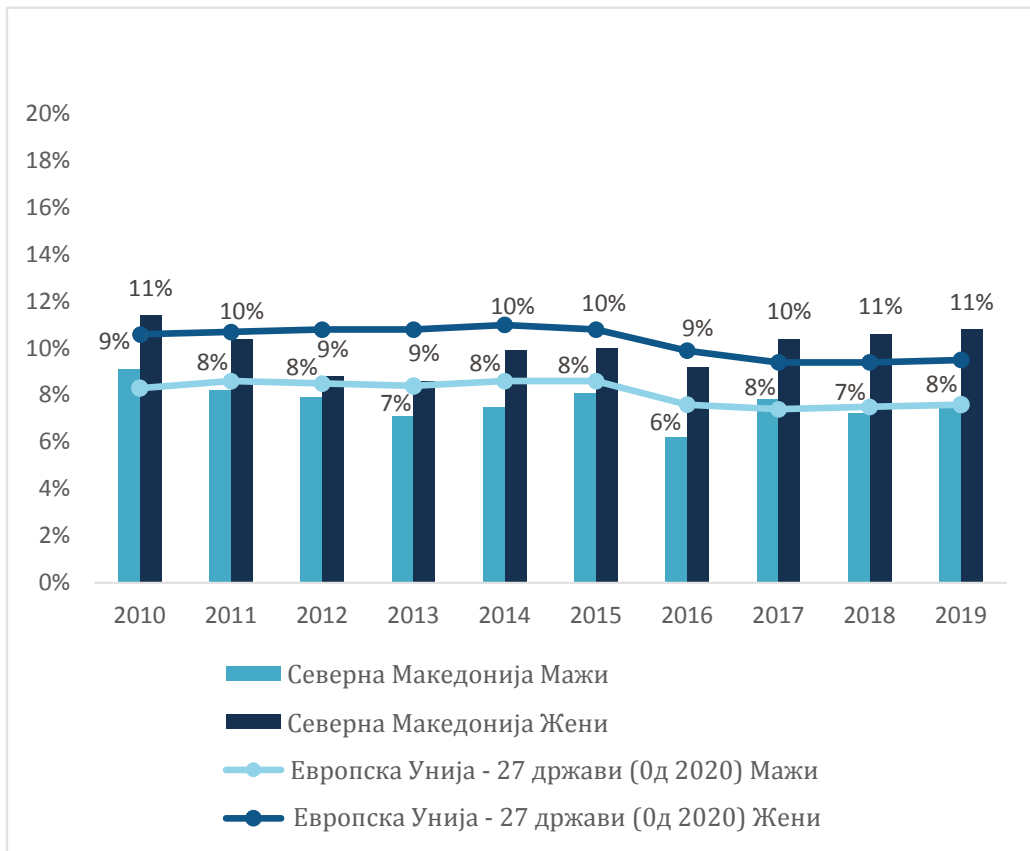
Очекуван животен век

Графикон 15

Извор: Евростат/ДЗС, Анкета за приходи и услови за живеење

Лично согледување за општата здравствена состојба (вкупен процент на оние кои го оцениле своето здравје како „лошо“ или „многу лошо“)

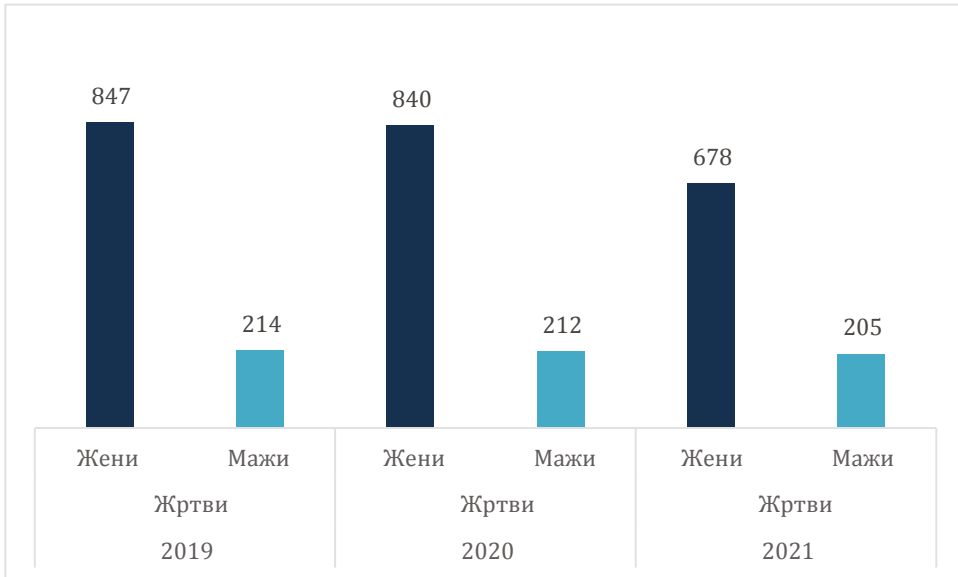

Графикон 16

Извор: Еуростат/ДЗС, Анкета за приходи и услови за живеење

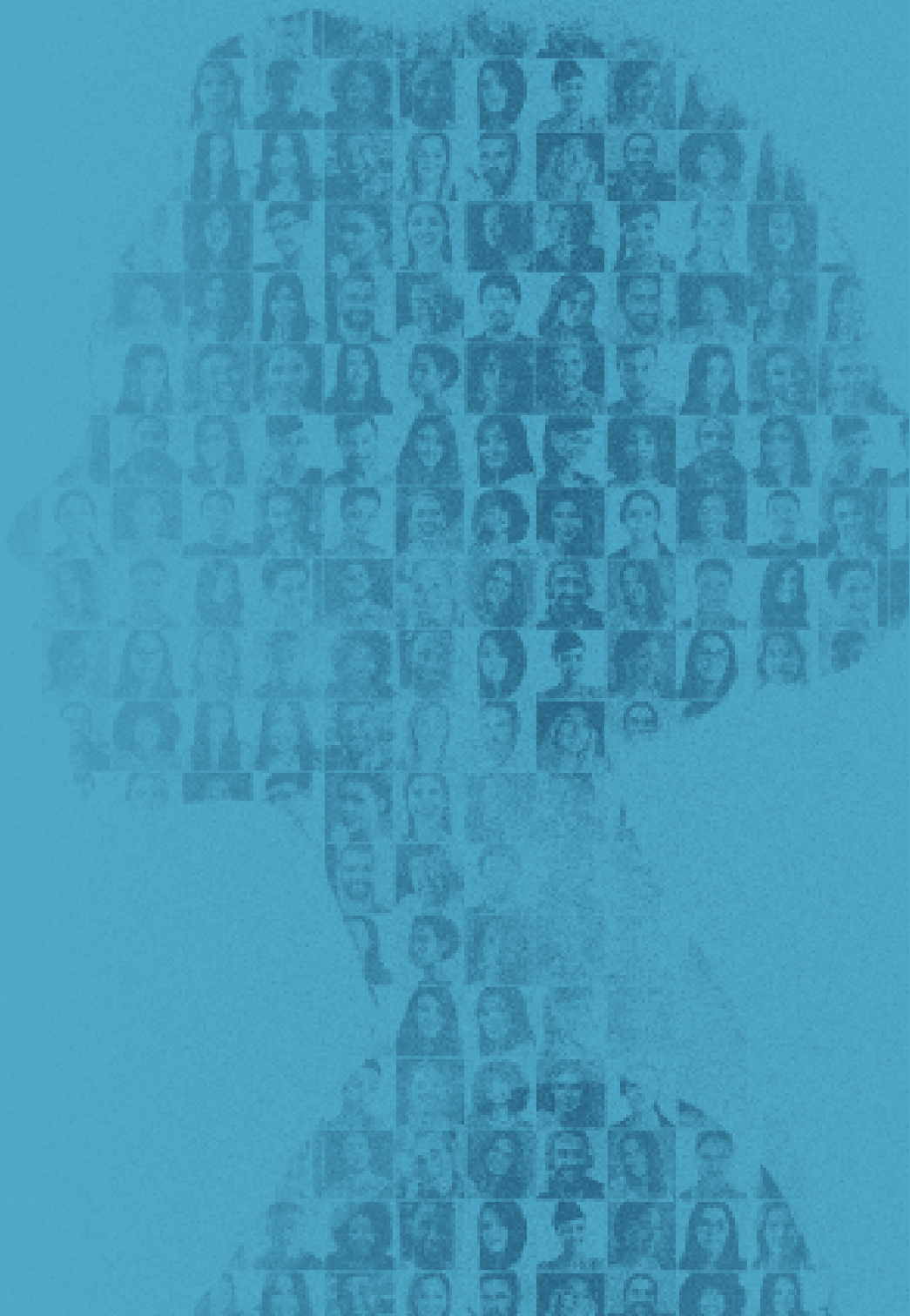
Машкото насилство врз жените мора да престане

Кривични дела сторени во отежнати околности на семејно насилство.

Графикон 17

Податоци врз основа на барањата за Слобода на информации од Министерството за внатрешни работи. Кривичните дела поврзани со семејно насилство вклучуваат убиство, обид за убиство, телесни повреди, тешки телесни повреди, закани по безбедноста итн.

Северна Македонија

2022